

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Hamnen och havet

Ett gestaltungsförslag av Södra hamnpiren i Gävle
utifrån trivalent design

Louise Säfström & Sara Timmerholm

Hamnen med Briggen Gerda.

Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2019

1840

Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E -
landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2019 Louise Säfström & Sara Timmerholm, e-post: safstromlouise@gmail.com,
saratimmerholm@gmail.com
Svensk titel: *Hamnen och havet - Ett gestaltungsförslag av Södra hamnpiren i
Gävle utifrån trivalent design*
English title: *The Harbour and the Sea - A Design Proposal of Södra hamnpiren in
Gävle considering Trivalent Design*
Handledare: Åsa Ahrlund, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Lars Johansson, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Vy över inre hamnen med *Briggen Gerda* i förgrunden. Foto:
Larsson, C. (1937-1939). *Gavleån* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv.
Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f10181&pos=7> [2019-04-11].
Upphovsrätt: Samtliga foton, illustrationer och kartor i examensarbetet publiceras
med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Fotograf är Louise Säfström och
illustrationer och kartor är producerade av författarna om inget annat nämns.
Originalformat: A3
Nyckelord: kulturhistoria, trivalent design, platsidentitet, hamn, hav, sjöfart, Gävle,
Södra hamnpiren, Atlasområdet, gestaltning.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Tack!

Vi vill rikta ett varmt tack till följande personer, vilka alla har spelat en betydande roll för oss under vårt examensarbete.

Först vill vi rikta ett stort tack till Åsa Ahrland som har varit vår handledare, hon var den som fick oss att arbeta utifrån kulturhistoria och hjälpte oss att skapa det speciella fokus som vårt arbete har. Den nya kunskapen vi fått utifrån detta arbetssätt är vi väldigt tacksamma för.

Vi vill också tacka SWECO i Gävle för att vi under hela examensarbetet har fått arbeta i deras lokaler och tagit del av deras gemenskap på kontoret. Det har varit värdefullt eftersom det var lättare att skapa en arbetsrutin när man har en plats med bra utrustning att arbeta på samt att vi dessutom haft nära till vårt arbetsområde.

Vi vill även tacka Lena Steffner som tog sig tid att i ett tidigt skede i vår arbetsprocess ge oss kunskap och vägledning. Hennes kunskap som tidigare kommunanställd har gett en bra inblick i kommunens tankesätt och metoder. Det har varit värdefullt när vi sedan mött kommunens tjänstemän och även i själva examensarbetet, eftersom vi ser att vårt arbete kan vara inspiration till kommunen när väl parken på Södra hamnpiren planeras och byggs. Hennes vägledning hjälpte oss dessutom framåt i vår gestaltningsprocess.

Vi vill också tacka Gunnar Lidfeldt, Gävles före detta stadsarkitekt, för att han tog sig tid att träffa oss och berätta vad han visste om Gävles historia och vårt områdes historia. Gunnar gav oss värdefull information som vi inte har kunnat läsa oss till genom böcker. Hans budskap sporrade oss än mer att gestalta för att framhäva historien.

Vi riktar ett stort tack till de personer på Gävle kommun som har hjälpt oss med material, information, nya kontaktpersoner samt tips och råd. Stort tack till Petter Jonegård, planeringsarkitekt, som var den som tog emot oss och hjälpte oss i startfasen. Tack till Tage Blomqvist markförvaltare, som tog sig tid att diskutera historien. Även tack till Hanna Lindh, landskapsarkitekt, som gav oss gestaltningsråd, samt Elin Byström, planeringsarkitekt, som är ansvarig för FÖP Norra Brynäs och som var med på det medborgarmöte där vi först fick upp ögonen för Södra hamnpiren.

Louise Säfström och Sara Timmerholm, Gävle 2019

Sammandrag

Gävle är en stad belägen vid havet och mycket av stadens historia är kopplad till hamn, sjöfart och fiske. I takt med att Gävle växer som stad, befolkningsmängden ökar och behovet av bostäder och arbeten blir allt högre, förtätas staden och många områden byggs om och förnyas. När staden utvecklas och förnyas finns en viktig uppgift för planerare att ta hänsyn till, nämligen det kulturhistoriska arvet. Tyvärr är det inte alltid en självklarhet att detta görs och därför vill vi genom vårt examensarbete bidra med ett gestaltungsförslag som ger verktyg och inspiration till den som i sitt projekt vill involvera kulturhistoria. Förhoppningsvis kan vårt arbete inspirera andra planerare att fokusera mer på kulturhistoria. Vi har valt att gestalta en plats, Södra hamnpiren i Gävle, som ligger i ett område som just nu ska förtätas och byggas om. Platsen och framför allt dess omgivande miljöer bär på en stark kulturhistoria som sätter prägel på hela Gävle och ger staden en stark identitet.

Det är inte bara de kulturhistoriska värdena som är viktiga att ta hänsyn till i en gestaltning, också de sociala, ekologiska och estetiska värdena har stor betydelse för att en plats ska bli omtyckt och välanvänd. Vi har valt att basera vår gestaltning på Ian Thompsons trivalent design som grundas just på sociala, ekologiska och estetiska värden. Vi har omformat dessa och skapat en egen teorigrund som vi sedan använder och utvärderar i vårt gestaltungsarbete.

Syftet med vår gestaltning är att skapa en grön park där den kulturhistoriska karaktären tydligt skapar en stark identitet och karaktär. Parken ska framhäva Gävles starka identitet som hamn- och havsstad och inspireras av kulturhistoria i gestaltningen.

Vår teorigrund utifrån trivalent design har varit en bra grund för vårt syfte. Teorigrunden har gett tydliga direktiv som underlättat i gestaltungsprocessen. Vår historiska bakgrund och analys av Gävle som stad samt Södra hamnpiren och dess omgivande miljöer gav oss ett nytt perspektiv som vi inte använt oss av tidigare på utbildningen. Det har varit roligt, lärande och utmanande att försöka framhäva kulturhistorien på ett sätt som gör att det inte blir en kopia av det gamla. Det har också varit lärande att verkligen lägga vikt på att förmedla hur vår teorigrund har inspirerat gestaltungsförslaget och det har varit en utmaning att förmedla detta i vårt examensarbete.

Summary

Introduction

Many of the cities around the world are being densified and the amount of green spaces are decreasing. Green spaces offers advantages like improving human health and biodiversity. One way to ensure green spaces in cities is to give them a distinct place identity and character. One way to do that is by using the cultural history of the place, which is often overlooked in development today.

Project area

Our place is situated in the city of Gävle, which is a growing Swedish city. The area Norra Brynäs in Gävle is under development by the municipality and has a lot of cultural and historical buildings. Norra Brynäs is an industrial/residential area in direct contact with the sea and the river Gavleån. Our project area is a pier called Södra hamnpiren, which is situated in Norra Brynäs, where Gavleån meets the sea. Our thesis is based on one of the design alternatives that the municipality has presented, where Södra hamnpiren has a big park at the edge of the pier, and residential buildings further in. Our design proposal shows the park on the pier and connections to green structure and walking paths.

Aim

The aim is to use cultural history to create a green park with a strong character in Gävle. The aim is also that the design proposal for the place should be inspired by and emphasize the cultural history that exists in the area and in the surrounding environment.

Questions

How can the area be designed to promote the values within trivalent design, which are the socio-cultural, ecological and aesthetic values?

How well does the theory basis that we create by building on trivalent design work as a basis for a design project?

Method

The main theory basis is trivalent design, a theory developed by Ian Thompson. We did historical studies and analysis as well as site studies and analysis. From these studies we formulated a programme and a concept, on which we based our design proposal.

Trivalent design

Trivalent design consists of three values which work together to create a likeable and well used place. Thompson argues that these values heightens each other and it is important to consider them all when designing a place. We redeveloped trivalent design and created our own theory basis by incorporating environmental psychology and guidelines from Boverket.

Socio-cultural values

In these we included:

Individual character means that the place stands out among other green spaces, for example by using unique elements or designs.

Place identity means that the place has a clear boundary and distinctive zones.

Safety is connected to having a good overview and few hiding places, but also proper lighting.

Accessibility means that everyone, also people with functional disadvantages, can use the place.

Needs of children means that children can play freely.

Social interaction means that the place offers opportunities for many social groups to meet.

The alternative from the municipality, on which we built our proposal.

Södra hamnpiren is the area marked by the black oval. For bigger figure, see figure 4.

Ecological values

Here we included:

Psychological breathing room indicates that there is room to relax and enjoy green structure.

Social status means that the vegetation is both well maintained and good for wildlife.

Biodiversity means that the place supports ecosystem services.

Understanding of ecology means that the design heightens the knowledge of the visitors.

Aesthetic values

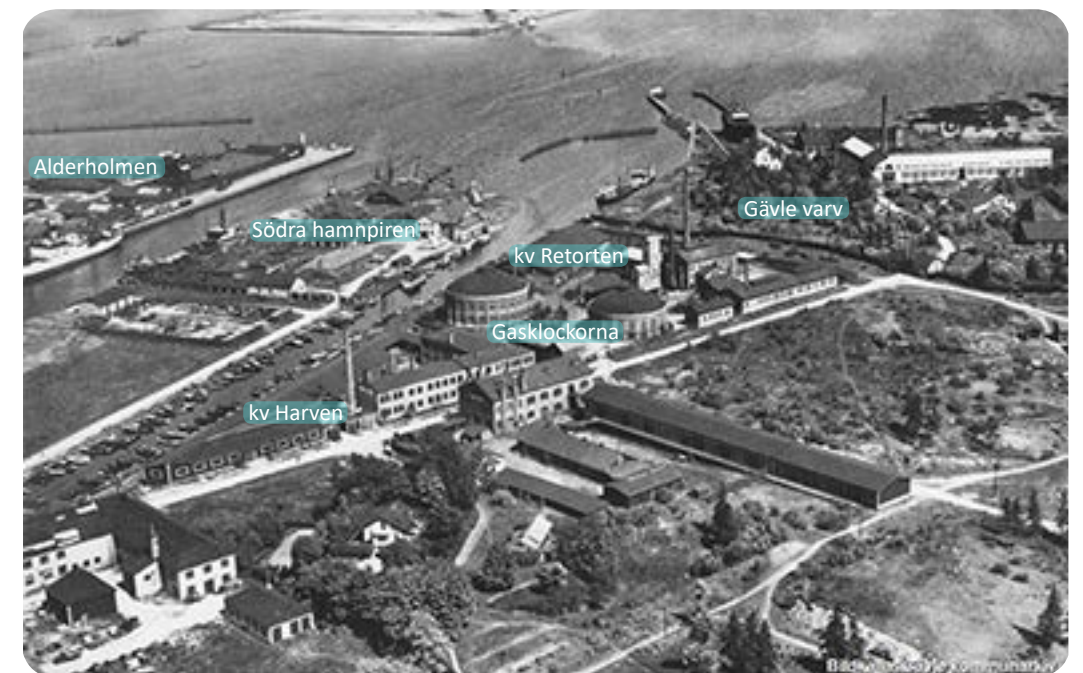
Here we included:

The aesthetical impression supports all the other values.

Geometry and symmetry also includes proportionality and scale.

Readability and ease of orientation simply means that the place is easy to navigate.

Prospect and refuge are supported by spectacular views and smaller rooms which offers solitude and easy escape.

An overview over our place and its surrounding areas, for bigger figure, see figure 14.

Summary

Historical background and analysis

We studied text, maps and photos to understand the cultural history of our place. To get an even better understanding of the cultural history, we spoke with four persons who have worked or work for the municipality of Gävle. They have all been involved with planning our place or Norra Brynäs. These meetings gave us historical information but also feedback on our thesis and design proposal.

Conclusions from the analysis

Gävle has been strongly influenced by the harbour, the shipping and the industry. Today, the harbour and shipping are not as important, but the city is an important transport node and it offers a rich cultural life. The municipality wants to increase the green structures and sees a need for a stronger connection with the coast and the sea.

The area around Södra hamnpiren, Atlasområdet, has a lot of culturally and historically important buildings, which are worth preserving. They have a strong visual contact with Södra hamnpiren, which is important since the pier itself does not have that much cultural history to build upon. From the photos of all the areas we studied it is reasonable to assume that the activities on Södra hamnpiren has been similar to the activities of the surrounding areas.

Our design proposal should reflect the harbour and shipping influences and also open up to the sea. It should accentuate and be influenced by the characteristic buildings with visual contact to Södra hamnpiren.

Site studies and analysis

The first visit was done early in our studies and gave us a first impression. On the second visit we did a site study with the help of a reworked checklist and a SWOT-analysis. On the third visit we did an analysis based on trivalent design. On the fourth and final site visit we studied the walking paths along Gavleån. We did this because we wanted the design of our place and the connections to have a similar and cohesive design.

Conclusions from the site studies and analysis

Södra hamnpiren has no clear function today and it does not feel open to the public. The boat club has a fence which is unwelcoming and blocks the view of the historical buildings. The docks are in bad shape. The placement of the pier is very good and offers a striking view of the sea and the surrounding areas. There are some elements like the mooring stones and the shallow, which can be used in a design.

Programme and concept

- Create place identity by opening up to the sea and strengthen the connections to the historical harbour activity, both visually and through design elements.
- Create prominent entrance points to Södra hamnpiren to create a stronger place identity
- Create and strengthen social and physical activities for different ages, communities and functional variations.
- Design in a way that strengthens the feeling of safety and makes the place accessible.
- Create green spaces who are attractive to humans and other living creatures.
- Emphasise the socio-cultural and ecological values with aesthetical values and make sure that all the different parts of the design are cohesive.
- Create places which feel safe but at the same time offers a good overview of the place as well as beautiful views.

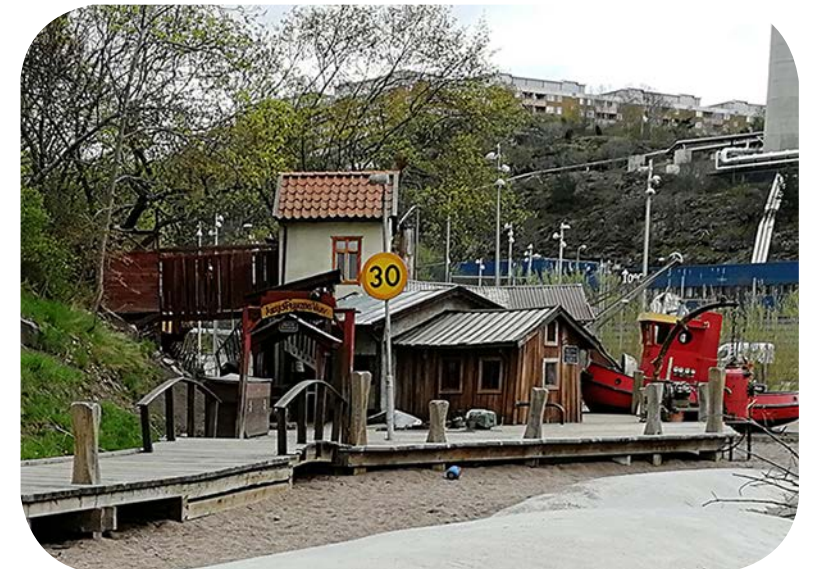
Our concept is *There and back again*, with which we mean the travelling by ship to a place and then back. But it can also be a trip through time, in our design it means that you travel between then and now through different zones and elements.

The open area of Södra hamnpiren today, for bigger figure, see figure 30.

The fence, which creates an unwelcoming atmosphere and covers up the nice view towards the gasolders, for bigger figure, see figure 35.

The playground is inspired by a shipyard themed playground called Anders Franzéns park, for bigger figure, see figure 59.

Old photo of a gaslamp, which serves as inspiration for our lighting, for bigger figure, see figure 68.

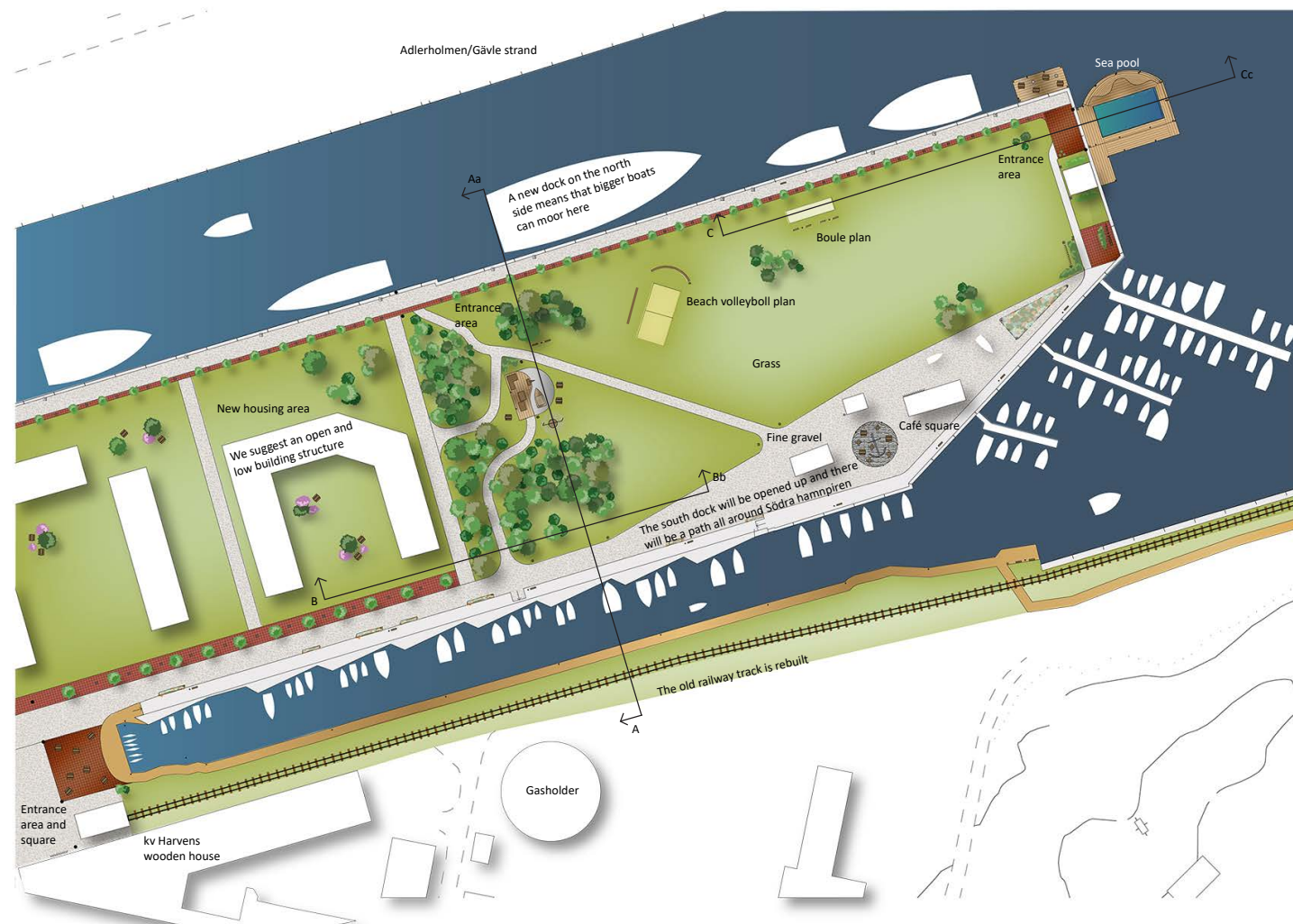
Summary

Design proposal

The design proposal of Södra hamnpiren contains zones which offer different characteristics. It contains a mixture of historical and modern elements.

The proposal includes a pool in the sea which creates an activity that enables social interaction between many different social groups. The place also contains areas for other activities such as beach volleyball, boule, and a playground for children. There is also a large unprogrammed, open lawn. The historical connection can be found in different types of elements, for example lighting in an old style. The entrances to Södra hamnpiren are marked by old ship masts, which connects to the cultural history of the harbour. We have also recreated an old railway track along Stenborgskanalen towards Gävle varv where there are target points with a historical connection.

Our design proposal, for bigger figure, see figure 52.

Louise Säfström och
Sara Timmerholm 2019

A perspective showing the pool in the sea and the characteristic entrance masts, for bigger figure, see figure 62.

Discussion

In the proposal we created identity and character for Södra hamnpiren by using our own theory basis, based on trivalent design. It helped us from the beginning to the end in the thesis work. We think it is a suitable theory for our aim, and by clarifying it with other relevant literature we created a theory for ourselves that was easy to follow and also gives usable inspiration and tools to design with cultural history. We focused mostly on creating the socio-cultural values in our proposal, because we considered them to be the most important for our aim and the ecological values was the hardest to achieve. It varies from project to project how important the three values of trivalent design are, which Thompson agrees with.

Our proposal could have become entirely different if we had found information about Södra hamnpiren and its history. It would have been interesting to dive deeper into the history of the city and its activities and industries if there had been more time. For the future we would find it interesting if a more extensive historical research was done. It would also be interesting to do a study of how landscape architects work today with cultural history. Who decides if the cultural history of a place is important enough to preserve and can we create a bigger understanding of the importance of preserving?

We both consider it fun and challenging to have been able to work with a new scope, since we have not worked with cultural history before. It has also been interesting to work with trivalent design, which is a theory we consider is not used nearly as much as it should, since it works really well with the planning profession. Hopefully, our thesis will inspire and give tools to others who want to bring forth cultural history in their projects.

Innehållsförteckning

Introduktion	9	Historisk och nutida analys	24	Gestaltningförslag	40
Syfte och avgränsningar	10	Gävle	24	Södra hamnpiren	40
Syfte	10	Södra hamnpiren	24	Aktivitetsytorna	44
Frågeställningar	10	Atlasområdet	24	Havskontakten	46
Avgränsningar	10	Alderholmen	25	Mötesplatsen	48
Målgrupp	10	Inventering	26	Entrétorget	50
Metod	11	Platsbesök	26	Detaljer	51
Inventering och analys	11	Översiktlig beskrivning	26	Sammanfattning gestaltningförslag	52
Program och koncept	12	Analys enligt Trivalent design	33	Tur & Retur	52
Gestaltningförslag	12	Socio-kulturella värden	33	Socio-kulturella värden	52
Teori	13	Ekologiska värden	34	Ekologiska värden	53
Trivalent design	13	Estetiska värden	35	Estetiska värden	53
Socio-kulturella värden	14	SWOT-analys	36	Diskussion	54
Ekologiska värden	15	Program	37	Platsidentitet och skapande av karaktär	54
Estetiska värden	16	Socio-kulturella värden	37	Socio-kulturella värden	54
Historisk bakgrund	17	Ekologiska värden	37	Ekologiska värden	54
Gävle	17	Estetiska värden	37	Estetiska värden	55
Södra hamnpiren	19	Inventering och analys	37	Metoddiskussion	55
Atlasområdet	19	Programplan	38	Komplettering och framtida studier	56
Alderholmen	21	Koncept	39	Slutord	56
Nutida orientering	23	Tur & Retur	39	Källförteckning	57
Gävle	23			Tryckta källor	57
Södra hamnpiren	23			Elektroniska källor	57
Atlasområdet	23			Figurförteckning	58
Alderholmen	23			Bilaga	59

Introduktion

En allt större del av den svenska befolkningen bor i städer, städerna förtätas och andelen grönyta minskar (Boverket 2013, s. 9). Grönytorna blir tvungna att ge vika för att få plats med nya byggnader (Hållbar Stad 2015). Boverket konstaterar att detta också leder till att variationen av växter och djur minskar (2013, s. 43). Gröna miljöer har många fördelar, inte bara för människan utan också för ekologin och de borde snarare öka än minska för att ta vara på dessa fördelar. Vistelse i natur och parker gör att vi mår bättre (Maria Johansson & Marianne Küller 2005, s. 229) och det främjar hälsa, reducerar stress och förbättrar immunförsvaret (Naturvårdsverket 2017, s. 28). Grönytor förbättrar också biologisk mångfald, luftkvalitet samt öppnar för social interaktion (Green Cities for a sustainable Europe 2018). Möjlighet till social interaktion är viktigt för att göra en plats meningsfull och omtyckt (Johansson & Küller 2005, s. 170). Johansson & Küller konstaterar också att det är viktigt att det finns en mångfald och variation av gröna miljöer i staden (s. 111).

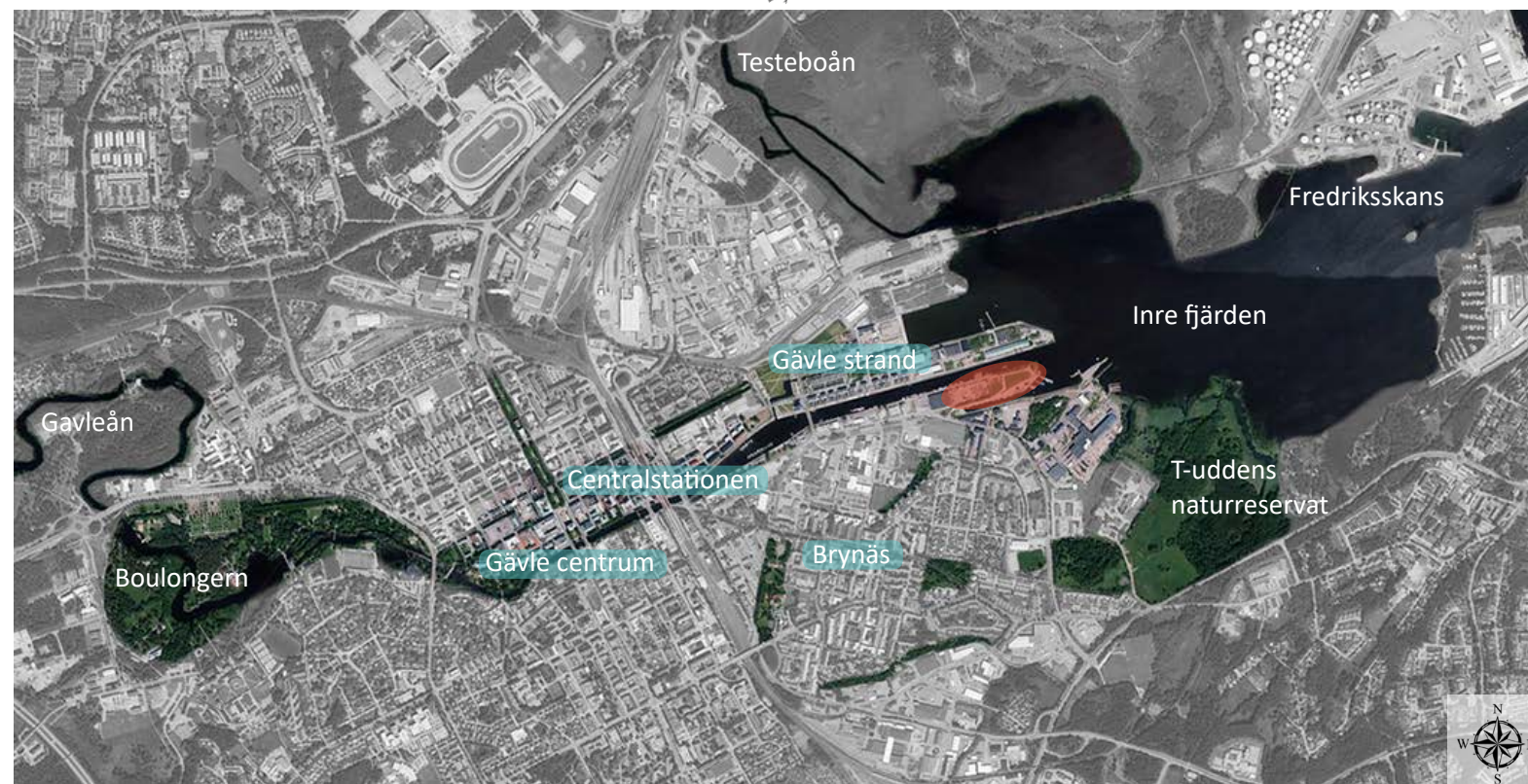
En plats kulturella värden är en så stor del av dess identitet att det är omöjligt att bortse från dem (Thompson 2000, s. 25). Länsstyrelsen Gävleborg konstaterar att ett av Sveriges nationella mål är att bevara, använda och utveckla en mångfald av kulturmiljöer och byggnader. Kulturhistoriskt värdefulla landskap, miljöer och byggnader skapar upplevelser och ökar befolkningens kunskaper om historia. Att vårda dessa miljöer är ett viktigt sätt att bevara vår historia levande (Länsstyrelsen Gävleborg, u.å).

Genom åren har man sett olika på huruvida kulturmiljöer ska bevaras eller inte. Under den stora stadssaneringen i Sverige under mitten av 1900-talet försvann mycket av Sveriges kulturhistoria, speciellt i Gävle. Saneringarna innebar att en stor del av befolkningen fick flytta till en högre standard, till de områden som vi idag kallar miljonprogrammen. Denna sanering ledde till att folkhälsan i Sverige blev mycket bättre, men resulterade samtidigt i att dåtidens kulturminnen förlorades. Idag beklagar vi att man under denna tid inte bevarade åtminstone delar av det gamla. Genom Länsstyrelsen och lagar är bevarandearbetet idag mycket större.¹

Den 11 december 2018 hade Gävle kommun en medborgardialog angående en fördjupad översiktsplan (FÖP) för Norra Brynäs. Där väcktes vårt intresse för att göra ett gestaltungsforstag över en plats på Norra Brynäs som heter Södra hamnpiren. Gävle kommun befinner sig just nu i idéstadiet för att planera för ett bostadsområde och parkstråk på Södra hamnpiren, det finns en önskan om 300-400 bostäder och förväntad byggstart är tidigast år 2021 (Gävle kommun 2019d). Gävle kommun konstaterar i *Fördjupad*

Figur 1. Gävles position i Sverige.

Figur 2. Här syns Gävle stad med Gavleån som slingrar sig genom staden och mynnar ut i havet. På kartan syns även Gävles större grönytor. Södra hamnpiren är markerad i rött. Kartunderlag: Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet.

översiktsplan för Norra Brynäs - samrådshandling (2019c) att det behövs mer parkytor i området som bidrar med att främja hälsosamma livsmiljöer och vi vill ta tillfället i akt och ge kommunen ett förslag på hur en park ute på Södra hamnpirens östra del kan se ut.

Södra hamnpiren är en plats belägen i Gavleåns mynning i Gävlebuktens inre fjärd. Platsen ligger i ett område med rik kulturhistoria. De omkringliggande kvarteren bär på flera hundra år gammal industrihistoria. Denna historia finns dokumenterad i litteratur och fotografier. Platsen ligger även i nära anslutning till större grönkilar och vatten, vilket innebär att den har möjlighet att bli en del av en större grönbåstruktur som stödjer både rekreation och biologisk mångfald. Platsen kan också stärka stadens profil och identitet som hamn- och havsstad. Vår ambition är skapa en attraktiv park på Norra Brynäs där både människor och djur kan vistas. En miljö som blir en avstressande oas och som öppnar upp för sociala interaktioner mellan människor.

Vi tycker båda att Södra hamnpiren är en plats som har stor potential att utvecklas till en uppskattad grön mötesplats. Det är en styrka att vi båda bor i Gävle och dessutom nära platsen eftersom vi känner till och har förståelse för både området och staden. Vi och troligen många andra gävlebor upplever Södra hamnpiren som en bortglömd och outnyttjad plats. Detta trots att den har ett bra läge precis vid havet, är stadsnära samt är lättåtkomlig både för bilar, bussar, cyklister och gående. Den är som gjord för att bli en plats för rekreation, en plats där sociala möten och samvaro kan ske. Genom åren har gestaltungsforstag tagits fram både från kommunens egna tjänstemän men också arkitektkonsulter, men hittills har inget byggts.² Det är dags att försöka förändra detta.

Landskapsarkitektur handlar om att influeras av befintliga kvaliteter och bevara eller omforma dem, menar landskapsarkitekten, filosofen och forskaren Ian Thompson. Thompson påpekar också att det är viktigt att ta hänsyn till omgivningen och komma ihåg att landskapsarkitektur har en sammanbindande samt medlande uppgift (2000, ss. 43-45).

¹ Gunnar Lidfeldt, fd Stadsarkitekt, Gävle kommun, 2019-04-04.

² Tage Blomqvist, markförvaltare, Mark- och exploatering, Livsmiljö Gävle, Gävle kommun, 2019-02-11.

Syfte och avgränsningar

Syfte

Vårt syfte är att använda kulturhistoria för att gestalta en grön park med stark karaktär i Gävle. Vårt gestaltungsförslag för Södra hamnpiren ska inspireras av och framhäva den kulturhistoria som finns på platsen och dess omgivning samt skapa en utemiljö som tar tillvara på de socio-kulturella, ekologiska och estetiska värden som präglar platsen. Vi vill också framhäva Gävles identitet som hamn- och havsstad.

Frågeställningar

Hur kan Södra hamnpiren gestaltas för att främja värdena inom trivalent design, det vill säga de socio-kulturella, ekologiska och estetiska värdena?

Hur väl fungerar den teorigrund som vi utformar utifrån trivalent design som grund för ett gestaltungsarbete?

Avgränsningar

Vårt gestaltungsförslag behandlar Södra hamnpiren och dess intilliggande omgivning eftersom platsen har mycket visuell kontakt och historisk koppling med sin omgivning.

Det finns inte mycket information om Södra hamnpiren, varken i de böcker som skrivits om Gävle, i arkiv eller hos byggnadsantikvarier och personer som jobbat med platsen. Därför har det främst varit äldre kartor och foton som varit till hjälp för att förstå platsens användningsområde. De intilliggande kvarteren, som tillsammans med Södra hamnpiren kallas Atlasområdet, har däremot god dokumentation i både texter, foton och kartor. Det är troligt att Södra hamnpiren influerats av och haft liknande aktivitet som i dessa intilliggande kvarter. Vi inkorporerar inte hela Atlasområdet, utan bara de delar som har visuell kontakt med Södra hamnpiren, vilket också betyder att Alderholmen, som bland annat består av ett nytt bostadsområde norr om Södra hamnpiren, ingår i vår historiska bakgrund. Vi bedömde att de områden med visuell kontakt också är de områden som är relevanta för att skapa en gestaltning som uppnår vårt syfte och frågeställningar.

Vi utgår från ett av de alternativ som Gävle kommun presenterat i sin samrådshandling för FÖP Norra Brynäs (se figur 4). Den yttre delen av Södra hamnpiren är en större park och att den inre delen blir bostäder. I vårt gestaltungsförslag presenterar vi ett förslag för hur mötet dem emellan skulle kunna se ut.

Arbetet består av en teoridel där vi definierar trivalent design, gör en historisk bakgrund och nutida orientering och analys utifrån litteratur, foton och kartor, utför flera platsbesök med inventeringar och analyser samt slutligen en gestaltning som utgår från de föregående delarna av arbetet. Vi kommer att redovisa en visionär gestaltning, med illustrationsplaner, perspektiv och principsektioner. Fokus ligger på att synliggöra hur vår teori ledde fram till vårt gestaltungsförslag.

Målgrupp

Vi riktar oss mot planerare, främst landskapsarkitekter, som vill ha verktyg och inspiration för att arbeta mer med kulturhistoria i planering och gestaltning. Vi riktar oss också till Gävle kommun och har förhoppningen att vårt arbete kan användas som inspiration för dem i deras fortsatta arbete med Norra Brynäs och Södra hamnpiren.

Figur 3. Vårt arbetsområde är markerat i rött och kanalen innanför är Stenborgskanalen. De gröna streckade linjerna markerar ut föreslagna kopplingar i form av gångstråk. Källa: Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet.

Figur 4. Detta är det alternativ i FÖP Norra Brynäs som vi valt att arbeta utefter. På Södra hamnpiren tänker sig kommunen och vi en större, sammanhängande park och bostäder som förläggs på vad som idag är verksamhetsmark. Källa: *Fördjupad översiktsplan för Norra Brynäs - samrådshandling* (Gävle kommun 2019c, s. 20).

Metod

Arbetet började med sökningar i olika referensdatabaser, främst Primo, Epsilon och Web of Science med sökorden *gestaltning*, *trivalent design*, *platsidentitet* samt *landscape architecture/design*. Där hittades tidigare skrivna examensarbeten inom gestaltning och platsidentitet samt designteorin trivalent design. För att lättare förstå de trivalent design har vi utvecklat och skapat en egen teorigrund utifrån den. Teorigrunden används både som analysverktyg men också som grund för utformning av program och gestaltning. Den presenteras i teorikapitlet.

Först i metodkapitlet presenteras de olika inventeringar och analyser som vi genomfört. Därefter presenteras programmet och konceptets funktion och under den sista rubriken presenteras vår skissprocess som ledde fram till det slutgiltiga gestaltungsförslaget.

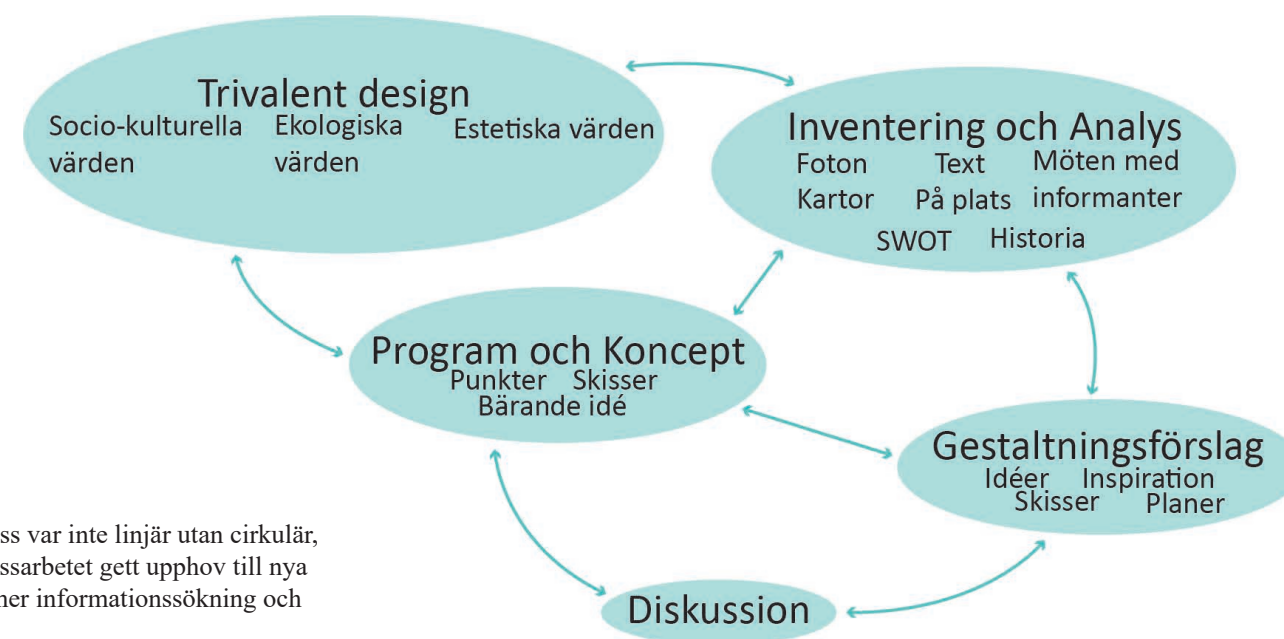
Inventering och analys

För att skapa en förståelse av platsen gjordes ett antal inventeringar och analyser. Den största analys som gjordes var den historiska analysen. Möten med informanter gav mer historisk information samt hjälpte oss att ta oss vidare i informationssökandet. Det gjordes också inventeringar och analyser på plats, både utifrån en bearbetad checklista och vår teorigrund utifrån trivalent design.

Historisk bakgrund och analys

Den historiska litteraturen och de foton som studerades och analyserades kommer från Gävle kommunarkiv, olika böcker samt hemsidor. Gävle kommunarkiv arkiverar Gävles kulturarv och är en värdefull källa till historiska uppgifter (Gävle kommun 2019a). Historiska kartor och foton användes för att analysera platsen och på så sätt få en djupare förståelse för platsens och dess omgivnings kulturhistoriska värden.

Den litteratur som användes är Johan Dellbecks *Atlasområdet i Gävle - Byggnadshistorisk beskrivning och riktlinjer för bevarande*, Gösta Carlestams *...och staden reser sig ur havet - Kartornas Gävle - En berättelse om Gävles 550-åriga historia genom dess kartor* samt Philibert Humblas bok *Ur Gävle Stads Historia - utgiven till femhundraårs jubileet*. Johan Dellbeck är verksam som byggnadsantikvarie och har skrivit sin bok på uppdrag av Läns museet Gävleborg. Gösta Carlestam är en känd profil i Gävle. Han började jobba i staden när Statens institut för byggnadsforskning flyttade till Gävle år 1975 och har skrivit ett antal böcker om Gävles historia samt hållit stadsvandringar (Gävledraget 2011). Philibert Humbla var en forskare inom historia och då främst inom sjöfart (Riksarkivet u.å).

Figur 5. Vår process var inte linjär utan cirkulär, då till exempel skissarbetet gett upphov till nya frågor som krävt mer informationssökning och mer platsbesök.

Metod

Informanter

För att få ytterligare information om platsen och dess närområden, mer än det vi fått från litteraturen och foton, mötte vi fem informanter. Dessa möten inleddes med frågan “Vad vet du om Södra hamnpiren?” och tillät informanten att tala fritt. Följdfrågor ställdes utifrån vad de svarade. Vi förde anteckningar löpande under samtalen.

Den första vi träffade var Petter Jonegård, planarkitekt FPR/MSA, projektutvecklare inom fysisk planering, Samhällsbyggnad Gävle på Gävle kommun. Han var vår kontaktperson på kommunen och var med från uppstartsfasen. Petter gav oss tillgång till kommunens underlag för arbetet med FÖP Norra Brynäs och hjälpte oss att få kontakt med andra kunniga inom kommunen samt gav feedback löpande. Vi träffade honom den 18 december 2018, 11 januari 2019, 21 mars 2019 och den 8 april 2019.

Nästa person var Tage Blomqvist som är markförvaltare på Mark- och exploatering, Livsmiljö Gävle på Gävle kommun, som vi träffade den 11 februari 2019. Han har god koll på vilken mark Gävle kommun förvaltar eller hyr ut. Tage gav oss information om vilken typ av verksamhet som finns på platsen idag samt information om hur saneringsarbetet av Stenborgskanalen gick till för cirka tio år sedan.

Den 8 mars 2019 träffade vi Lena Steffner, arkitekt SAR/MSA, Tekn Dr och M’arch. Hon är lärare och programstudierektor på SLU och har tidigare jobbat på Gävle kommun. Lena berättade om sin tid på Gävle kommun och vi förstod att det pågått en del arbete med att försöka binda ihop Södra hamnpiren med den övriga staden.

Den 4 april 2019 träffade vi Gävles före detta stadsarkitekt Gunnar Lidfeldt. Sedan många år tillbaka är Gunnar pensionerad men han har fortfarande ett brinnande intresse för staden. Efter att ha varit verksam i Gävle sedan 1963 kunde Gunnar berätta för oss om hur olika tankesätt har influerat kommunens tjänstemän och politiker genom åren. Vi fick förståelse för varför kulturhistoria inte alltid har tagits tillvara i en ombyggnation eller nyplanerat område. Ett exempel är att människor var väldigt positiva till saneringarna som gjordes på 50-talet i Sverige, eftersom de innebar en mycket högre standard och en renare hemmiljö och därför inte såg något positivt i att bevara det gamla.

Den 10 april 2019 träffade vi Hanna Lindh, som är landskapsarkitekt på Trafik och tillstånd, Livsmiljö Gävle på Gävle kommun. Hanna arbetar med den fördjupade översiktsplanen för Norra Brynäs och har kunskap om området som helhet. Vi visade Hanna vårt förslag och hon gav oss tips och råd om hur vi kunde förbättra vårt förslag, till exempel hur vi kunde tänka med placeringen av aktivitetsytorna så att det fungerar och är tryggt.

Inventering och analys på plats

Inventeringen och analysen av platsen skedde vid fyra tillfällen. Det första platsbesöket gjordes den 23 januari 2019. Vid detta tillfälle fotades platsen och ett första intryck skapades.

Vid det andra platsbesöket, den 20 februari 2019, gjordes den första inventeringen och analysen med hjälp av en checklista vars grund är framtagen av Johanna Eriksson, landskapsarkitekt på SWECO. Den är baserad på hennes erfarenhet, inventeringsunderlag från olika kommuner, SWOT-analys samt Patrik Grahns åtta parkkvaliteter med syftet att inventera parker.³ Checklistan omarbetades för att passa vårt syfte och frågeställningar, bland annat valde vi att utesluta Patrik Grahns parkkvaliteter, eftersom vi ansåg att dessa inte passade vårt syfte.

En SWOT-analys är ett arbetsverktyg som används under planeringsarbeten och designprocesser (Boverket 2018). Vidare beskriver Boverket att SWOT är en sammansättning av de första bokstäverna i de engelska orden *Strengths*, *Weaknesses*, *Opportunities* och *Threats*. Den svenska översättningen är *Styrkor*, *Svagheter*, *Möjligheter* och *Hot*.

Det tredje platsbesöket gjordes den 21 mars 2019. Denna dag gjordes en analys av platsen utifrån de tre värdekategorierna i trivalent design. Vi använde ett kartunderlag från eniro.

Det fjärde platsbesöket gjordes den 4 april 2019. Öster om centralstationen och längs med Gavleån finns påbörjade kajstråk både söder och norr om ån. Vi valde att inventera det södra stråket eftersom det är det som potentiellt skulle kunna leda hela vägen bort till Södra hamnpiren. I nuläget får kajstråket ett abrupt slut vid Baggarevarvets iläggningsplats för

fritidsbåtar. Vi tittade på material eftersom det är viktigt att det skapas ett sammanhängande formspråk längs hela kajstråket ut till Södra hamnpiren, för att piren ska upplevas som en del av stråket och staden och inte som en isolerad plats.

Program och koncept

För att gå vidare från den teori och den insamlade informationen till ett gestaltningsförslag formulerades program och koncept. Programmets funktion är att förtydliga och precisera vad vi vill åstadkomma på platsen med vår gestaltning och förtydligas av programpunkter och en programplan. Vi utgick från vår teorigrund som utgår från trivalent design samt resultatet av inventeringen och analyserna till att skapa programmet.

Vi använde programmet till att skapa ett koncept, en bärande idé, för hela arbetet. Med programpunkterna i åtanke började vi spåna idéer om vad ett lämpligt koncept kunde vara, vi diskuterade både olika formspråk och övergripande idéer samt försökte komma på talande rubriker. Vi skissade fram cirka tio olika idéer. Vi valde ut tre stycken att arbeta vidare med. Det koncept vi valde presenteras i *Koncept*.

Gestaltningsförslag

Redan under arbetet med teorin började idéer dyka upp, men skissandet började på allvar i samband med utvecklingen av programpunkterna och konceptet. Skisserna började med handritade skisser som sedan renritades i CAD och Adobe Illustrator. Foton och inspirationsbilder på liknande lösningar användes som stöd för våra idéer. De idéer och inspirationsbilder som vi använde presenteras i gestaltningsförslaget. Under hela skissprocessen varierade vi detaljeringsgrad och skala på skisserna och försökte hela tiden gå tillbaka till våra programpunkter och koncept. Vi skissade tillsammans och var för sig, för att sedan presentera våra skisser för varandra. Vi satt också tillsammans för att skriva kompletterande texter till våra illustrationer.

³ Johanna Eriksson, landskapsarkitekt LAR/MSA, SWECO. Mailkontakt 2019-01-28.

Teori

Trivalent design

Thompson är utbildad filosof och landskapsarkitekt och är verksam som föreläsare och forskare på Newcastle University (Newcastle university 2019). Han har skrivit boken *Ecology, Community and Delight: Sources of values in landscape architecture*, i vilken han presenterar sin teori trivalent design. Trivalent design är en teori som vi anser har god applicerbarhet för skapande av goda utemiljöer eftersom den presenterar tydliga sätt att skapa många värden på en plats. Detta är något som passar vårt syfte.

Thompson menar att för att skapa en omtyckt och välanvänd plats är det viktigt att ta tillvara på och främja sociala, ekologiska och estetiska värden (2000, ss.179-180). Thompson förklarar i sin bok mest varför dessa värden är viktiga att som landskapsarkitekt involvera i sina projekt, men beskriver inte alltid hur landskapsarkitekten kan omsätta dem i gestaltning. För att vi skulle få en djupare förståelse för innebörden av dessa tre värden och hur de kan gestaltas, behövde de förtydligas. Detta gjordes genom att studera relevant miljöpsykologi och vägledningsdokument från Boverket och resulterade i att vi skapade en egen teorigrund. Varje värdekategori inom trivalent design tolkade vi och delade upp i underkategorier som är relevanta för vårt syfte och som ger vägledning både för analys och gestaltning.

Thompson refererar i sin bok ofta till andra väletablerade författare inom miljöpsykologi, bland annat Rachel & Stephen Kaplan samt Jay Appleton, vilkas böcker har sökts upp. Boken *Svensk miljöpsykologi* av Maria Johansson & Marianne Küller har också använts. Boverket är en myndighet som utvecklar vägledningar och riktlinjer för stadsplanering och vars texter skrivs och kontrolleras av forskare och praktiker inom bland annat grön- och planeringssektorn (2010, s. 4).

Thompson fokuserar i sin bok på aspekter inom till exempel estetik som han anser kan ge mervärden i de andra kategorierna, i det här fallet socio-kulturella och ekologiska värden. Detta innebär att aspekter som nämns inom en viss värdekategori inte exklusivt hör hemma inom just den kategorin. Något som till exempel står inom kategorin estetiska värden kan

lika gärna höras hemma inom ekologiska värden. Johansson & Küller visar också att det är svårt att kategorisera värden, genom att de konstaterar att kulturella värden ofta är invävda i biologiska teorier (2005, s. 217). Vi har valt att placera aspekterna i de värdekategorier där vi tycker att de passar bäst. Thompson betonar att dessa tre överlappande värdekategorier inte går att rangordna, utan att landskapsarkitekten får avgöra från projekt till projekt vilket av värdena som bör ta mest fokus (2000, s. 153).

Begreppet *trivalent* kommer från kemins värld och härstammar från det engelska ordet *trivalence* (Tony Deverson & Graeme Kennedy 2005). Begreppet är uppdelat i två ord, *tri*, som betyder tre, som till exempel de tre hörnen i en triangel (Christopher Clapham & James Nicholson 2014) och *valent* eller *valence* (svenska: valens). Begreppet *valence* beskrivs som det nummer av väteatomer som binder till en atom, där till exempel vatten har två, H₂O (Chris Park & Michael Allaby 2017). Alltså beskriver begreppet *trivalent* tre saker som binder till varandra och skapar något nytt, tre saker som är sammanflätade, som samverkar. *Trivalent design* innebär således att tre olika kategorier av värden kombineras för att skapa det ideala projektet (Thompson 2000, s. 180). Dessa tre värdekategorier identifierar Thompson som *Community - social values*, *Ecology - environmental values* och *Delight - aesthetic values* (2000, s. 7). Vi kallar dem *Socio-kulturella värden*, *Ekologiska värden* och *Estetiska värden*. Vi väljer att inkorporera kulturella värden i Thompsons sociala värden, även om han talar om kulturella värden i alla sina kategorier. Vi anser att de kulturella värdena är viktiga att definiera för att hjälpa oss att skapa en identitet för Södra hamnpiren, men också för att de är starkt knutna till sociala värden.

Teori

Socio-kulturella värden

Här nedan följer en beskrivning av de socio-kulturella värdena som vi har tolkat och utvecklat dem. Alla tre värdekategorierna är uppdelade i egenvalda underkategorier. Värdekategorierna sammanfattas i slutet av teorikapitlet.

Individuell prägel

Thompson pekar på att de flesta människor tycker om varma, mänskligt präglade miljöer. I hemmet skapas en miljö som reflekterar den boendes personlighet, intressen och värderingar, vilket är ett bra bevis på att människan behöver skapa en individuell prägel för att trivas. Thompson förklarar vidare att när vi människor möts på en plats interagerar våra individuella aspekter, tillsammans med kulturella och historiska aspekter (2000, ss. 114-115). Johansson & Küller benämner detta som kulturella aspekter, alltså att samhället och individerna tillskriver en plats speciella värden (2005, ss. 214-215). Även våra utemiljöer behöver ha en individuell prägel, det ska märkas vad det är för plats (Thompson 2000, s. 115).

Individuell prägel skapas bland annat genom att placera konstverk på en plats men också genom att ge vardagliga element som sittmöbler en säregen utformning (Thompson 2000, s. 122). Här kan symbolik vara ett verktyg. Symbolik behöver inte alltid vara tydligt synbart för användarna av platsen, utan kan vara konceptuellt, det kan till exempel utgå från de människor som ska använda platsen (Thompson 2000, ss. 78-79). Kultur och historia på en plats kan återspeglas i gestaltningens form, strukturer, skulpturer och utemöbler (Thompson 2000, s. 182). Thompson påpekar att genom att låta historiens former återkomma i den nya gestaltningen kan människor ändå känna igen sig i det gamla. Det handlar om affektion, att en plats blir förknippad med en händelse eller en känsla som för individen eller samhället skapar nostalgiska känslor (Johansson & Küller 2005, s. 236, 253). Det viktiga är att invånarna kan relatera till och använda det, förklarar Thompson (2000, s. 122).

Platsidentitet

Arkitekturteoretikern Christian Norberg-Schulz förklarar i sin artikel "Om platskvalitet" att en plats måste ha en fattbar avgränsning för att ha en identitet. Norberg-Schulz konstaterar att det inte behöver vara en så bokstavig gräns som en mur, utan det kan vara avgränsning genom täthet, till exempel i form av en grupp eller rad av träd. Vidare menar Norberg-Schulz att det måste finnas en rumslig ordning i form av slutenhet, närhet

och kontinuitet för att ge en plats eller ett element en identitet. Vidare betonar Norberg-Schulz att den byggda formen, alltså färg, material och form, också är viktig för en plats karaktär, dess identitet. Även hur platsens element förhåller sig till platsens topografi och klimatförhållanden hjälper till att skapa en identitet. Omgivningens utseende bidrar också till platsens identitet, påpekar Norberg-Schulz (1992, s. 34, 36).

Trygghet

Bonnie S Fischer & Jack Nasar, som bland annat forskar om kriminalitet i urbana miljöer, konstaterar att för att känna sig trygg i en miljö är det viktigt att användarna har bra överblick och att det finns få gömställen för potentiella förövare. Vidare påpekar Fischer & Nasar att bra möjligheter att fly påverkar trygghetskänslan positivt (1992, s. 40, 61). Trygghet är starkt kopplat till attraktivitet, vilket innebär att det är viktigt att till exempel växtmaterialet som väljs helst bör ha kvaliteter året om (Boverket 2010, s. 46). För att en miljö ska upplevas tryggare föreslår Fischer & Nasar att man kan använda lägre, glesare växtmaterial samt låga murar eller häckar som går att se över. Fischer & Nasar menar att öppningar i murar, häckar eller annat som har en inneslutande funktion också är viktigt så att det går att fly om något skulle hända (1992, s. 63). Äldre människor föredrar parker med en öppen karaktär, medan yngre föredrar en mer sluten karaktär, vilket förmodligen handlar om att det som gammal är svårare att fly och försvara sig (Johansson & Küller 2005, s. 233; Boverket 2010, s. 40).

Boverket pekar på att det är viktigt att bänkar placeras så att de ger en överblick över platsen utan att personerna på platsen känner sig iakttagna. Lämplig belysning påverkar känslan av trygghet positivt. Belysningen ska vara anpassad till behovet på platsen, den ska inte blända och heller inte kontrastera för mycket med mörkret runt omkring, menar Boverket (2010, ss. 44, 70-73).

Tillgänglighet

Att göra en miljö tillgänglig för funktionsvarierade gör miljön bättre för alla (Boverket 2005, s. 10). Boverket har arbetat fram föreskrifter till lagen om enkelt avhjälpna hinder, som tagits fram för att underlätta för människor med funktionsvariation (Boverket 2005, s. 17). De handlar bland annat om att ojämn markbeläggning ska göras om för att vara framkomlig för främst rullstol och rullator (Boverket 2005, s. 133). Boverket konstaterar vidare att skyltar som är lättlästa och lättförståeliga underlättar för funktionsvarierade och att bra belysning på en plats också är viktigt (2005, ss. 161, 167-168). Lekplatser bör också vara tillgänglighetsanpassade (Boverket 2005, s. 181).

Barnens behov

Barn söker sig till utmanande och spännande miljöer och undviker fantasilösa och sterila lekplatser, menar Johansson & Küller. Barn behöver tillåtas att själv upptäcka sin närmiljö, gärna genom lek. Detta tillsammans med sociala interaktioner, bland annat genom att iaktta vad andra gör på en plats samt höra hur andra pratar om platsen underlättar för barn att skapa och förstå platsens identitet (Johansson & Küller 2005, s. 142, 148).

Social interaktion

Möjligheten att upprätta sociala kontakter är för många ett sätt att göra en plats meningsfull, att skapa en identitet till platsen (Johansson & Küller 2005, s. 170). En park bör vara en social process genom att tillåta olika typer av aktiviteter och evenemang som uppträdanden, marknader, samt ha fungerande, välbelysta stråk för gång och cykel som både ökar säkerhetskänslan och användandet (Thompson, 2000, ss. 182-183).

Teori

Ekologiska värden

Nedan beskrivs de underkategorier som ekologiska värden består av i vår teorigrund.

Psykologiskt andrum

Gröna miljöer och vegetation ger ett psykologiskt andrum i staden (Thompson 2000, s. 114). Vistelse i natur och parker främjar både fysisk och psykisk hälsa, reducerar stress och förbättrar immunförsvaret, menar Naturvårdsverket. Detta kan förklaras med att alla våra sinnen stimuleras av sådana miljöer (Naturvårdsverket 2017, s. 28).

Social status

Det är många människor som associerar ekologiskt värdefulla miljöer, som friväxande vegetation, med en brist på skötsel och därmed lägre social status (Thompson 2000, s. 121). Vi anser att för många landskapsarkitekter samt andra som arbetar med växter betyder inte friväxande vegetation att ett område försummas, utan snarare att vegetationen får anta dess ursprungliga, naturtrogna form, som anses främja den ekologiska mångfalden samt vara vackert. Det finns alltså en dissonans mellan landskapsarkitekters syn på en plats värden och invånarnas syn. Traditionellt förknippas exklusivitet och välskötta miljöer med hög social status, menar Johansson & Küller. Hög social status är något som många dessutom förknippar med säkerhet (Johansson & Küller 2005, s. 235). Det är viktigt att naturliga processer är i harmoni med mänskliga aktiviteter och att detta inte utesluter att miljön är vacker (Thompson 2000, s. 145). Sammantaget tolkar vi det som att Thompson och Johansson & Küller menar att det går att skapa miljöer som är naturliga och som ger ekologiska värden samtidigt som platsen också ger plats för mänskliga aktiviteter samt ser välskött ut, det vill säga behåller en hög social status.

Biologisk mångfald

Biologisk mångfald är en grundpelare för fungerande ekosystemtjänster (Naturvårdsverket 2017, s. 10). Biologisk mångfald innebär variationsrikedom bland alla levande organismer, det vill säga både landbaserade, marina och andra akvatiska organismer (Naturvårdsverket 2018). Naturvårdsverket förklarar att ekosystemtjänster beskriver de tjänster som ekosystem kan bidra med (2019). Detta kan till exempel vara att grönska och vatten bidrar till renare luft, bättre lokalklimat, bullerdämpning samt ökad hälsa. En stark motivation till varför det är

viktigt att se till att ekosystemtjänster fungerar är att de kan minska klimatförändringarna, genom att tjänsterna reglerar lokal temperatur och vattenflöden. Naturvårdsverket beskriver att vegetation hjälper till att hålla ned lokala temperaturer och gröna ytor fungerar utmärkt som infiltrationsytor som kan ta hand om och fördröja betydande mängder vatten (2019).

Ett sätt att stärka den biologiska mångfalden är att ta hand om pollinerare, främst bin (Naturvårdsverket 2017, s. 23). Ett annat effektivt sätt att förbättra den biologiska mångfalden är att säkra ekologiska samband i naturen, även kallat grön infrastruktur, så att arter kan röra sig mellan olika grönområden (Naturvårdsverket 2019).

Förståelse för ekologi

Thompson pekar på att en ökad förståelse för ekologiska processer och mänsklig påverkan hos användarna av parken är en viktig aspekt i att göra människor mer vänligt inställda till mer naturlig och ekologiskt värdefull gestaltning (2000, s. 183). Ekologiska processer kan vara vattenfördröjning och livscyklar hos till exempel fåglar.

Ett sätt kan vara att använda pedagogiska informationsskyltar som Gävle kommun gjort på en naturstig i Hemlingby (Gävle kommun 2019b). Dessa skyltar berättar om platsens värde, dess hot, om allemansrätten samt pekar ut saker att uppmärksamma och är skrivna på svenska och engelska.

Figur 6. Ett socio-kulturellt värde kan vara båtar längs kajer som ger identitet och karaktär åt platsen samt vittnar om historia och mänsklig aktivitet. *Padstow 12-10-2007* av Karen Roe (CC BY 2.0).

Figur 7. Ett ekologiskt värde kan vara blomning som lockar till sig fjärilar och andra insekter, vilket stärker biologisk mångfald och är ett vackert inslag i miljön. *Butterfly* av Ann Webber (CC BY 2.0).

Figur 8. Ett estetiskt värde kan vara trädalléer som ger ett regelbundet, enhetligt, sammanhängande och lättläsbart intryck. *Autumn in Dresden* av Bert Kaufmann (CC BY-SA 2.0).

Teori

Estetiska värden

Estetiska värden enligt vår teorigrund beskrivs i följande underkategorier.

Intryck

Det är det estetiska intrycket av något som gör mest intryck på en person och som därmed stannar kvar i deras minne (Nick Robinson 2016, s. 133). Därför är det enligt oss naturligt att de estetiska värdena är viktiga att tillgodose, eftersom de förstärker allt det som ekologiska och socio-kulturella värden kan skapa. Om något är vackert och tilltalande så ökar chansen att platsen blir populär och uppskattad och att den besöks och används ofta. Med detta sagt är det viktigt att platsen inte enbart gestaltas utifrån estetiska värden, då det också måste finnas en funktion på platsen.

Våra sinnesintryck spelar stor roll för hur vi upplever en plats. Dessa intryck kan vara solljusets värme i ansiktet, ljudet av strömmande vatten och känslan av en vindpust mot ens kind (Thompson 2000, s. 25). Andra positiva aspekter är bländande, ren luft och grönskande marker (Thompson 2000, s. 64). Thompson konstaterar också att en plats skala och rumslighet samt hur människan reagerar och interagerar med dessa spelar stor roll för hur en plats upplevs (2000, s. 85). Kaplan & Kaplan talar om komplexitet, som beskrivs som mängden olika visuella element på en plats, det vill säga hur rik miljön är på synintryck. Komplexitet ger innehåll till en plats och Kaplan & Kaplan konstaterar att människor vill ha en lagom komplex miljö för att trivas (1989, ss. 53-54).

Thompson för också fram känslaintrycken vördnad och förundran som viktiga och förklarar att dessa skapas av det storslagna. Som exempel på storslagenhet ger Thompson vidsträckta landskap samt miljöer som visar överväldigande makt (2000, s. 34). I Gävles fall anser vi att det kanske främst är havet och historiska byggnader som ger dessa värden.

Geometri och symmetri

Thompson summerar Platon och Aristoteles idéer om skönhet med följande begrepp: enhetlighet, regelbundenhet, enkelhet, proportionalitet, balans, mått och beständighet (2000, s. 15). Kaplan & Kaplan pratar om begreppet sammanhang som de anser ger en känsla av ordning och kan styra uppmärksamheten (1989, ss. 53-54). Element som förstärker sammanhang är repetitiva inslag i miljön samt kontinuitet och harmonisk

färgskala (Kaplan & Kaplan 1989, s. 54; Johansson & Küller 2005, s. 231). Thompson kommenterar Kaplan & Kaplans begrepp med att för mycket sammanhang kan leda till en alltför tråkig plats att vara på, samt att för mycket komplexitet blir för jobbigt (2000, s. 29). Alla dessa begrepp är fenomen som än idag tilltalar människan, då vi har en stark förkärlek till geometri och symmetri.

Läsbarhet och orienterbarhet

Läsbarhet innebär att en plats är lätt att förstå och komma ihåg, att den är lättorienterbar med distinkta element, menar Kaplan & Kaplan. En tydlig läsbarhet ger besökaren ett ökat självförtroende (Kaplan & Kaplan 1989, ss. 55-58). Orienterbarheten ökar ju skarpare kontraster platsens element har (Johansson & Küller 2005, s. 189).

Utsikt och skydd

Jay Appleton är känd för sin teori om *Prospect and refuge* - utsikt och skydd, vilken utgår från det evolutionära behovet av att kunna se utan att bli sedd. Om behovet uppfylls på en plats kan personen slappna av och njuta av miljön, menar Appleton (1996, ss. 64-65). En utsiktspunkt som ger möjlighet att se panorama och vyer är typiskt för att skapa utsikt. Appleton pekar på att i en mindre skala kan en öppning i en häck ge tillräcklig utsikt för att kunna uppskatta vyer (1996, s. 79). Att se horisonten samt att se över vatten är andra tydliga utsiktsegenskaper (Appleton 1996, s. 80, 93).

Skydd i form av mer eller mindre slutna rum i en naturmiljö ger möjlighet till personlig avskildhet, utan att verkligen vara ensam (Johansson & Küller 2005, s. 233). Thompson förtydligar att det är viktigt att se Appletons teori som symbolisk, de skydd som finns i landskapet eller på platsen behöver inte skydda på riktigt (2000, s. 29). Det är dock viktigt att nämna att för trånga, instängda och främmande miljöer kan upplevas som hotande istället för trygga, samtidigt som stora ytor med för mycket element (jämför begreppet komplexitet) som hindrar utsikten upplevs otrevliga (Robinson 2016, s. 58).

Sammanfattning

Här sammanfattas hur de tre värdena i vår teorigrund kan åstadkommas i en gestaltning.

Socio-kulturella värden:

- Skapa individuell och historisk prägel som skapar möjlighet att knyta an till platsen
- Skapa platsidentitet genom att ge platsen en tydlig avgränsning och tydlig karaktär
- Se till att platsen upplevs trygg
- Tillgodose behov för funktionsvarierade
- Skapa utmanande lekmiljöer som uppmuntrar till självständig lek och förståelse
- Skapa olika aktivitetsytor där många olika människor kan mötas

Ekologiska värden:

- Skapa platser för psykologiskt andrum
- Skapa balans mellan social status och friväxande växter
- Förstärk biologisk mångfald och ekosystemtjänster
- Öka förståelse för ekologiska processer och mänsklig påverkan

Estetiska värden:

- Förstärk socio-kulturella och ekologiska värden med hjälp av olika sinnes- och känslaintryck
- Använd geometriska och symmetriska former
- Skapa en plats som har en tydlig läsbarhet och orienterbarhet
- Skapa platser som ger utsikt och platser som skyddar

Historisk bakgrund

Den historiska bakgrunden utgör en viktig roll för att arbetet ska uppfylla vårt syfte att inspireras av och framhäva den kulturhistoria som finns på platsen och dess omgivning. Den historiska bakgrunden ligger till grund för att förstå platsens kontext och dess betydelse samt kulturhistoriska former och element. Avsnittet om Gävles historia ger förståelse för hur staden har utvecklats och hur viktig hamnen och havet har varit för dess uppkomst och utveckling. Avsnittet om de omkringliggande områdena och kvarteren ger en bild av de karaktärsdrag som är dominerande för hela området och vår plats Södra hamnpiren. Denna förståelse anser vi är grundläggande för att kunna gestalta en plats utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv.

Gävle

Gävle är norrlands äldsta och enda medeltida stad och var på 1600-talet en av rikets fem största städer (Carlestam 1996, s. 36). Det har funnits människor i vad som nu benämns Gävle sedan åtminstone vikingatiden, vilket fynd från 700-talet samt 900- och 1000-talet visar (Humbla 1946, ss. 7-18).

Handel, sjöfart och industri

1446 fick Gävle särskilda privilegier från kronan som gav staden stora utvecklingsmöjligheter främst inom handel (Carlestam 1996, ss. 27-29). En av de största näringskällorna var fiske och det har spelat en stor roll i Gävles utveckling som stad, då det både bidrog till en mer varierad kost och var en viktig handelsvara (Humbla 1946, s. 41). Men trots fiskets stora betydelse är det främst handel med andra typer av varor som varit grunden för stadsbildningen och burit utvecklingen av staden framåt (Humbla 1946, s. 120).

Gävle växte snabbt och var 1491 en stark köpmansstad samt ett handelscentrum och med hjälp av sjöfarten exporterades mycket varor både till andra svenska städer men också utrikes (Humbla 1946, s. 41). Gävles läge i en bukt, vilket innebär kortare landtransporter till en hamn, är en stark förklaring till stadens utveckling. Bergslagen utnyttjade Gävle som exporthamn och bland annat koppar från Falun har exporterats från Gävle hamn (Humbla 1946, s. 121).

På 1600-talet hade Gävle bland annat monopol på fiske, sjöfart, handel och hantverk, och hade dessutom kungligt beskydd (Carlestam 1996, ss. 27-29). Fisket var fortfarande den vanligaste handelsvaran, då tre fjärdedelar av borgarna var fiskare och en fjärdedel handlande (Humbla 1946, s. 55).

Under 1800-talet hade sjöfarten i Gävle sin storhetstid. 1845 var sjöfarten som störst, Gävle hade rikets största rederirörelse och järnet var en fortsatt viktig exportvara. Sjöfarten går om handeln i betydelse för stadens utveckling under denna tid (Humbla 1946, ss. 194-203).

När industrialismen fick sitt stora genombrott i slutet av 1800-talet byggdes flera järnvägar, där den mest inflytelserika för Gävle var Gävle-Dala Järnväg, som färdigställdes 1859 och bidrog till än mer export. 1893 anlades gasverket med sina välkända gasklockor som förutom gas också tillverkade koks och tjära (Humbla 1946, s. 122, 206).

I början av 1900-talet byggdes en yttre hamn, Fredriksskans (se figur 2), som komplement till den verksamhet som fanns i staden. Fredriksskans syfte var att kunna ta emot den ökade mängden större fartyg (Humbla 1946, s. 450). Sjöfartens verksamheter flyttades sedan successivt ut från staden.

Historisk bakgrund

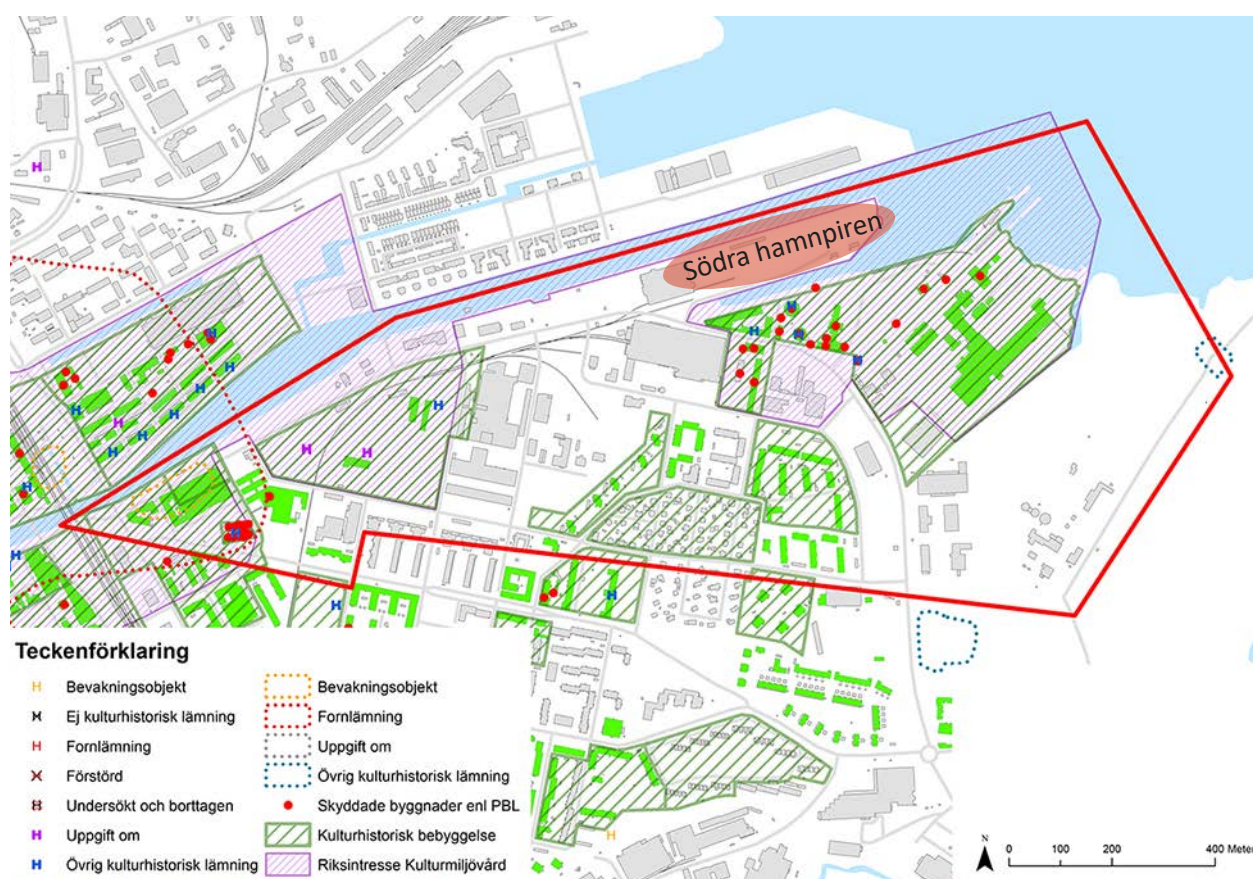
Stadsplanering

Staden har alltid varit orienterad mot havet och haft samma placering sedan den började uppkomma på 1400-talet. På grund av fiskets stora roll spred sig bebyggelsen längs Gavleåns meandrande "lillåar" (Humbla 1946, s. 55).

1569 inträffade den första stadsbranden och nästan hela Gävle brann ned, konstaterar Humbla. Kronan hjälpte till att återuppbygga staden med villkoret att bebyggelsen skulle byggas i sten snarare än trä. Det finns ingen karta över Gävle stad före branden. Efter branden byggdes staden upp i oregelbunden form där tomterna var smala och anslöt till åarna med sjöbodar närmast åkanten. Bebyggelsen spred sig alltmer österut mot havet och fick mer rutnätskaraktär, i takt med att renässansens stadsplanesystem blev populärt i Sverige. De största förändringar som skedde på 1800-talet

skedde i de östra delarna av staden, bland annat fylldes Islandsllillån på Brynäs igen, vilket resulterade i att de fiskar- och sjömansgårdar som låg där försvann (Humbla 1946, ss. 46-61).

Bebyggelsen i den östra delen av staden, där Södra hamnpiren ligger, har blandad karaktär. Ikoniska kulturhistoriska byggnader som bland annat Ferdinand Bobergs brandstation, Dalapalatset och den ena gasklockan ger de östra delarna betydande arkitektoniska inslag (Johan Dellbeck 1998, s.73). Dellbeck förtydligar att Boberg var en av Sveriges främsta arkitekter i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Även Erik Alfred Hedin, som var stadsarkitekt kring 1800-talets slut, har ritat många byggnader i stadens östra delar (Carlestam 2011), bland annat i kvarteret Harven.

Figur 9. En kartläggning över Norra Brynäs kulturmiljöer och kulturellt viktiga byggnader (gröna). Kartan är skapad av Gävle kommun som stöd för arbetet med FÖP Norra Brynäs. Underlag: Fastighetskartan © Lantmäteriet

Figur 10. Denna karta från 1853 är den första karta där vad som kommer att bli Södra hamnpiren syns. Här syns även förslag på var stationen för Gefle-Dala järnväg skulle placeras på Alderholmen samt var Östra Lillån och Islandsllillån gick. Källa: Gävle kommunarkiv.

Historisk bakgrund

Södra hamnpiren

Vi anser det viktigt att förstå vad Södra hamnpiren har varit för plats och vad den har haft för betydelse för att kunna framhäva detta i gestaltningen. Södra hamnpiren ligger beläget i stadens östra del som en pir ut i vattnet mellan Gavleån och Stenborgskanalen. Äldre foton visar en dubbelsidig småbåtshamn i Stenborgskanalen med mindre fiskebåtar och ekor förtöjda. Kartor vittnar även om järnvägsspår som gick ut på Södra hamnpiren samt ett järnvägsspår på södra sidan av Stenborgskanalen som ledde bort mot Gävle varv. På foton syns även en smidesverkstad på Södra hamnpirens sydöstra udde.

Figur 11. Kartan från 1889-1890 visar Södra hamnpiren i samma form som den har idag, vilket innebär att den någon gång mellan 1853 och 1889 byggdes ut och började användas inom hamnverksamheten. Detsamma gäller för Alderholmen. På Alderholmen finns många magasinsbyggnader och räls för förvaring och frakt av gods. Södra hamnpiren har börjat utvecklas på samma sätt. Redan nu har Östra Lillåns lopp flyttats och bytt namn till Holmkanalen. Islandsllillån är igenfylld. Källa: Gävle kommunarkiv.

Atlasområdet

Atlasområdet består förutom av Södra hamnpiren också av Gävle varv, kvarteret Retorten med gasklockorna samt kvarteren Harven och Stenborg. Nedan redogörs historien om de områden och kvarter i Atlasområdet som ligger i direkt anslutning till Södra hamnpiren och Stenborgskanalen. Kvarteren och områdena utgör delar av hela Atlasområdets kultur- och industrihistoria och de präglas starkt av de kulturarv som både fysiskt och visuellt är kopplat till Södra hamnpiren. Förståelsen för Atlasområdets historia bidrar med förståelse för den karaktär som är och hur den har uppkommit.

Kvarteret Retorten

Söder om Södra hamnpiren med Stenborgskanalen emellan ligger kvarteret Retorten (se figur 21). I kvarteret låg stadens gasverk och de två gasklockorna, som försörjde staden med gas från 1893 ända fram till 1966 (Gasklockorna u.å.).

Kvarteret Harven

Sydväst om Södra hamnpiren ligger kvarteret Harven. Kvarteret består av en verkstadsbyggnad i tegel från 1913 som är ritad av Erik Alfred Hedin, samt en faluröd magasinsbyggnad uppförd i etapper under 1910-talet (Dellbeck 1998 s. 71).

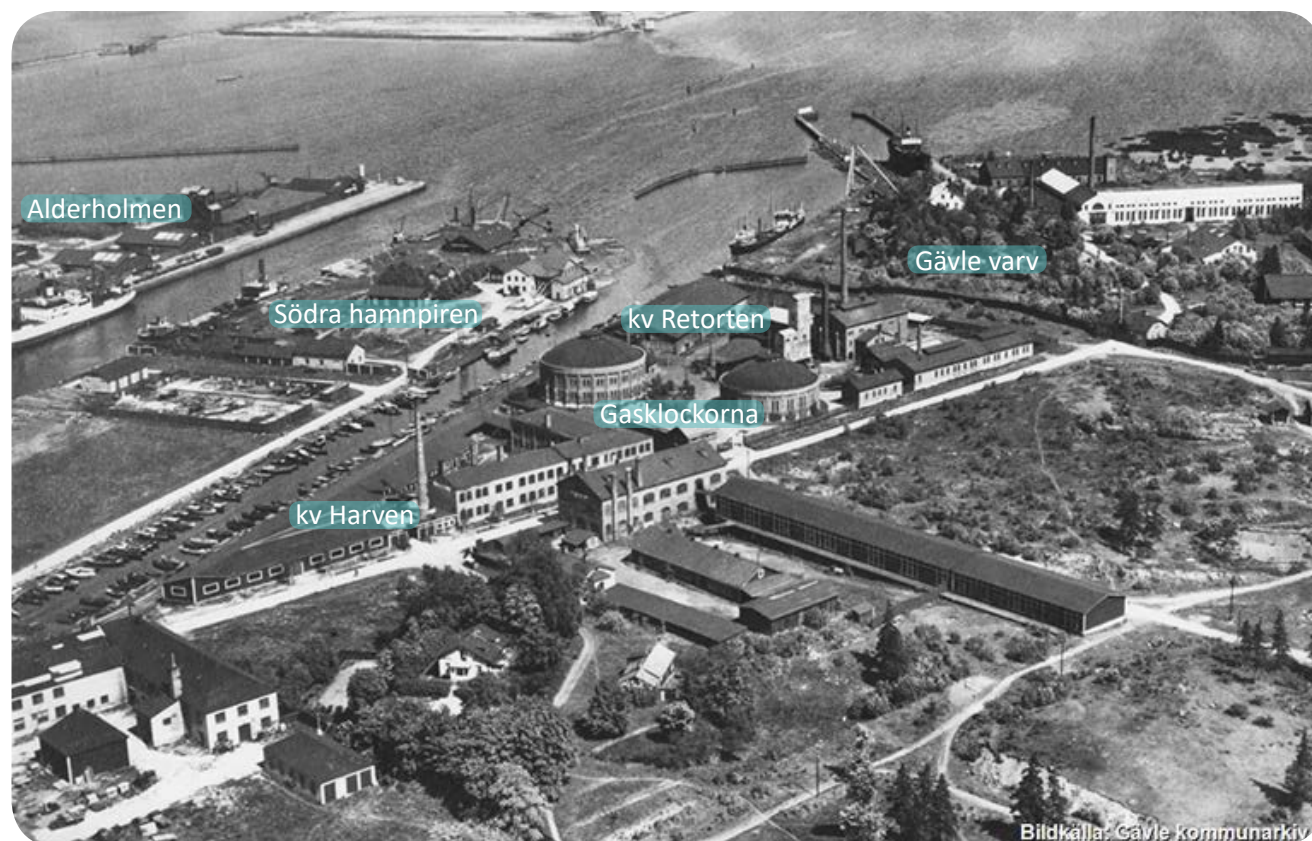

Figur 12. Fotot är antagligen taget med kvarteret Retorten i ryggen ut över Stenborgskanalen och Södra hamnpiren och föreställer förmodligen magasinsbyggnader. Järnvägen var en viktig del i hamnverksamheten eftersom allt gods till och från hamnen fraktades via den. Södra hamnpiren av Sigvard Ytterholm. Källa: Gävle kommunarkiv.

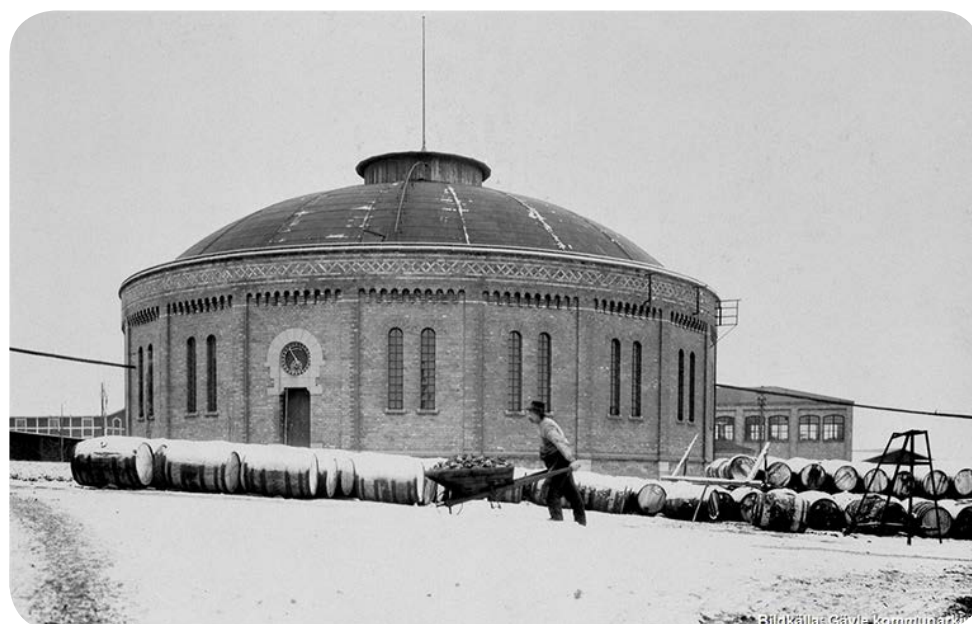

Figur 13. På fotot, som är taget 1977, ligger en båt förtöjd utanför smidesverkstaden som fanns på Södra hamnpiren. Stenborgskanalen av Sigvard Ytterholm. Källa: Gävle kommunarkiv.

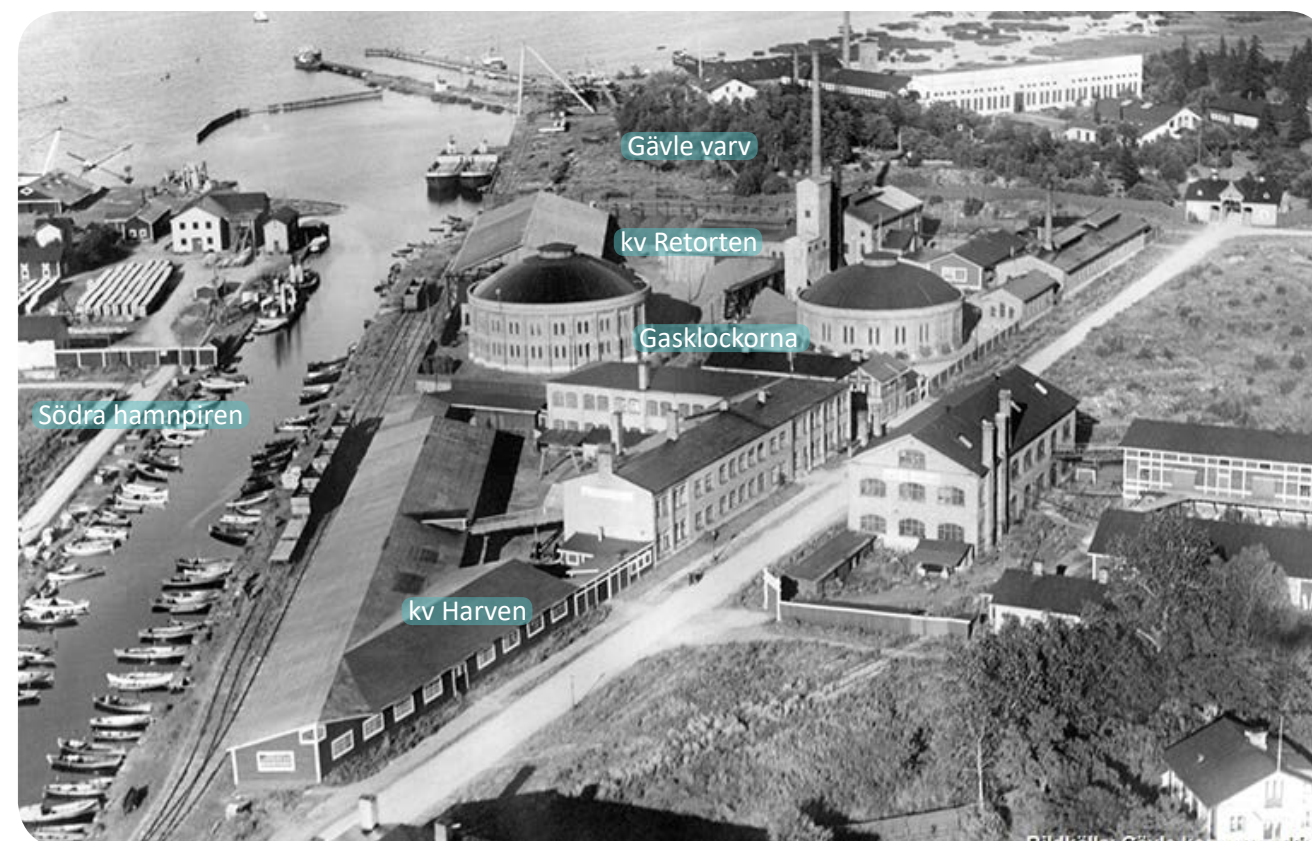
Historisk bakgrund

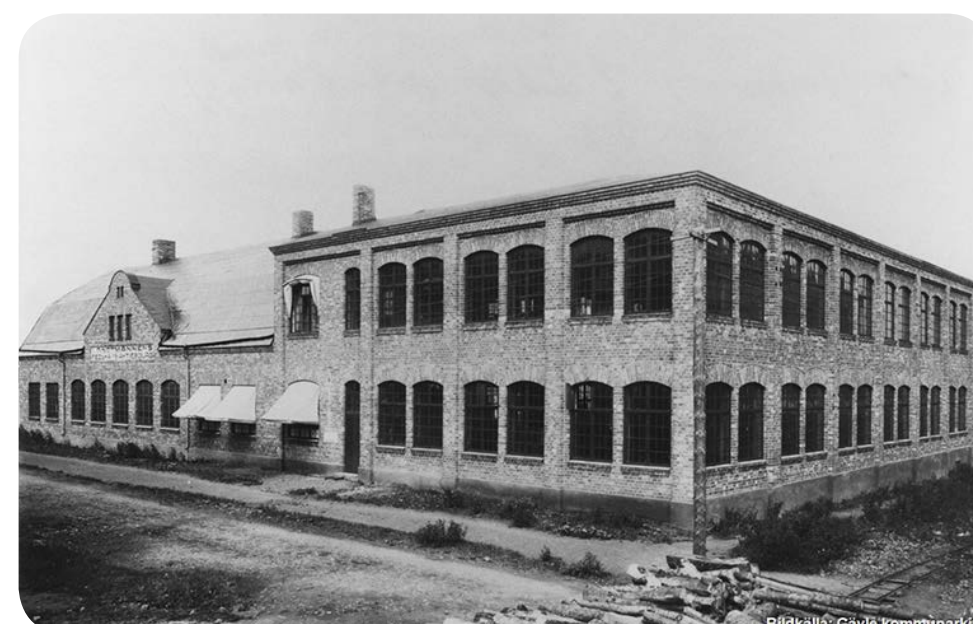
Figur 14. Flygfoto över Atlasområdet, taget 1936. Fotot visar verksamheten på Södra hamnpiren samt att småbåtshamnen i Stenborgskanalen var dubbelsidig och dessutom fullbelagd med småbåtar. I Gavleån vid Södra hamnpiren ligger större fartyg som kan ha använts för transport av gods. Den vita, stora byggnaden är troligen smidesverkstaden. Flygfoto över Brynäs av Oscar Bladh. Källa: Gävle kommunarkiv.

Figur 15. Foto föreställande Ferdinand Bobergs karaktäristiska gasklocka, taget någon gång mellan 1910 och 1920. *Gefle Gasverk* av Gustaf Reimers. Källa: Gävle kommunarkiv.

Figur 16. Flygfoto med Gasklockorna i centrum, okänt årtal. Väster i bild syns Södra hamnpirens verksamhet och Stenborgskanals småbåtshamn i mer detalj. Det kranliknande på Södra hamnpiren kan ha använts för lastning av gods och de rader av lådor som syns kan vara förvaring av gods. Flygfoto över Gasklockorna samt Gävle Varv av Aero Materiel AB. Källa: Gävle kommunarkiv.

Figur 17. Fotot föreställer kvarteret Harven 1918, innan byggnaden byggdes om. *Landtmännens Redskaps AB, Atlas* av Gustaf Reimers. Källa: Gävle kommunarkiv.

Historisk bakgrund

Figur 18. Detta foto är taget på Gävle varv och visar skeppsbyggare i full färd med att reparera S/S Dcido 1915. *Reparation av S/S Dcido på Erik Brodins varv*, fotograf okänd. Källa: Gävle kommunarkiv.

Figur 19. Fotot, som är taget kring 1927-1931, föreställer Alderholmen med dess många tågräls. Längs Gavleån ligger allehanda gods på väg att lastas på båtarna. I bakgrunden i mitten syns Södra hamnpiren och till höger syns en av gasklockorna. *Vy över inre hamnen* av Carl Larsson. Källa: Gävle kommunarkiv.

Gävle varv

I Gävle har flera kända skepp och fartyg byggts och redan på 1500-talet var skeppsbyggandet stort. På 1700-talets slut intog båtbyggarna och fiskarna åns södra sida och den plats som senare skulle komma att heta Gävle varv. Gävle varv har en lång historia och flera företag har avlöst varandra då skeppsbyggandet inte alltid varit lönsamt (Dellbeck 1998 ss. 37-39).

På 1880-talet anlades ett järnvägsspår ut till varvet och det gick längs med kajkanten på den södra sidan om Stenborgskanalen (Dellbeck 1998 s. 77). I början av 1900-talet minskade varvsverksamheten eftersom den inte längre var lönsam och verksamheten här övergick till att bland annat tillverka spisar, pumpar samt hushålls- och industrimaskiner (Humbla 1946, s. 284).

Alderholmen

På norra sidan av Södra hamnpiren, på andra sidan Gavleån, ligger Alderholmen. 1622 skänktes Alderholmen av kronan till Gävle stad för att staden skulle kunna ha repslagarbanor samt skeppsbyggande vilket var betydande för stadens sjöfartsutveckling (Humbla 1946, s. 48). Alderholmen blev förbindelsen mellan Gävle och övriga världen då det också fungerade som hamn för in- och utskeppning av handelslast på båtar (Henricson 2002, s. 3). Efter en stadsbrand 1869, ödelades i princip hela norra delen av staden, sträckningen av Gavleåns östra "lillå" ändrades, bytte namn till Holmkanalen, och Alderholmen började utvecklas på allvar till ett industriområde (Humbla 1946, s. 60).

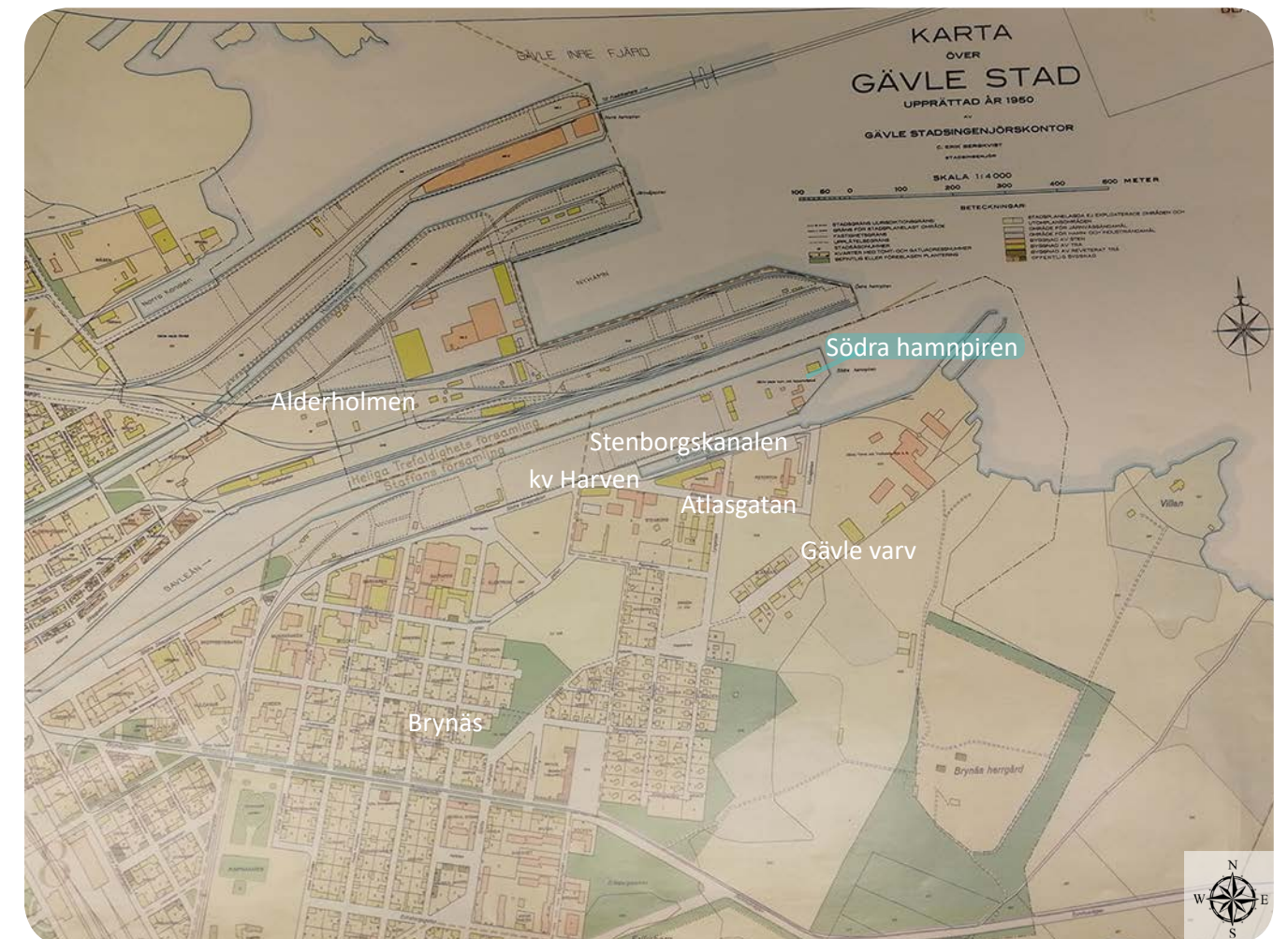

Figur 20. I förgrunden av fotot, taget mellan 1937-1939, ligger Gävles mest kända skepp, *Briggen Gerda*, förtöjt. I bakgrunden syns Alderholmen, till vänster i fotot syns magasinerna, som står kvar än idag. Fotot är taget nära centralstationen, ut över Gavleån. *Gavleån* av Carl Larsson. Källa: Gävle kommunarkiv.

Historisk bakgrund

Figur 21. Denna karta från 1915 är den första där Gasklockorna är med. Här syns också de olika kvarteren inom Atlasområdet samt de många olika ägor, förmodligen en mängd olika fraktföretag, som fanns på Alderholmen. Södra hamnpiren har ett järnvägsspår och några få, större ägor, vilket tyder på en betydligt mindre fraktverksamhet än på Alderholmen. Förmodligen är det andra typer av företag här än de som fanns på Alderholmen vid denna tid. Källa: Gävle kommunarkiv.

Figur 22. Denna karta från 1950 visar tydligt de byggnader som funnits på Södra hamnpiren, även om dessa inte finns beskrivna i några texter. Texten på Södra hamnpiren lyder: *Gävle stads varv och hamnverkstad*. Den visar också hur kvarteret Harven och Gävle varv såg ut. Av okänd anledning är inte gasklockorna i kvarteret Retorten utritade. Källa: Gävle kommunarkiv.

Nutida orientering

I detta kapitel redogörs hur Gävle, Södra hamnpiren och dess omkringliggande kvarter och områden ser ut idag och vad platserna har för användningsområden idag. Denna information tillsammans med den historiska bakgrunden kommer sedan att analyseras under rubriken *Historisk och nutida analys* för att ta reda på vad som har bevarats av den kulturhistoriska karaktären och vad som går att återskapa eller framhäva.

Gävle

I *Översiktsplan Gävle stad 2025* konstaterar Gävle kommun att Gävle är en stad med rik kulturell arkitektur från många olika epoker, bland annat Gamla Gefle från 1700-talet, 1870-talets rutnätsstad i centrum samt 1960-70-talens miljonprogram i några ytterområden. Gävle är centralort i Region Gävleborg och har viktiga allmänna funktioner som vård, handel och utbildning och är dessutom en knutpunkt för tåg-, bil- och båtresor. Gävle stad har även handels- och arbetsförbindelser med Stockholm, Bollnäs, Söderhamn och Falun samt Mälardalen. I Gävle finns flera stora industrier och företag och det bedrivs storskalig hamnverksamhet än idag. Hamnverksamheten är förlagd på Fredriksskans och kallas numer Gävle hamn (2009, s. 24, 16).

I *Översiktsplan Gävle kommun år 2030 - med utblick mot år 2050* presenterar Gävle kommun sina framtidsvisioner för hela kommunen och inte bara staden. Kommunen har som mål att 2030 vara en av Sveriges bästa miljökommuner, vilket bland annat innefattar att utöka den befintliga grönstrukturen i kommunen. De vill skapa ett långsiktigt hållbart ekosystem, som innefattar bland annat minskat resursslöseri samt bevarande av biologisk mångfald. Kommunen ska ta tillvara på och utveckla värdefulla resurser som vatten, kulturmiljöer, biologisk mångfald och tillgången till tätortsnära grönska. Kommunen nämner specifikt att tillgängligheten till kust och hav behöver öka (Gävle kommun 2017, s. 7-21).

Kommunen menar också att sociala värden är viktiga och att de stärks genom vackra och välgjorda miljöer samt mötesplatser som är tillgängliga, trygga och integrerande för alla. I översiktsplanen skriver kommunen även att det är viktigt att ta tillvara på en plats värde och att planeringen av ny bebyggelse eller förnyelse av en plats ska ta hänsyn till det lokala värdet och anse det som en värdefull tillgång och resurs (Gävle kommun 2017, s. 15). Kommunen har sammanfattningsvis uppmärksammat att kulturella, sociala och ekologiska värden är viktiga att bevara och stärka.

Södra hamnpiren

Idag ägs Södra hamnpiren av Gävle kommun som i sin tur arrenderar ut delar av området till olika verksamheter. På den sydöstra delen av piren arrenderar Södra Skeppsvarvets båtklubb mark där de har sin klubblokal och båtbygggar ut i vattnet. De har instängslad verksamhet för att undvika stöld och skadegörelse på båtarna. I anslutning till båtklubben finns även en iläggningsplats för fritidsbåtar. I den västra delen av Södra hamnpiren finns en stor industribyggnad som ägs av NP3 fastigheter och som hyrs ut till bland annat Erikshjälpens second hand butik och ett arkitektkontor. I direkt anslutning till NP3s fastighet finns ett instängslat område där någon form av entreprenörsverksamhet med containrar och skrot äger rum. Längs med kajen bedriver TUGAB sjöentreprenad verksamhet och det ligger både större båtar och pråmar förankrade längs kajen. Den övriga delen av piren är rätt ödslig och det pågår ingen verksamhet där. Platsen användes omkring 2009 till att förvara muddringsmassor från sanering av Stenborgskanalen. Då togs en större formation av lindar ned för att ge plats åt muddringsmassorna som innehöll stenkolstjära och andra giftiga ämnen från gasverkets verksamhet, vilka hade runnit ner i kanalen och förorenat vattnet.⁴

Atlasområdet

Här nedan beskrivs de kvarter i Atlasområdet som är med i den historiska bakgrunden.

Kvarteret Retorten

Idag benämns kvarteret Retorten som Gasklockeområdet eller Gasklockorna och flera byggnader i kvarteret används för konserter, festivaler och andra typer av tillställningar och evenemang (Gasklockorna u.å).

Kvarteret Harven

Kvarteret ägs idag av en privat entreprenör och byggnaderna hyrs ut som kontor och till viss verkstadsverksamhet.

⁴ Tage Blomqvist, markförvaltare, Mark- och exploatering, Livsmiljö Gävle, Gävle kommun, 2019-02-11.

Gävle varv

Idag inhyser varvet olika företag inom industriverksamhet och både kustbevakningen och sjöräddningen bedriver verksamhet i området. De järnvägsspår som tidigare gick ut till varvet längs Stenborgskanalen finns bara delvis kvar. Sträckan från Atlasgatan och längs Stenborgskanalen togs bort när saneringsarbetet av Stenborgskanalen 2009 genomfördes. Järnvägsrälsen bortom den borttagna sträckan mot varvet finns fortfarande kvar.

Här finns också rester av den varvsverksamhet som funnits, i form av en gammal båtslip och ett ångslipsspelhus. Gävle varvs historiska förening ligger också på Gävle varv.

Alderholmen

Idag består den västra delen av Alderholmen av gamla magasinsbyggnader samt kafferosteriet Gevalia. Den östra delen av Alderholmen består av bostadsområdet Gävle strand som började byggas 2006 (Arbetsblad 2016). Området har byggts i två etapper och den tredje längst österut på Alderholmens pir har inte börjat byggas än. Bostadsområdet består av betonghus och en utemiljö som till största del är hårdgjord. På platsen där den tredje etappen ska byggas finns idag en gammal silo som är ur bruk samt två äldre hamnkranar. Den planerade bebyggelsen är i samma moderna stil som resterande Gävle strand och dessa historiska inslag finns inte med i förslaget (Gefle Dagblad 2016).

Historisk och nutida analys

I detta kapitel analyseras de olika platserna som beskrivits i den historiska bakgrunden samt den nutida orienteringen. Kapitlet avslutas med en punktlista som beskriver vad vi tar med oss i gestaltungsarbetet.

Gävle

Gävle har en lång tradition av handel, sjöfart och industri, då staden redan på 1400-talet var ett av Sveriges viktigaste handelscentrum. Under 1800-talet hade Gävle sin storhetstid inom sjöfarten och många nationellt viktiga industrier har legat och finns i viss mån kvar i staden nu, som till exempel Gevalia. Det nutida Gävle är inte lika betydande nationellt som det varit, men staden erbjuder viktiga regionala tjänster och är dessutom en knutpunkt för främst tågresor.

Även om sjöfarten flyttat ut ur stadens inre kärna är den fortfarande viktig för stadens och dess invånares identitet. Dock finns det tendenser att sjöfartens inflytande på staden minskar, då till exempel ej öppningsbara broar byggts, eller föreslås att byggas i FÖP Norra Brynäs, så att större båtar inte längre tar sig in i stadens inre delar. Det är lite märkligt då kommunen i sin översiktsplan för Gävle kommun både skriver att de vill öka tillgängligheten till kust och hav samt ta tillvara på en plats kulturhistoriska värden. Vi ser att det är möjligt att framhäva sjöfarten i utemiljön, som ett sätt att ändå närma sig de mål som kommunen satt.

Gävle kommun talar också om att de vill utöka grönstrukturen i staden samt ta tillvara på vatten och tätortsnära grönska. Vi ser att det, i de östra delarna av Gävle, finns behov av att skapa gröna mötesplatser samt bra ställen att komma i nära kontakt med havet. Idag är marken närmast havet till stora delar industrimark. Vi ser en potential i att utveckla marken till gröna stråk, både för att stärka ekologiska samband och invånarnas kontakt med kusten och havet.

Södra hamnpiren

Södra hamnpiren nämns inte i text, men finns med på historiska kartor och bilder. Utifrån dessa kartor och bilder talar det mesta för att Södra hamnpiren främst har utnyttjats till hamnverksamhet som till exempel lastning av gods på båtar och fartyg. Platsen har förmodligen också agerat uppläggningsplats av material som till exempel ved och kol för bland annat gasverket. Denna tes stöds av att det bedrivits varvs- och hamnverksamhet både norr och söder om området samt att gasverket legat nära.

Södra hamnpiren har inte behandlats väl ur kulturhistorisk synpunkt. Av de personer vi pratat med vet ingen vad som funnits på piren, trots att foton tagna så sent som på 1980-talet vittnar om bland annat en smidesverkstad. Inget av den verksamhet som funnits på piren finns kvar idag och ingen verkar har ansett den tillräckligt viktig för att dokumentera i text. Dessutom användes platsen som uppläggningsplats för Stenborgskanalens sanering 2009, vilket troligen resulterade i att man jämnade marken och att det som fanns där innan försvann under massorna.

Det enda som finns kvar är kajen av granpålar som går runt piren, den är dock i väldigt dåligt skick. Trots att det bortsett denna inte finns något historisk inslag på platsen så utgör Södra hamnpiren en del i ett större sammanhang och har potential till att skapa identitet och prägel tillsammans med de intilliggande kvarteren i Atlasområdet. För Södra hamnpirens del finns en stor möjlighet att göra starka kopplingar till historien och det sammanhang platsen en gång har haft.

Atlasområdet

Atlasområdet är en viktig del av Gävles historia för sjöfart och varvsverksamhet. Det är det största sammanhängande industriområdet i hela Gävle som har en byggnadshistoria från 1800-talets slut och 1900-talets början (Dellbeck 1998, s. 72), vilket gör det mycket bevarandevärt. Dessa värden bör framhävas i gestaltningen för att ge vår plats en identitet som passar in i områdets historia och stil samt också förtydligar Gävles identitet som hamn- och havsstad.

Kvarteret Retorten

Hela Gasklockeområdet har en stark karaktär och berättar mycket om både platsens och stadens historia. Området har ett starkt kulturhistoriskt värde och de flesta äldre byggnaderna ritade av bland annat arkitekten Ferdinand Boberg finns bevarade (Dellbeck 1998, ss. 73-74). De flesta byggnaderna är byggda i rött tegel och vittnar om en historisk industriarkitektur från slutet av 1800-talet (Dellbeck 1998, ss. 25-27). Området utgör karaktärgivande vyer från Södra hamnpiren och är en styrka för vår plats. Det är viktigt att dessa tas tillvara i gestaltningen.

Kvarteret Harven

Kvarteret Harven som gränsar mot Södra hamnpiren skapar med sina historiska byggnader en tydlig rumskänsla. Magasinsbyggnaden med faluröd träfasad som gränsar mot Stenborgskanalens södra sida skapar tydligast rumskänsla och kvarteret i sin helhet skapar en viktig visuell vy från Södra hamnpiren.

Det har skett en del ombyggnation och delar av originalutförandet och karaktären har försvunnit från bägge byggnaderna, konstaterar Dellbeck (1998, s. 71, 79). Trots detta har bägge byggnaderna fortfarande ett kulturhistoriskt värde och de visar exempel på industriarkitektur från tidigt 1900-tal, förklarar Dellbeck. Därför anser vi att de bör bevaras och användas i vårt gestaltungsförslag.

Historisk och nutida analys

Gävle varv

Att sjöfarten idag är koncentrerad till Fredriksskans, som ligger utanför staden och inte i dess inre delar, resulterar i att sjöfartens historia sakta bleknar. Dock hade det inte varit realistiskt att ha varvsverksamhet vid Gävle varv idag, eftersom det inte längre finns ett lika stort behov av det. Den verksamhet som bedrivs ute på Fredriksskans är mycket storskaligare än den verksamhet som bedrevs inne i Gävle på 1800-talet och de stora lastfartygen skulle inte kunna gå in så långt i bukten.

Gävle varv har en gammal industrikaraktär med bebyggelse av blandad ålder (Dellbeck 1998 ss. 74-75) som är viktig att bevara. Gävle varv har både visuell och kulturindustriell koppling till Södra hamnpiren och det är varvet som utgör kopplingen mellan Södra hamnpiren och naturreservatet T-udden som ligger sydost om området. Enligt Dellbeck var järnvägsspåret som gick ut till Gävle varv bevarandevärt och betydande ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Järnvägsspåret fanns fortfarande kvar när Dellbeck skrev sin bok, och han konstaterar att sträckan skulle kunna ställas iordning för till exempel turisttrafik (Dellbeck 1998 s. 79). Vi anser att det fortfarande går att återskapa järnvägssträckan som leder längs Stenborgskanalen ut till Gävle varv och ge den en funktion och målpunkt.

Alderholmen

Den västra delen av Alderholmen har mycket av sin kulturhistoria kvar och det finns ingen större risk att de försvinner då många byggnader har kulturhistoriskt skydd.

Den östra delen av Alderholmen som har visuell koppling till Södra hamnpiren har inga kulturhistoriska inslag kvar. Nu består östra Alderholmen, Gävle strand, av ett modernt bostadsområde. Det verkar inte finnas något kulturhistoriskt tänk i planeringen av Gävle strand, varken att försöka bevara äldre byggnader, element eller att försöka gestalta på ett sätt som för tankarna till områdets tidigare hamnkaraktär. Den silo och de hamnkranar som står på den ännu ej bebyggda delen av Alderholmen har troligen en osäker framtid och riskerar att rivas för att ge plats åt ny bostadsbebyggelse. Helst skulle dessa element bevaras, då vi ser dem som starka visuella element på Södra hamnpiren.

Sammanfattning analys

- Använd och framhäv sjöfarten och dess element i gestaltningen.
- Gestalta Södra hamnpiren på ett sätt som uppnår översiktsplanens mål om att tillgängliggöra kusten och havet, främja biologisk mångfald, sociala möten samt ta vara på en plats värde.
- Framhäv de viktiga kulturhistoriska miljöerna som finns i områdena runt omkring. Främst genom att bevara och framhäva vyer mot kvarteren Harven och Retorten med dess gasklockor, men också ut mot Gävle varv samt silon och hamnkranarna på Alderholmen.
- Inspireras av form och material i de kulturhistoriska inslagen.

Inventering

Denna plan föreställer de fem karaktärsområden som vi har identifierat i vår inventering. På de följande sex sidorna kommer resultatet av platsbesöken att presenteras. Analysen av platsen utifrån trivalent design presenteras efter det. Resultatet av SWOT-analysen presenteras sist.

Alderholmen/Gävle strand

Gavleån

2. Nedgången träkaj med friväxande träd

3. Öppen gräsyta

Stängsel

4. Upprustad kaj med båtklubb och allmänna båtplatser

1. Industriområde/
skrotupplag

Stenborgskanalen

5. Banvall utan räls

Kvarteret Retorten

Kvarteret Harven

Platsbesök

Det första platsbesöket gjordes den 23 januari 2019. Vid detta tillfälle låg det mycket snö och ingen regelrätt inventering gjordes. Istället togs foton och vi fokuserade på att uppleva platsen och förbehållslöst skapa oss en första bild av den.

Det andra platsbesöket ägde rum den 20 februari 2019. SWECOs checklista, som vi omarbetat, användes för att inventera och resultatet finns bifogat i sin helhet som en bilaga till arbetet. Denna dag låg det betydligt mindre snö och mer foton togs.

Den tredje inventeringen skedde den 21 mars 2019. Denna gång togs ytterligare foton och platsen analyserades utifrån de tre värdekategorierna inom trivalent design.

Det fjärde platsbesöket gjordes den 4 april, då vi översiktligt inventerade strandpromenaderna längs Gavleån från centralstationen (se figur 2) hela vägen bort till bortanför Gävle varv. Syftet med denna inventering var att identifiera växtarter och formspråk för att se till att vår gestaltning passar in och kopplar an till det befintliga.

Översiktlig beskrivning

Platsen är av blandad karaktär då platsen är uppdelad i flera olika områden. Den består av industrimark och en hårdgjord gräsyta samt av en stor grönyta med inslag av ängskaraktär. Södra hamnpiren är i princip omringat av vatten, både av havet, Gavleån och Stenborgskanalen. Platsens växtlighet har viss årstidsväxling.

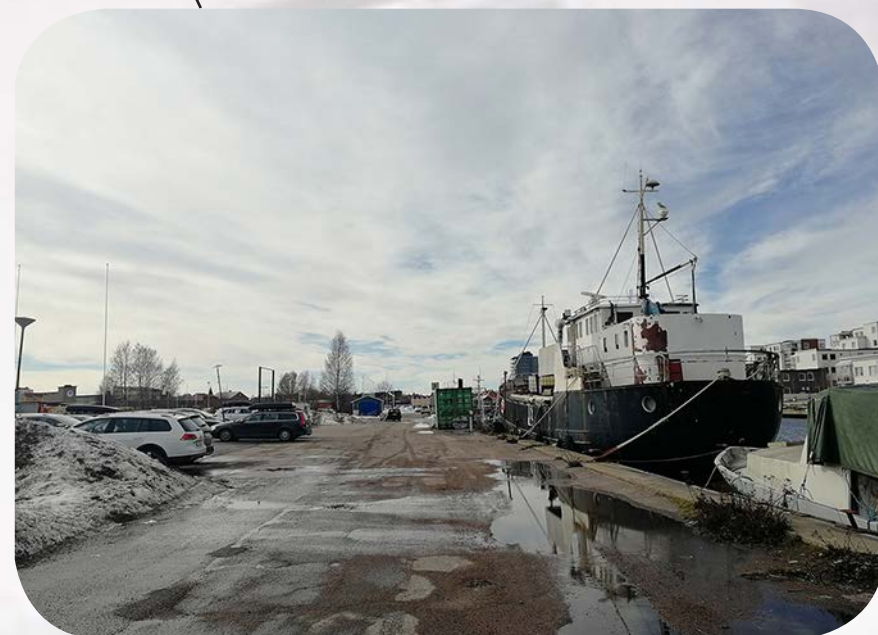
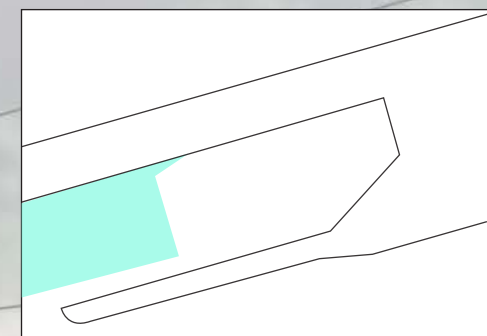
Figur 23. Inventeringsplan föreställande de fem identifierade inventeringsområdena. Det är samma underlag på de följande fem sidorna. Källa underlag: Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet.

Inventering

Industriområde/skrotupplag

Den industriverksamhet som finns på platsen låter och det luktar diesel. Industrier som finns omkring området, det vill säga främst Smurfit Kappa men även byggarbeten på Gävle strand hörs tydligt.

I FÖP Norra Brynäs planeras att detta industriområde/skrotupplag ska tas bort och att det istället blir bostäder. Vi utgår i vårt gestaltungsförslag från kommunens förslag.

Figur 24.

Figur 25.

Figur 26.

Figur 24 visar kajen och dess båtar som det ser ut idag. Till vänster om fotot ligger Tibnorhallen som huserar både Erikshjälpen och Skoog Arkitekter. Kajen har ingen tydlig funktion, utan här parkeras bilar fritt, det växer ogräs och båtarna längs den är nedgångna. Det är otydligt om kajen är allmän och att man får gå här, trots att den kopplar till andra gångstråk närmare stadskärnan.

Figur 25 visar kajen i riktning mot Södra hamnpiren. Detta är en av de entréer som leder in till piren, men den ger ett lika otydligt intryck som figur 24.

Figur 26 visar ett av de upplag av material som finns på Södra hamnpiren. Dess oordning bidrar till ett ovärdat intryck och är inte välkomnande.

Fotona är tagna i den riktning som ögonsymbolen tittar åt.

Inventering

Nedgången träkaj med friväxande träd

Platsens huvudsakliga växtlighet finns i detta område. Vegetationen domineras av ett 30-tal björkar. Flera sälgar finns även på platsen.

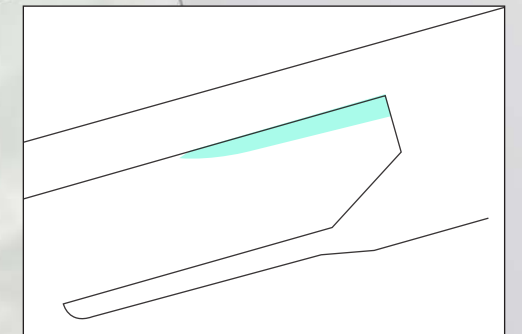
På platsen finns även några alar, låga lönnar och ett fåtal lågväxta tallar. Flera träd står väldigt nära Gavleån och den nedgångna träkajen.

Träden är av blandad ålder, troligtvis mellan 10 till 60 år. En av sälgarna utmärkte sig extra då den var extra stor och välutvecklad. Den hade redan i februari fullt med videkissar, vilka är mat till insekter och bin.

Det finns tydliga tecken på att djur, bland annat kaniner, rör sig på platsen. Det sly som växer på platsen har avgnagd bark.

Figur 28.

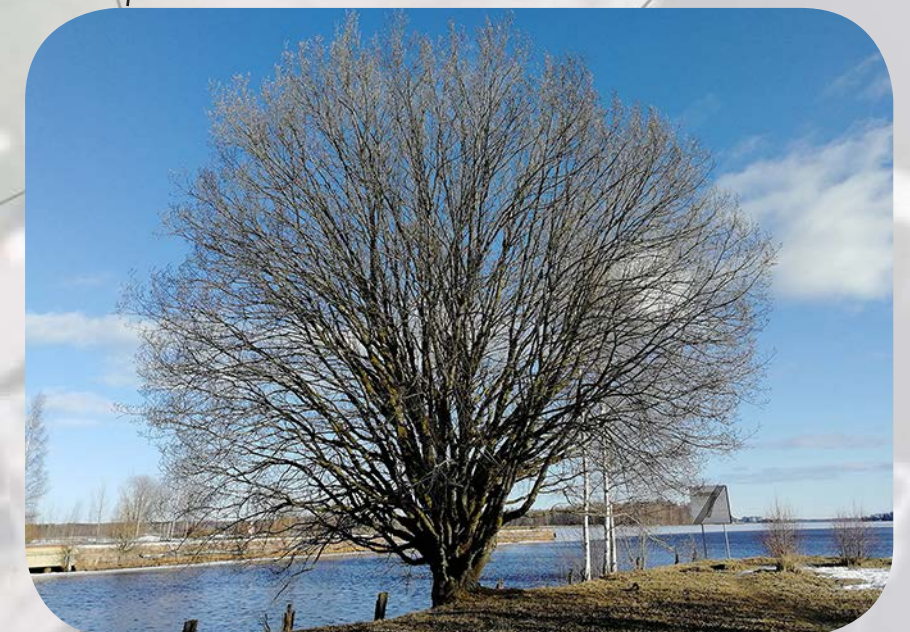

Figur 27.

Figur 27 visar platsen där betongkajen går över till Södra hamnpiren och här ligger oljefat, betongblock och en bortglömd släpvagn för båtar. Växtmaterialet ser ut att må bra.

Figur 28 visar den nedgångna träkajen av granpålar och även hur mycket av markmaterialet vid pirens kant som vittrat bort. Denna kaj är i stort behov av renovering.

Figur 29 visar den stora sälgen som redan i februari var full av videkissar. Den står mycket nära kajkanten, precis som många andra träd, på ett ställe där mycket av kajen vittrat bort.

Figur 29.

Inventering

Öppen gräsyta

Den öppna, oprogrammerade gräsytan som finns här kan ge möjlighet till spontanaktiviteter. Även de stenar som finns uppmuntrar till aktivitet. Genom gräsytan går en bred grusväg som används för att ta sig med bil till ilägningsplatsen längst ut på piren.

Även här finns tecken på djur eftersom det sly som växer på platsen har avgnagd bark. Det går också att höra fåglar, främst fiskmåsar.

I öster öppnar sig en vidsträckt vy över havet och det går att se en bit ut i skärgården och mot varvet i sydost.

I söder syns kvarteret Retorten med Gasklockorna och övriga tegelbyggnader. Åt norr, på Alderholmen, syns en silo, en stor industrilokal och framför den står två gamla hamnkranar för båtar. I väster syns magasinsbyggnaderna på Alderholmen, den höga byggnaden Fullriggaren samt NP3s senapsgula industrilokal.

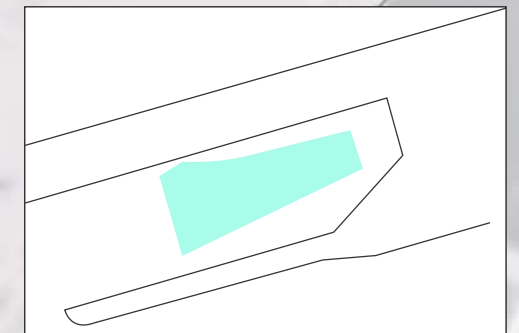
Figur 32.

Figur 30.

Figur 31.

Figur 30 visar hur dominerande grusvägen är. Intrycket som platsen ger är stökigt och oskött, speciellt stängslet kring båtklubben känns ovälkommande.

Figur 31 visar utsikten mot Gävle strand och silon med industriområdet i förgrunden.

Figur 32 föreställer båtklubbens stängsel och en av platsens jordhögar. Runtom på platsen finns också stora stenblock. Både jordhögen och stenblocken kan uppmuntra till lek. I bakgrunden syns den inre fjärden.

Inventering

Upprustad kaj med båtklubb och allmänna båtplatser

Den sydöstra delen domineras av en instängslad båtklubb. Innanför deras område finns två byggnader som båda ägs av båtklubben. Det ligger några få båtar på land. Intill båtklubben, längst ut på piren finns en iläggingsplats för båtar. Intill iläggingsplatsen finns en grillplats samt en betongbrygga som lutar ordentligt åt ena sidan ner i vattnet. Båtklubbens yta samt båtbyggarna är relativt nya och i betydligt bättre skick än övriga delar av piren. Hälften av betongbryggorna i Stenborgskanalen ligger innanför stängslet, resterande båtplatser är allmänna. Betongbryggorna har en cirka 50 cm hög kant mot vägen som inte har några öppningar, vilket gör det svårt att komma ned till dem.

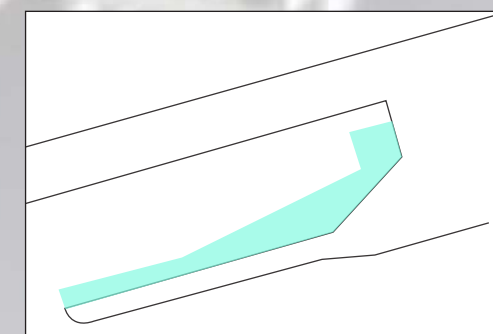
Figur 33.

Figur 34.

Figur 35.

Figur 33 visar både den svårpasserade kajkanten och även den trädrad som finns höger i bild, framför industriområdet. Den byggnad som syns till vänster i bild är en magasinbyggnad i trä i kvarteret Harven.

Figur 34 visar iläggingsplatsen längst ut på Södra hamnpiren. Den är i dåligt skick och har ojämna kanter samt att den betongkaj som finns bakom betongringen sluttar kraftigt åt höger. Den ger ett ovärdat intryck.

Figur 35 visar tydligt hur ogästvänligt stängslet gör platsen. Det stör utsikten mot gasklockorna. Det gör också att kontakten med vattnet helt förloras.

Inventering

Banvall utan räls

Detta område löper förbi både kvarteret Harven och Retorten längs den släntade delen av Stenborgskanalen. Även om järnvägsspåren är borttagna är banvallen kvar, dock är den bevuxen av sly.

Stenborgskanalen slutar i en liten strand. Den används förmodligen till viss iläggning av båtar.

Längre ut efter banvallen finns en förhöjd kaj där *Briggen Gerda* låg (se figur 38) när hon fanns i Gävle. Ännu längre ut ligger Kustbevakningen, Sjöräddningen och Gävle varv.

Figur 36.

Figur 37.

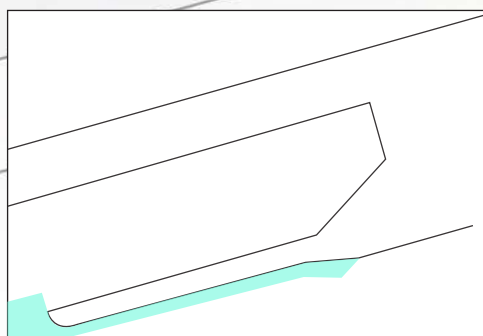

Figur 38.

Figur 36 visar den lilla stranden, som genom sin brygga ger möjlighet att lägga i till exempel kajaker från den betongkaj som slutar här. I bakgrunden syns delar av Smurfit Kappa och till vänster syns den vackra men nedgångna magasinsbyggnaden i kvarteret Harven.

Figur 37 visar den banvall som finns kvar samt utsikten mot den stora gasklockan i kvarteret Retorten. Stängslet ger ett ovälkommande intryck även om det inte stör utsikten lika mycket som båtklubbens stängsel.

Figur 38 visar den kajsträcka som finns kvar i anslutning till Gävle varv. Här finns järnvägsspår kvar, dock har de en rejäl höjdskillnad mot föregående fotos banvall. Till vänster i bild ligger Kustbevakningen och till höger kan man ana industrierna på Gävle varv.

Inventering

Stråket längs Gavleån

Det befintliga kajstråket ger ett osammanhängande intryck med sina olika material och utrustningsval. I öster, vid Islandsbron, börjar stråket med ett litet torg av smågatsten. Efter ramper och trappor öppnar stråket upp sig till en bred grusgata med rumsbildningar av träd, buskar och öppna gräsytor. Stråket är upplyst av både pollare och belysningsstolpar samt har gott om sittmöbler. Kring Alderholmsbron finns en nybyggd gästhamn och ett nybyggt gångstråk. Stråket är betydligt smalare och med ett annat formspråk även om det fortfarande är grus som markbeläggning. Stråket slutar tvärt vid Baggarevarvet. Det ersätts med parkeringsytor för att sedan, vid Erikshjälpen, få en privat och industriell känsla på grund av den verksamhet som här tar vid även om den fria gåytan fortfarande är över fem meter.

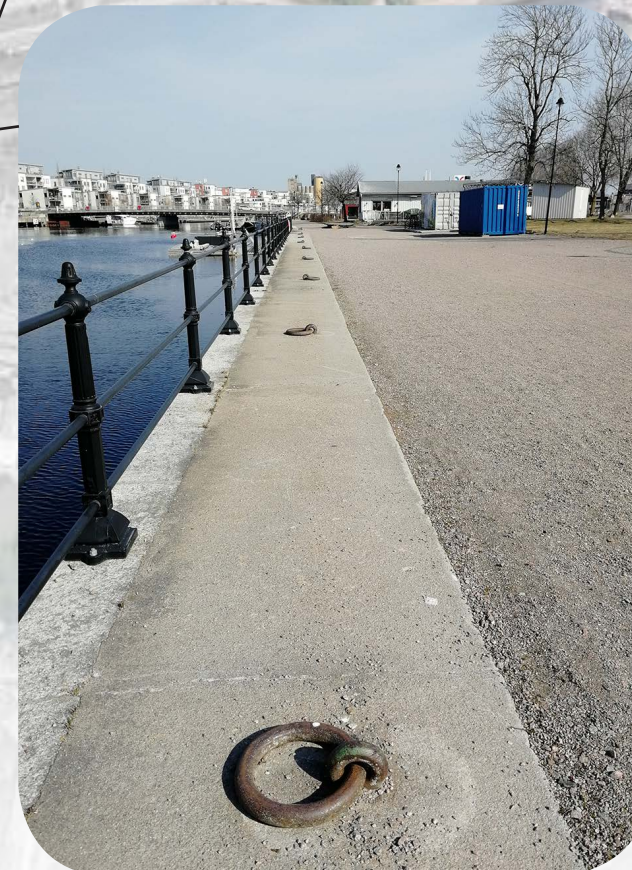
Figur 40.

Figur 41.

Figur 43.

Figur 42.

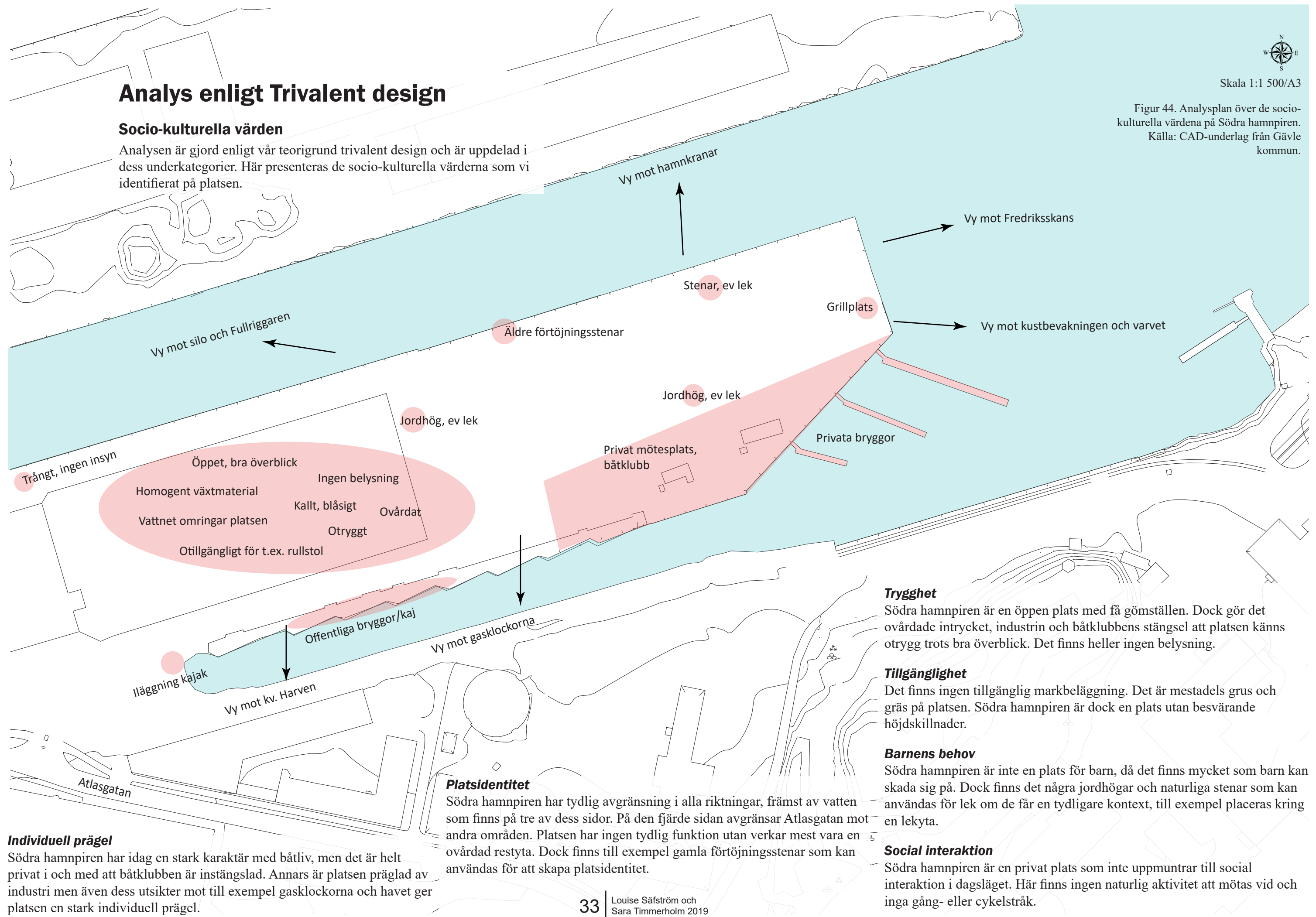

Figur 39. Inventeringsplan över östra delen av staden. Källa underlag: Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet.

Analys enligt Trivalent design

Socio-kulturella värden

Analysen är gjord enligt vår teorigrund trivalent design och är uppdelad i dess underkategorier. Här presenteras de socio-kulturella värdena som vi identifierat på platsen.

Figur 44. Analysplan över de socio-kulturella värdena på Södra hamnpiren.
Källa: CAD-underlag från Gävle kommun.

Individuell prägel

Södra hamnpiren har idag en stark karaktär med båtliv, men det är helt privat i och med att båtklubben är instängslad. Annars är platsen präglad av industri men även dess utsikter mot till exempel gasklockorna och havet ger platsen en stark individuell prägel.

Platsidentitet

Södra hamnpiren har tydlig avgränsning i alla riktningar, främst av vatten som finns på tre av dess sidor. På den fjärde sidan avgränsar Atlasgatan mot andra områden. Platsen har ingen tydlig funktion utan verkar mest vara en ovårdad restyta. Dock finns till exempel gamla förtöjningsstenar som kan användas för att skapa platsidentitet.

Trygghet

Södra hamnpiren är en öppen plats med få gömställen. Dock gör det ovårdade intrycket, industrin och båtklubbens stängsel att platsen känns otrygg trots bra överblick. Det finns heller ingen belysning.

Tillgänglighet

Det finns ingen tillgänglig markbeläggning. Det är mestadels grus och gräs på platsen. Södra hamnpiren är dock en plats utan besvärande höjdskillnader.

Barnens behov

Södra hamnpiren är inte en plats för barn, då det finns mycket som barn kan skada sig på. Dock finns det några jordhögar och naturliga stenar som kan användas för lek om de får en tydligare kontext, till exempel placeras kring en lekya.

Social interaktion

Södra hamnpiren är en privat plats som inte uppmuntrar till social interaktion i dagsläget. Här finns ingen naturlig aktivitet att mötas vid och inga gång- eller cykelstråk.

Analys enligt Trivalent design

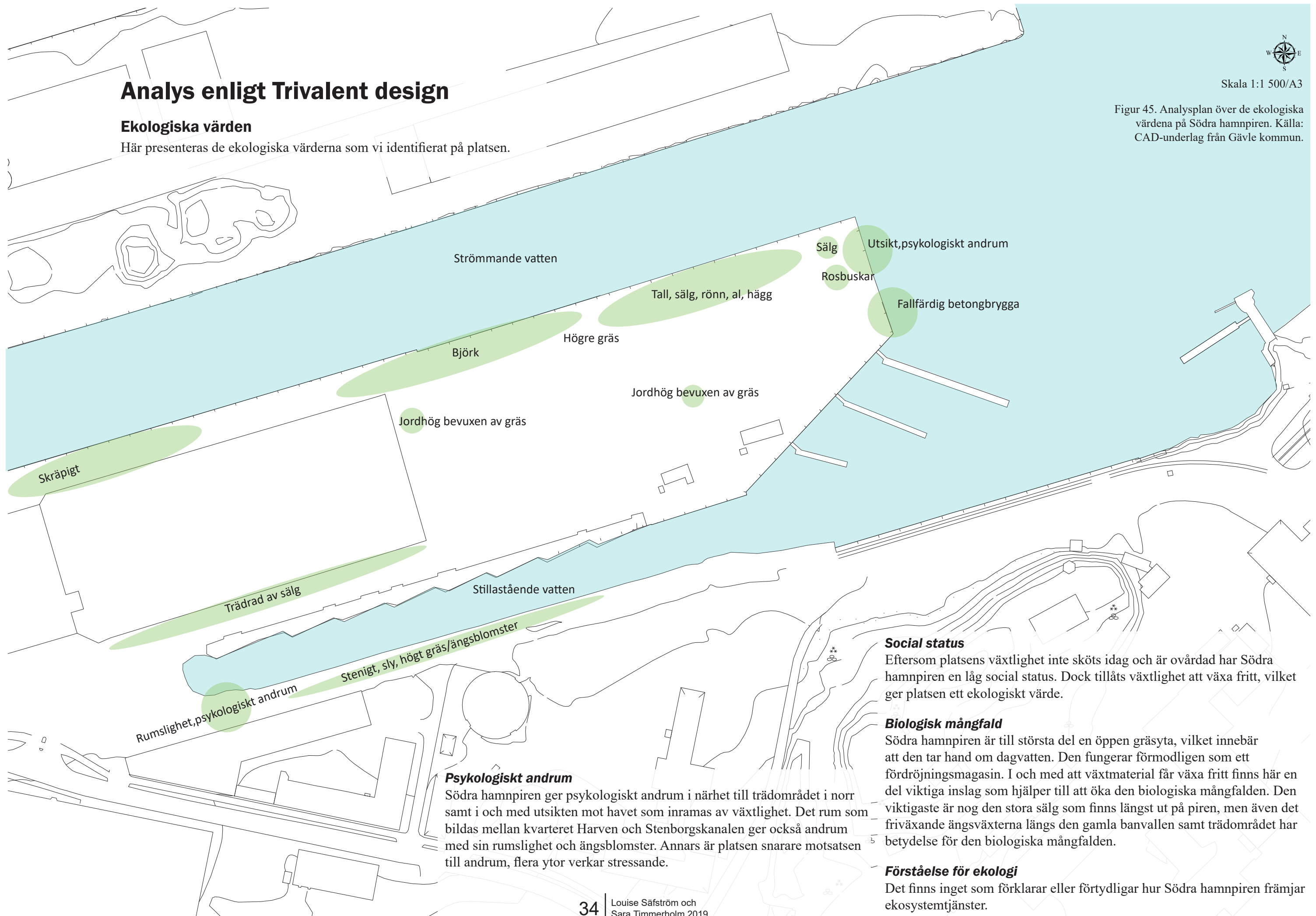
Ekologiska värden

Här presenteras de ekologiska värdena som vi identifierat på platsen.

Skala 1:1 500/A3

Figur 45. Analysplan över de ekologiska värdena på Södra hamnpiren. Källa: CAD-underlag från Gävle kommun.

Psykologiskt andrum

Södra hamnpiren ger psykologiskt andrum i närhet till trädområdet i norr samt i och med utsikten mot havet som inramas av växtlighet. Det rum som bildas mellan kvarteret Harven och Stenborgskanalen ger också andrum med sin rumslighet och ängsblomster. Annars är platsen snarare motsatsen till andrum, flera ytor verkar stressande.

Social status

Eftersom platsens växtlighet inte sköts idag och är ovårdad har Södra hamnpiren en låg social status. Dock tillåts växtlighet att växa fritt, vilket ger platsen ett ekologiskt värde.

Biologisk mångfald

Södra hamnpiren är till största del en öppen gräsyta, vilket innebär att den tar hand om dagvatten. Den fungerar förmodligen som ett fördröjningsmagasin. I och med att växtmaterial får växa fritt finns här en del viktiga inslag som hjälper till att öka den biologiska mångfalden. Den viktigaste är nog den stora säl som finns längst ut på piren, men även det friväxande ängsväxterna längs den gamla banvallen samt trädområdet har betydelse för den biologiska mångfalden.

Förståelse för ekologi

Det finns inget som förklarar eller förtydligar hur Södra hamnpiren främjar ekosystemtjänster.

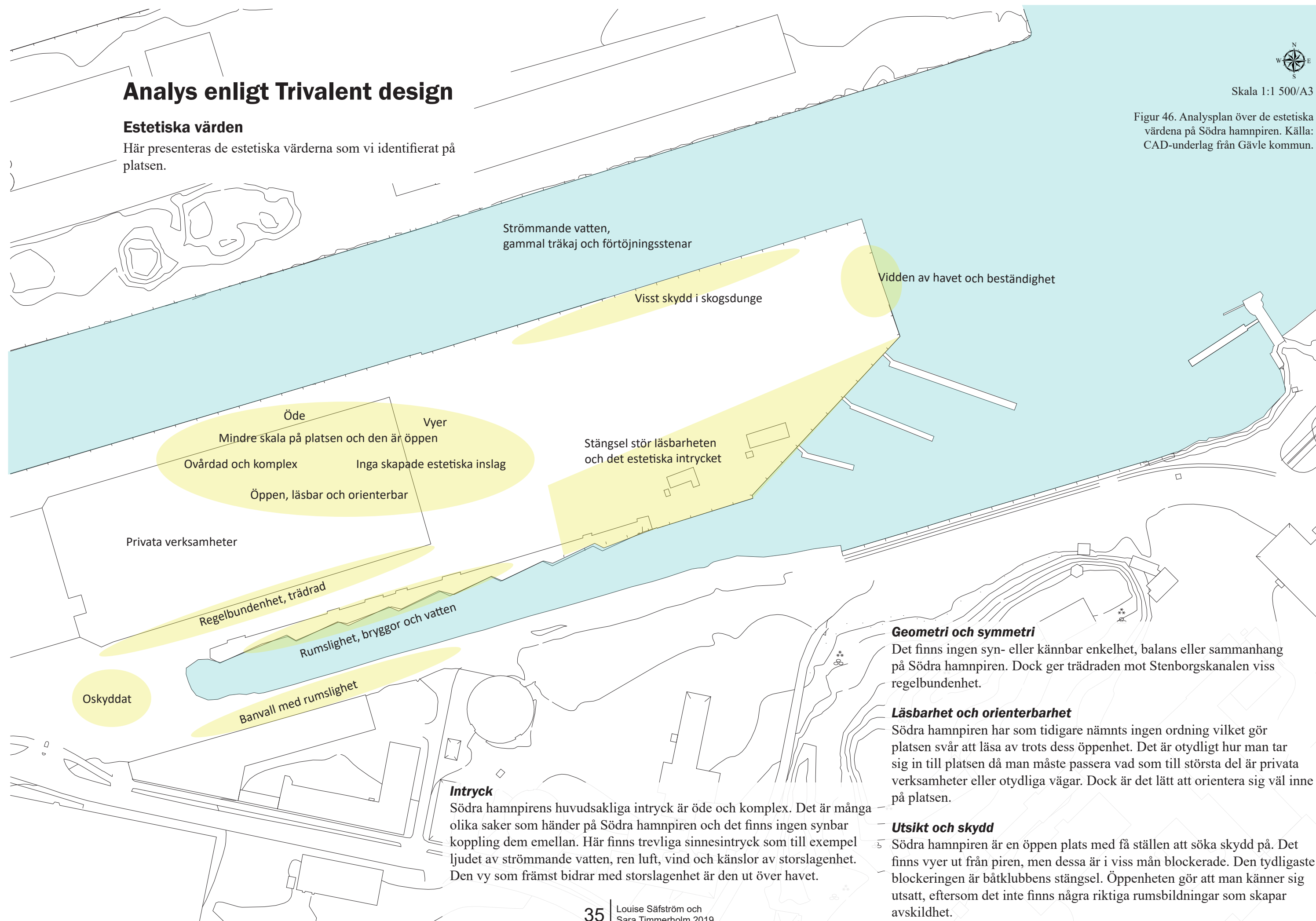
Skala 1:1 500/A3

Figur 46. Analysplan över de estetiska värdena på Södra hamnpiren. Källa: CAD-underlag från Gävle kommun.

Analys enligt Trivalent design

Estetiska värden

Här presenteras de estetiska värdena som vi identifierat på platsen.

Intryck

Södra hamnpirens huvudsakliga intryck är öde och komplex. Det är många olika saker som händer på Södra hamnpiren och det finns ingen synbar koppling dem emellan. Här finns trevliga sinnesintryck som till exempel ljudet av strömmande vatten, ren luft, vind och känslor av storslagenhet. Den vy som främst bidrar med storslagenhet är den ut över havet.

Geometri och symmetri

Det finns ingen syn- eller kännbar enkelhet, balans eller sammanhang på Södra hamnpiren. Dock ger trädraden mot Stenborgskanalen viss regelbundenhet.

Läsbarhet och orienterbarhet

Södra hamnpiren har som tidigare nämnts ingen ordning vilket gör platsen svår att läsa av trots dess öppenhet. Det är otydligt hur man tar sig in till platsen då man måste passera vad som till största del är privata verksamheter eller otydliga vägar. Dock är det lätt att orientera sig väl inne på platsen.

Utsikt och skydd

Södra hamnpiren är en öppen plats med få ställen att söka skydd på. Det finns vyer ut från piren, men dessa är i viss mån blockerade. Den tydligaste blockeringen är båtclubbens stängsel. Öppenheten gör att man känner sig utsatt, eftersom det inte finns några riktiga rumsbildningar som skapar avskildhet.

SWOT-analys

*S*trengths

Utsikt och vy mot havet ger platsen en identitet och speciell prägel. Det är få platser i staden som har samma förmånliga läge precis vid havet. Även de utsikter och vyer mot intilliggande kulturhistoriska miljöer som kvarteret Retorten och kvarteret Harven skapar karaktär och identitet. De äldre stenarna och betongfundamenten som troligtvis använts till förtöjning av båtar vittnar svagt om platsens historia och kan med fördel återanvändas. Det finns ett flertal sälgrar på platsen, vilket gynnar pollinerare och den biologiska mångfalden då de blommar tidigt på året.

*W*eaknesses

En stor svaghet på platsen idag är de höga stängslet runt båtklubben. Det höga stängslet skymmer sikten mot gasklockorna och skapar en känsla av privatisering samt bryter av den annars öppna ytan. Platsens värde kan påverkas negativt av höga element och det är värt att ha i åtanke vid en framtida gestaltning. Platsen har förutom båtklubben ingen tydlig funktion idag utan består av flera osammanhängande ytor och element.

*O*pportunities

Det finns goda möjligheter att utveckla platsen till en social samlingspunkt med olika typer av samvaro. Det redan etablerade båtlivet kan utökas och även koppla platsen till andra områden. Det finns även potential att knyta samman platsen med närliggande naturområde och grönstruktur och låta platsen bli en del i ett större rekreationsstråk.

*T*hreats

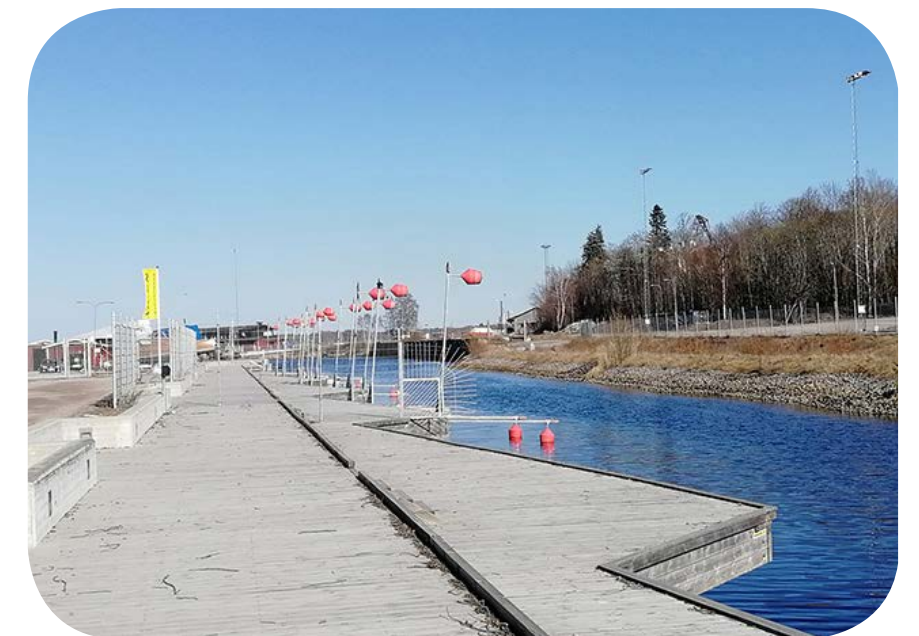
Det största hotet för platsen är framtida bostadsbebyggelse. Platsen skulle bli otillgänglig för djur och de invånare som inte bor där om hela piren bebyggs och de värden som finns och som det finns möjlighet att skapa här går förlorade. Även de kulturhistoriska värdena skulle påverkas negativt av att det byggs för nära de kulturhistoriska miljöerna. Att det inte görs något alls på piren är också ett hot då platsen i så fall kommer att förfalla än mer.

Figur 47. Gamla förtöjningsstenar som bidrar med karaktär.

Figur 48. Stängslet skymmer sikten och gör att platsen känns ovälkommande.

Figur 49. Stor utvecklingspotential för båtliv i och med den relativt nybyggda kajen längs den södra kajen.

Program

Programmet är uppdelat i fyra rubriker, *Sociokulturella värden*, *Ekologiska värden*, *Eстетiska värden* och *Inventering och analys*. De tre första rubrikerna beskriver mer generellt vilka värden vi vill att platsen ska ha medan den sista rubriken beskriver vad som behöver förbättras på Södra hamnpiren för att uppnå de första tre. Varje rubrik består av en beskrivande text. Sist presenteras en sammanfattande punktlista.

Socio-kulturella värden

En av de viktigaste aspekterna för att främja socio-kulturella värden är att skapa platsidentitet och individuell prägel. Detta kan göras genom att koppla gestaltningen till platsens läge och historia, i vårt fall havet samt hamn- och industriverksamheten. Identitet skapas också genom att ge möjlighet till sociala aktiviteter på platsen. Sociala aktiviteter kan vara utövande av lek och sport, evenemang samt möjlighet att mötas och fika på ett café eller äta medhavd mat.

Viktiga nyckelord för främjandet av socio-kulturella värden är trygghet och tillgänglighet. Bra belysning, framkomlighet samt att platsen är användarvänlig för funktionsvarierade är viktigt. Det är också viktigt att det finns platser för olika åldrar och samhällsgrupper, eftersom de har olika behov. Äldre vill ha en lugnare miljö med mycket sittmöjligheter, medan barn vill ha stimulerande miljöer som möjliggör självständigt utforskande.

Ekologiska värden

Gröna rum behöver skapas för att möjliggöra psykologiskt andrum. Dessa rum bör främja flera sinnen, till exempel genom användandet av färg och dofter i växtmaterialet. Varierande gröna miljöer främjar biologisk mångfald och ekosystemtjänster som ekologiska samband. Det är viktigt att förmedla till besökarna hur viktigt det är att främja både biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Detta kan göras genom att till exempel ha fågelholkar och insektshotell med informationsskyltar om hur de fungerar och vad fåglar och insekter gör för naturen.

För att en plats ska bevaras och värnas är det viktigt att den har hög social status, vilket skapas av att platsen, specifikt dess växtlighet är ordnad och välskött. Detta innebär att om platsen har hög social status samtidigt som den har ekologiskt värdefulla miljöer skapas en plats som kommer uppskattas både av människor, djur och insekter samt gynnar biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Estetiska värden

De estetiska värdena kan med fördel användas för att förstärka de andra värdekategorierna. Estetiska värden, som rumslighet, vyer, solljus och skala, ger bestående intryck som bland annat hjälper skapandet av identitet och som gör att användarna kommer ihåg platsen. Andra estetiska drag som är uppskattade är geometri och symmetri, som till exempel balans och proportionalitet, samt komplexitet, sammanhang, läsbarhet och mystik. Det ska hända mycket på platsen utan att det blir rörigt. Dessutom behöver platsens olika delar ha någon gemensam nämnare, ett sammanhang. Placeringen av de olika delarna ska upplevas naturlig och de ska samspela med varandra.

Det är viktigt att gestaltningen ger möjlighet till både utsikt och skydd. Det kan till exempel vara att en sittmöbel är vänd mot en utsikt, och skyddas i ryggen av ett buskage. Utsikt kan vara både en överblick av platsen och dess aktiviteter men också en karaktärgivande vy.

Inventering och analys

Från den historiska och nutida analysen framgick att Gävles starkaste identitet kommer av stadens långa tradition av handel, sjöfart och industri. Södra hamnpiren ligger mitt i centrum för detta, då speciellt sjöfarten. Identitetsskapandet på platsen bör utgå mycket från sjöfarten. Visuellt sett är kanske gasklockorna det viktigaste inslaget i miljön, tillsammans med havet och Gavleån. Utformningen av platsen bör ta tillvara på dessa visuella element och plocka upp deras formspråk.

Södra hamnpiren behöver få en tydligare funktion för att kunna bli en allmän park. Entréer behöver tydliggöras och göras välkomnande. Stängslet kring båtklubben stör intrycket och utsikten på platsen och bör tas bort. Båtklubbens kaj bör tillgängliggöras för användarna av platsen.

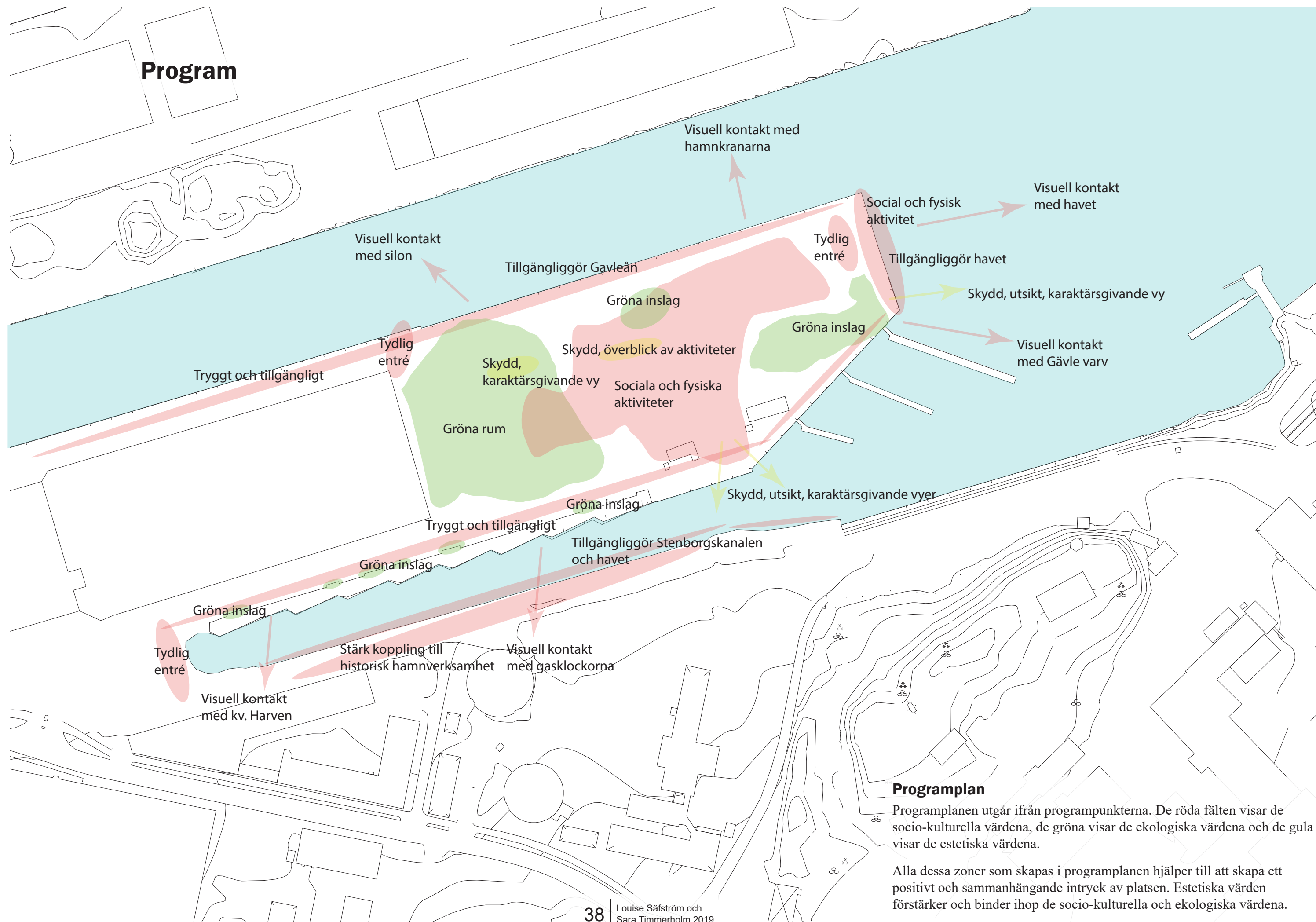
Vid val av växter är det viktigt att man utgår från vad som växer på platsen idag, eftersom dessa troligen är självsådda och inhemska för platsen. Detta främjar den biologiska mångfalden. Speciellt sälg är ett viktigt träslag som bör återfinnas även i den nya gestaltningen.

Södra hamnpirens stora, öppna gräsyta är en av dess starkaste egenskaper, likaså utsikten mot havet, Gavleån och Stenborgskanalen. Dessa bör bevaras och framhävas.

Programpunkter:

- Skapa platsidentitet genom att tillgängliggöra havet samt förstärka kopplingen, både visuellt och gestaltningsmässigt, till den historiska hamnverksamheten som funnits i Atlasområdet och på Alderholmen.
- Tydliggör entréer till Södra hamnpiren för att ytterligare stärka platsidentitet och göra platsen mer välkomnande.
- Skapa och främja sociala och fysiska aktiviteter för olika åldrar, samhällsgrupper och funktionsvariationer.
- Gestalta på ett sådant sätt att platsen upplevs trygg och är tillgänglig.
- Skapa gröna rum som främjar flera sinnen samt stärker biologisk mångfald och ekosystemtjänster genom olika växtmaterial och boplatser för djur och insekter.
- Skapa gröna inslag som signalerar hög social status samtidigt som de ger ekologiska värden.
- Förstärk de socio-kulturella och ekologiska värdena med estetiska värden och se till att platsens olika delar samspelar och hänger ihop.
- Skapa platser som känns skyddade och samtidigt ger bra överblick över aktiviteter och utsikt mot karaktärgivande vyer.

Program

Programplan

Programplanen utgår ifrån programpunkterna. De röda fälten visar de socio-kulturella värdena, de gröna visar de ekologiska värdena och de gula visar de estetiska värdena.

Alla dessa zoner som skapas i programplanen hjälper till att skapa ett positivt och sammanhängande intryck av platsen. Estetiska värden förstärker och binder ihop de socio-kulturella och ekologiska värdena.

Koncept

Tur & Retur

Ett ord som vi förknippar med Södra hamnpiren är ordet *skepp*. Detta eftersom många skepp har byggts, sjösatts och legat förtöjda vid Södra hamnpiren och dess omgivning. Hur ser då ett skepp ut? Det har ett skrov, en eller flera master, linor och rep. Skeppen har en besättning med olika roller, de har en last och de far iväg och återvänder till en hamn. Skepp kan också ta med sig passagerare fram och tillbaka - Tur & Retur. Tur & Retur kan också vara en resa fram och tillbaka i tiden. En pendling mellan dåtid och nutid genom olika rum och element. Detta är grunden till vårt gestaltungsförslag.

Vi vill skapa en balans mellan det historiska och det moderna, och genom olika rum och element synliggöra hur platsen har använts av människor som levde här förut och hur de som lever här nu kan använda platsen. Vi tänker oss att besökarna ska få uppleva en variation av element som speglar både dåtid och nutid, gammalt och nytt. Vi vill att besökarna ska vandra Tur & Retur genom platsen, genom till exempel ett rum som påminner om båtbyggande till ett rum där man kan utöva en modern sport. Ett exempel kan vara vägen ut till en ny badplats, som kan kantas

av belysning som är inspirerad av den gamla gasbelysningen som fanns i staden under 1900-talets tidigare hälft och som påminner om verksamheten på Gasklockorna ett stenkast från piren. Kanske ett café som säljer gammaldags bakverk och smågodis blandat med dagens veganska bars.

Figur 50. På fotot, som är taget från Alderholmen mot Brynäs, syns i bakgrunden *Briggen Gerda* som när fotot togs, 1942, var ett "flytande museum". I förgrunden syns ett fartyg som lastas för export av varor, som snart kommer att återvända till staden för nästa varv av Tur & Retur. *Ingeborg* av Carl Larsson. Källa: Gävle kommunarkiv.

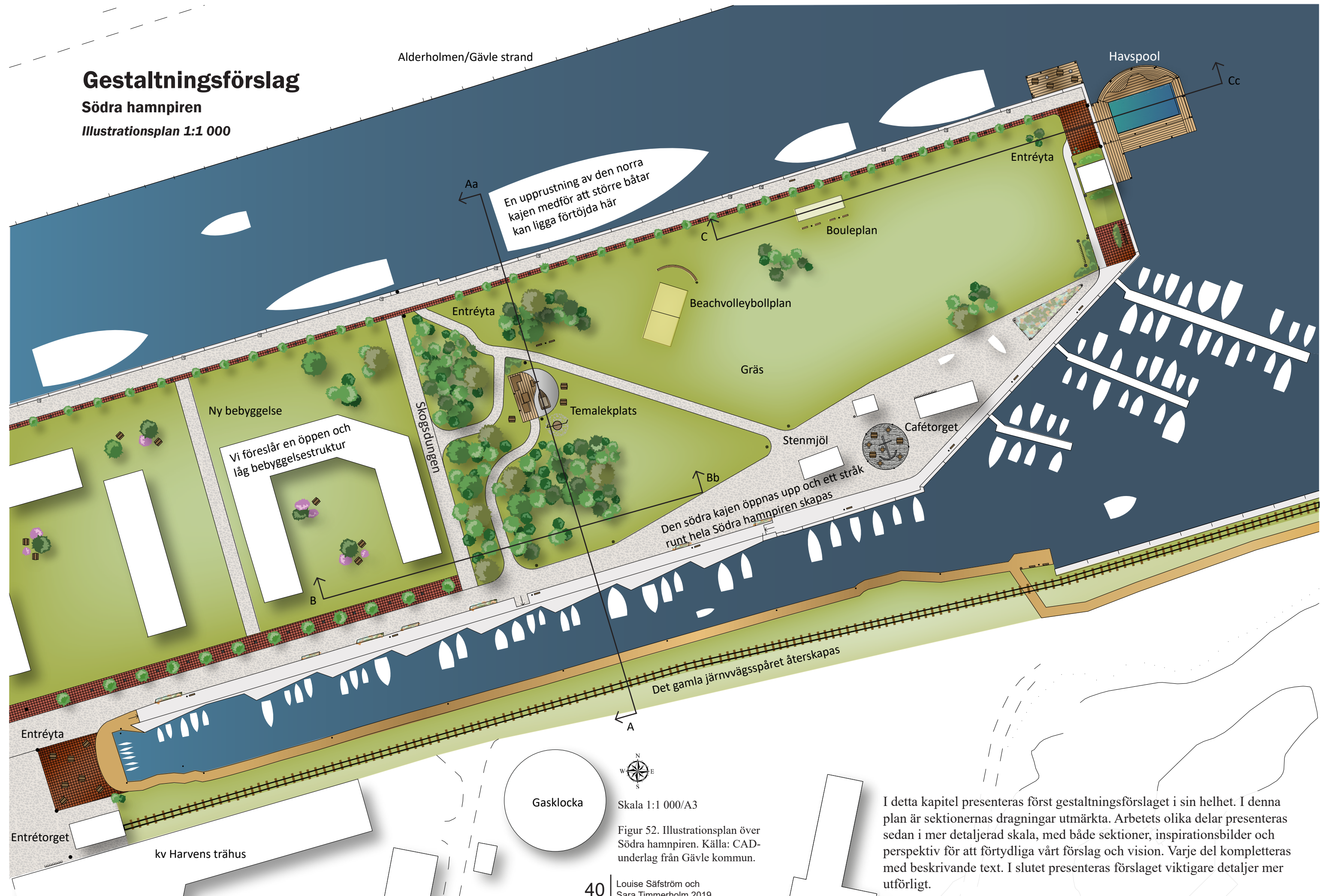

Figur 51. En närbild av *Briggen Gerda* med sina mäktiga och karaktärsgivande master, taget 1937. *Briggen Gerda*, fotograf okänd. Källa: Gävle kommunarkiv.

Gestaltningsförslag

Södra hamnpiren

Illustrationsplan 1:1 000

I detta kapitel presenteras först gestaltningförslaget i sin helhet. I denna plan är sektionernas dragningar utmärkta. Arbetets olika delar presenteras sedan i mer detaljerad skala, med både sektioner, inspirationsbilder och perspektiv för att förtydliga vårt förslag och vision. Varje del kompletteras med beskrivande text. I slutet presenteras förslaget viktigare detaljer mer utförligt.

Gestaltningsförslag

Figur 53. Principsektion A-Aa, skala 1:400/A3. Sektionen visar Södra hamnpirens möte med Stenborgskanalen och Gavleån. Skogsdungen är relativt öppen och faunadepåer, insektshotell och fågelholkar finns här.

Figur 54. Principsektion B-Bb, skala 1:200/A3. Sektionen visar bostadshusens möte med skogsdungen, som ger plats åt gång och lek. Skogsdungen fungerar som en buffert mellan den nya bebyggelsen och den öppna delen av parken för att förtydliga att parken är allmän och inte tillhör bostadsområdet.

Gestaltningsförslag

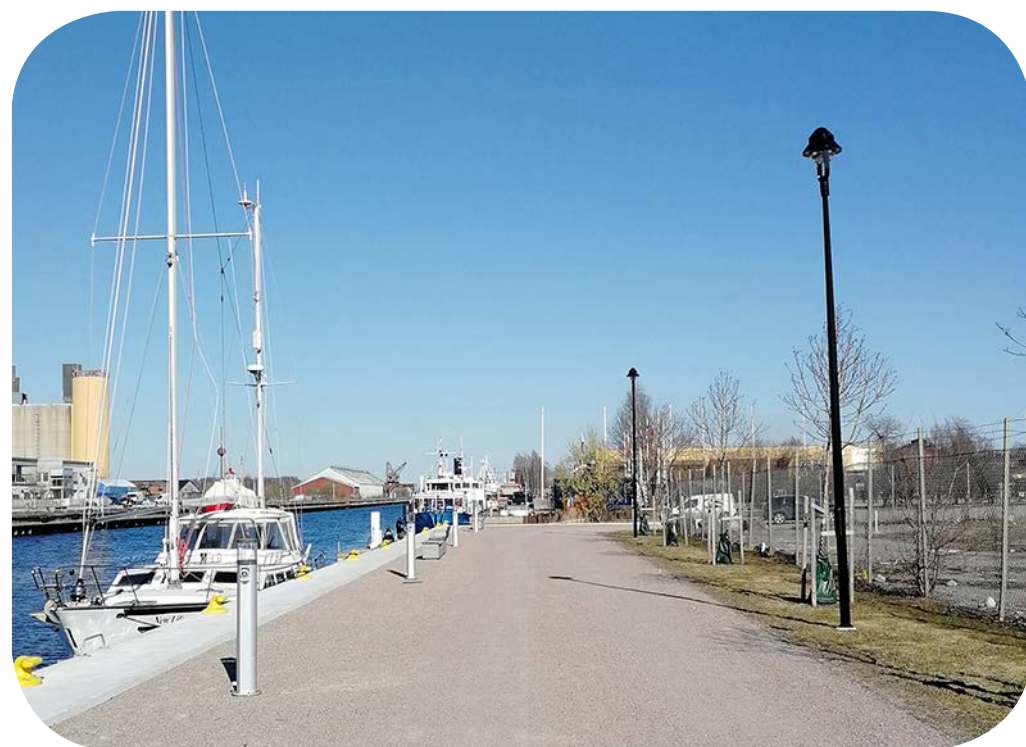

Figur 55. Principsektion C-Cc, skala 1:400/A3. Sektionen visar Norra kajens utseende från sidan samt havspoolen i genomskärning. Norra kajen rustas upp och den befintliga växtligheten försvinner för att återskapa en kaj som ger möjlighet för större båtar att förtöja här. Norra kajens formspråk fungerar som en förlängning av de befintliga gångstråk som finns längs Gavleån.

Kopplingar

Idag sträcker sig ett gångstråk för gående och cyklister från Södra skeppsbron hela vägen till Baggarevarvet (se figur 39). Det finns potential att förlänga detta stråk hela vägen bort till och runt Södra hamnpiren. Det skulle innebära ett längre rekreativt stråk längs med vattnet och möjlighet att runda Södra hamnpiren via de stråk vi utformat i vår gestaltning.

Ett viktigt område för Gävle är T-uddens naturreservat (se figur 2) som både bidrar med biologisk mångfald och rekreation för människor. Detta område ligger inte långt från Södra hamnpiren och det finns stor potential att binda ihop dessa två områden med ett stråk längs havet. Vi föreslår att en havs promenad som går längs kusten skapas. Den tar vid där vår gestaltning slutar vid Stenborgskanalens slut. Stråket kommer gå igenom Gävle varv, vilket tillgängliggör varvets kulturhistori, för att sedan leda bort till T-uddens naturreservat. För att skapa närkontakt med havet och för att möta kommunens mål för ökad tillgänglighet till kust och hav föreslår vi att man bygger havs promenaden en bit ut från land då det vid strandkanten består av sumpmark och tät vass. Förslagsvis hämtas inspiration från Vårdsätra strandpromenad i Uppsala som består av en pålad träspång i liknande miljö. Genom att skapa en upphöjd spång kommer inte gående i direkt kontakt med marken vilket medför att sumpmarken och dess växter samt boplatser för djur och insekter bevaras och skyddas. Genom spångens direkta havskontakt skapas även möjlighet för fågelskådning och fiske på den.

Figur 56. Det befintliga gångstråket efter Alderholmsbron. Dess formspråk bör plockas upp i den förlängning ut till Södra hamnpiren som vi föreslår.

Figur 57. Spången i Vårdsätra strandpromenad, som bör användas som inspiration för kopplingen till T-uddens naturreservat. Foto: Agneta Säfstén, friluftstrateg, Uppsala kommun.

Gestaltningförslag

Norra kajen

De äldre förtöjningsstenarna som noterades vid inventeringen tyder på att det historiskt sett har legat större båtar och skepp här, vilket även historiska foton visar (se figur 14). Vårt förslag innebär att Södra hamnpirens norra kaj byts från granpålar till en betongkaj med stenbeklädd fasad, som har samma utseende som den gamla kajen längs Gavleån. Detta gemensamma formspråk gör hela kajen mer sammanhängande och enhetlig. Upprustningen av kajen innebär att större båtar och skepp kan lägga till här, precis som det historiskt sett gått att göra. Förslagsvis kan museibåtarna Almagrundet eller Finngrundet ligga här permanent.

Förtöjningsstenarna som finns på platsen och som vittnar om sjöfarten som funnits på platsen grävs fram och utnyttjas igen. De placeras längs kajen och återfår sitt ursprungliga syfte. Eftersom det finns så få förtöjningsstenar skapas fler med samma utseende för att fler båtar ska kunna lägga till längs kajen. De nya görs uppvärmningsbara och fungerar då också som sittmöbler som kan användas året om.

Gångstråket, som går runt hela Södra hamnpiren, är belagt med stenmjöl och har belysning som med sitt historiska utseende framhäver gasverket i kvarteret Retorten. Gångstråket ger möjlighet att genom våra kopplingar gå en längre promenad hela vägen från centrum ut till T-uddens naturreservat. Det gör det också lättare att ta sig runt hela Södra hamnpiren samt skapar vattenkontakt.

Södra kajen

Längs den södra kajen på Södra hamnpiren, den som vänder sig mot Stenborgskanalen, fortsätter Södra Skeppsvarvets Båtklubb att arrendera sina tidigare båtplatser och klubbhus, men deras stängsel och båtilägningsplatsen tas bort. Vinterförvaring av båtar flyttas till annan plats. Detta öppnar upp utsikten mot de kulturhistoriskt viktiga gasklockorna i kvarteret Retorten. Det tillgängliggör också kajen, vattnet samt tillåter besökare på platsen att titta på båtar.

Gångstråket längs den södra kajen är belagt med betong och belysningen har ett modernt formspråk inspirerat av det befintliga stråket längs Gavleån.

Kajerna är ett exempel på vårt koncept Tur & Retur, en tur till dåtid, vilket alltså blir norra kajens formspråk, samt retur tillbaka till nutid, den södra kajens formspråk.

I den västra delen av kajen finns en byggnad med uthyrning av mindre båtar, kanoter och havskajaker. Det finns även plats för besökare att förtöja sin båt över dagen. Här övergår stråket runt Södra hamnpiren till en mindre torgyta och man kan välja att gå tillbaka in mot staden eller ta vid på träspången som leder ut mot Gävle varv.

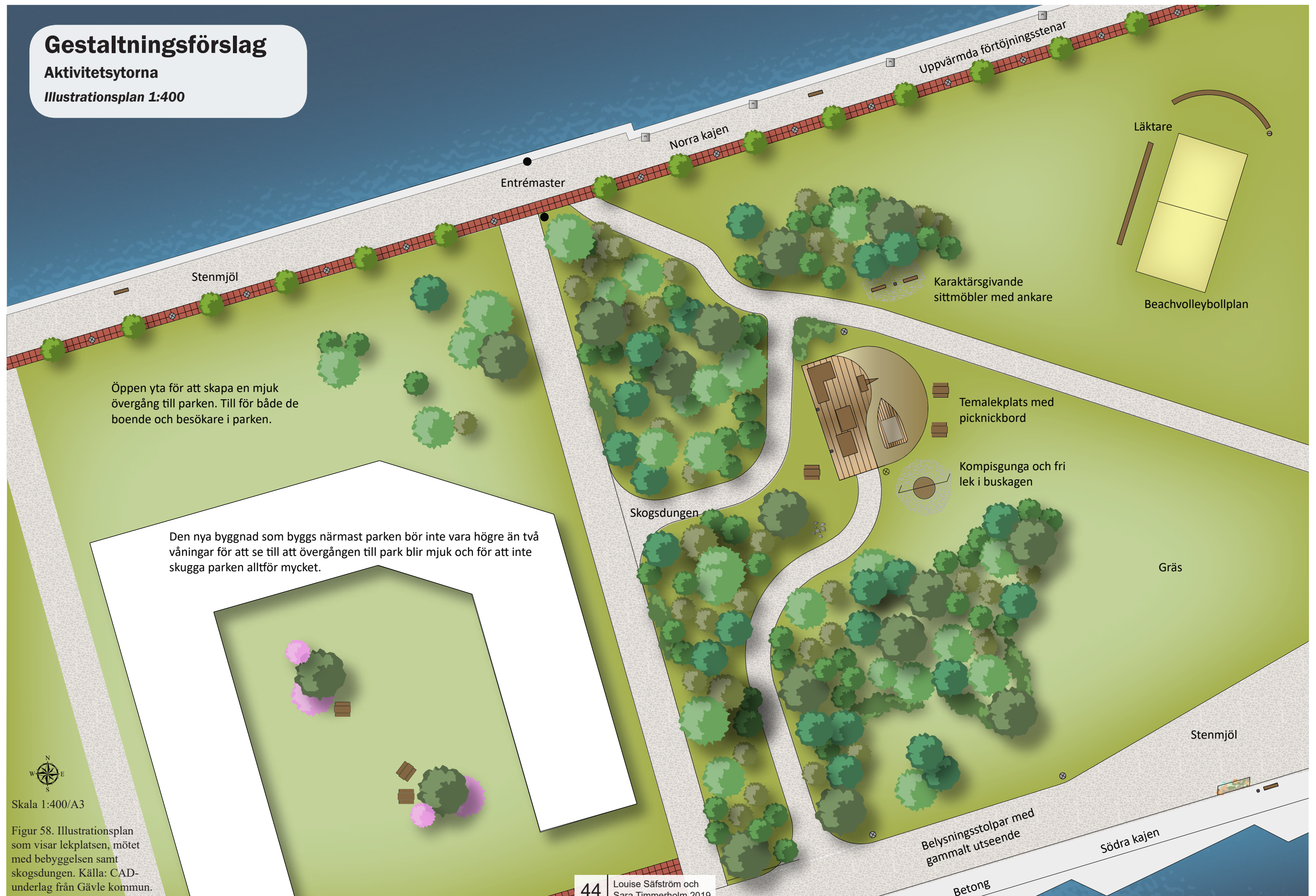
Ny bebyggelse

Gävle kommun vill att en större del av Södra hamnpiren byggs om till bostadsområde och det finns idéskisser för olika varianter av denna struktur och utformning. I vårt gestaltningförslag har vi placerat bostadshus och uppgett en rimlig våningshöjd för att inte blockera utsikterna från Södra hamnpiren. För att den östra udden av Södra hamnpiren ska kunna upplevas som ett allmän park är det av vikt att ytan inte blir för liten. I vårt förslag är ytan drygt en hektar stor. En skogsdunge fungerar som buffert mellan bostadsområdet och den resterande parken för att motverka risken att besökare tror att parken tillhör de boende. En rimlig våningshöjd på huskroppen närmast parken anser vi vara två våningar. Våningsantalet kan sedan successivt ökas till max fem våningar. Dessa lägre våningshöjder skulle förmodligen minska vindbyar runt byggnaderna, vilket är viktigt att ta hänsyn till då platsen redan idag är vindutsatt.

Gestaltningsförslag

Aktivitetstytorna

Illustrationsplan 1:400

Gestaltningsförslag

Temalekplatsen Lilla hamnen

I utkanten av skogsdungen finns en lekplats för barn. Den är placerad här för att minimera risken att barn ramlar i vattnet och för att uppmuntra till lek i skogsdungen. Dess utformning inspireras av en temalekplats i Anders Franzéns park i Hammarby sjöstad i Stockholm som är utformad som ett skeppsvarv i miniatyr. Genom lek blir hela Atlasområdet kulturhistoria tillgänglig även för små barn. Naturliga lekmaterial som buskage, stenar och stockar finns också vid lekytan för att uppmuntra till självständig lek och att barnen använder sin fantasi. En kompisgunga på platsen bidrar med åldersvariation av barn, samt att även funktionsvarierade barn tillåts vara med och leka.

Figur 59. Temalekplats i form av ett varv, Anders Franzéns park, Hammarby sjöstad.

Skogsdungen

I den västra delen av parken planteras en skogsdunge. Den fungerar som en buffertzon mellan bostadshusen och resterande Södra hamnpiren. Växtligheten fungerar som insynsskydd från båda håll och dämpar buller från de aktiviteter som utförs på aktivitetsyterna. Växtematerialet är skirt och genomsiktligt. Det bör slås eller klippas för att främja biologisk mångfald och förhindra att invasiva arter tar över. Genom denna skogsdunge löper ett antal gångstråk, som är belagda med stenmjöl för att vara framkomliga för rullstol, rullator och barnvagn. Skogsdungen är tänkt att bidra till att stärka den biologiska mångfalden i området. Därför är den inte upplyst, eftersom artificiellt ljus kan störa djurens naturliga beteendemönster. För att göra besökare medvetna om att det är lika mycket djuren och insekternas plats byggs insektshotell, fågelholkar och faunadepåer med tydliga informationstexter om varför de är bra för den biologiska mångfalden.

Aktivitetsyterna

Den mittersta delen av området består av en stor och öppen gräsyta (se figur 61) som ger möjlighet till aktiviteter som att spela kubb, fotboll, lek, att sola eller ha picknick. Öppenheten, som redan fanns på platsen, ger en bra överblick över hela piren, vilket bidrar till en ökad känsla av trygghet. För att platsen ska behålla ett öppet och storskaligt intryck planteras vegetation i mindre grupper i utkanten av den öppna gräsytan. De bidrar med rumsbildningar och skugga, vilket ger möjlighet till vistelse även om man inte vill vistas i direkt solljus. I den norra delen av gräsplanen finns en beachvolleybollplan och en boulebana som också bidrar med rumslighet på platsen.

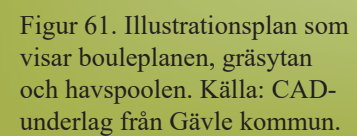
Den öppna gräsytan fungerar också som ett fördröjningsmagasin då den har en lätt lutning från bäge långsidor in mot en lågpunkt i mitten där dagvatten hamnar och infiltreras genom gräset ner i marken. Ytan kan ta hand om stora mängder vatten.

Det finns två läktare i två våningar vända mot beachvolleybollplanen. De skyddar mot den nordliga och den västliga vinden samt ger bra överblick över planen och Södra hamnpiren. För att behålla utsikten mot havet finns inget vindskydd mot havsbris i öster. Boulebanan är belägen i nära anslutning till beachvolleybollplanen och närheten till varandra kan bidra till ökad social interaktion mellan olika åldrar och intressen.

Figur 60. Den stora gräsytan med den välanvända beachvolleybollplanen i Boulongerbadet, Gävle, är ofta upptagen. Det finns behov av fler planer i staden.

Illustrationsplan 1:400

Gestaltningsförslag

Havspoolen och bastun

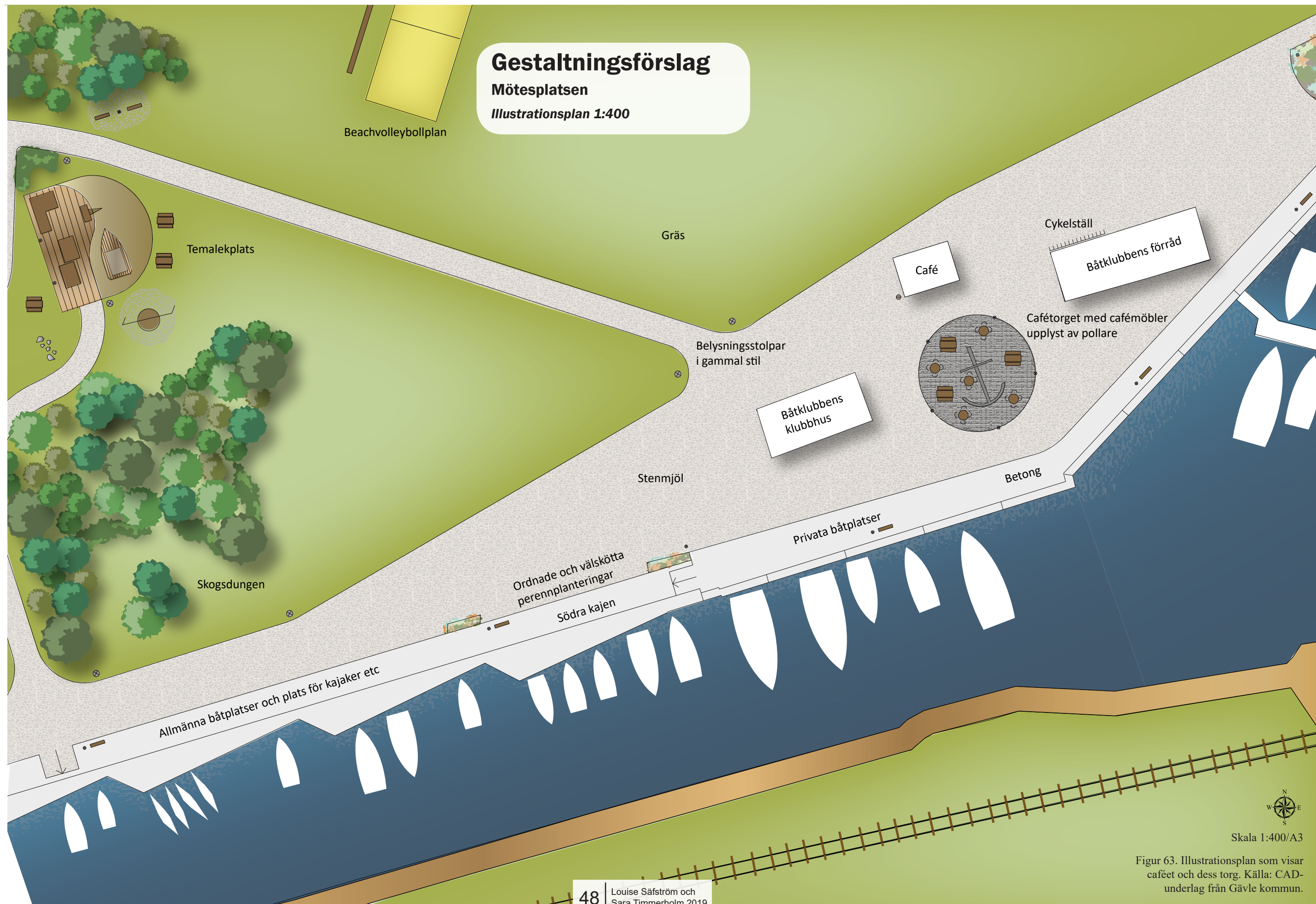
Vattnet som kommer från Gavleån till Inre fjärden är inte tjänligt för bad. En relativt nyanlagd badplats finns uppströms i Boulognern (se figur 2) och vår vision är att det ska kunna gå att bada även öster om innerstaden. I framtiden kanske vattnet blir tjänligt och gävleborna kan njuta av badplatser på flera ställen längs med ån och i Inre fjärden. Men fram tills dess skapar vi en lösning som ger möjlighet till stadsnära utebad. Lösningen är en havspool inspirerad av Frihamnen i Göteborg. Vattnet i poolen är havsvatten som renas med hjälp av filter och pumpar. Badet fungerar som en mötesplats och ger möjlighet för besökare att delta i en aktivitet som många uppskattar. Vattnet i poolen värms upp med hjälp av solceller, vilket innebär att badsäsongen blir förlängd.

Havspoolen omsluts av ett trädäck som har plats för solbad. Som skydd från vind finns en sittmöbel i två plan. Den är vänd mot söder och ger utsikt mot havet och gasklockorna. Trädäcket har ett karaktäristiskt järnräcke, som inspireras av det som återfinns längs Gavleån (se figur 42). För att behålla och framhäva utsikten mot havet placeras skir och smal växtlighet på pirens ytterkanter. Detsamma gäller den norra kajens växtlighet, som är placerad långt isär för att framhäva utsikten mot silon och hamnkranarna som finns på Gävle strand.

Intill havspoolen ligger en bastu, som har samma sociala funktion som havspoolen, bland annat möten mellan olika åldrar och samhällsgrupper. Bastun blir också ett besöksmål vintertid, exempelvis i kombination med att bada isvak. Inifrån bastun ges en panoramavvy över havet genom att dess fasad mot havet är helt i glas.

Figur 62. Perspektivbild över havspoolen. Skeppsmasterna skapar en tydlig entré till havspoolen och ramar in vyn ut över havet. Källa: Sketchup-fil från Gävle kommun.

Gestaltningsförslag

Mötesplatsen

Illustrationsplan 1:400

Beachvolleybollplan

Gräs

Temalekplats

Skogsdungen

Belysningsstolpar
i gammal stil

Båtklubbens
klubbhus

Café

Cykelställ

Båtklubbens förråd

Cafétorget med cafémöbler
upplyst av pollare

Stenmjöl

Betong

Privata båtplatser

Ordnade och välskötta
perennplanteringar

Södra kajen

Allmänna båtplatser och plats för kajaker etc

Skala 1:400/A3

Figur 63. Illustrationsplan som visar
caféet och dess torg. Källa: CAD-
underlag från Gävle kommun.

Gestaltningsförslag

Cafétorget

I vår gestaltning finns båtklubbens byggnader kvar tillsammans med en ny byggnad i form av ett café. Båtklubbens tidigare stängsel är borttaget. För att undvika potentiella båtstölder och skadegörelse används grindar med lås på de tre bryggorna som går ut i vattnet. Den tidigare båtlägningsplatsen som fanns på Södra hamnpiren är borttagen och båtklubben hänvisas till det närliggande Baggarevarvet. Alla byggnader får en exteriör som påminner om äldre fiskarstugor för att förstärka den historiska kopplingen till Gävle som havsstad och dess fiskenäring.

Ett torg inryms på ytan mellan byggnaderna och fungerar som uteservering till caféet. Caféet och dess uteservering ger möjlighet till social interaktion. Torgets markbeläggning är en cirkelformad smågatsstensyta med ett ankare i mörkare smågatsten och inspireras av de cirkelformade torg av smågatsten som återfinns längs Gavleåns gångstråk och anspelar på sjöfarten. Även i caféverksamheten finns historiska inslag som ger karaktär åt platsen. Här säljs klassiska fikabröd och inredningen är av gammal stil.

Gestaltningförslag

Entrétorget

Illustrationsplan 1:400

Bebyggelsen bör inte vara sluten utan ge ett öppet intryck. Gårdarna bör vara öppna åt söder för att släppa in så mycket ljus som möjligt på gårdarna.

Trädallé med belysningsstolpar i gammal stil

Södra kajen

Kajens utformning är befintlig

Ordnade och välskötta perennplanteringar

Stenmjöl

Rött marktegel

Sittmöjlighet för den som vill fika eller titta på båtar

Entrémaster över både tegelytan och uthyrningen

Ny byggnad
båtuthyrning

Återuppbyggt järnvägsspår för dressincykling

Träbyggnad i kv
Harven

Asfalt

P

P

Parkeringsplatser

P

P

P

Cykelställ

Atlasgatan

Skala 1:400/A3

Figur 65. Illustrationsplan som visar dressinspåret och den södra entrén. Källa: CAD-underlag från Gävle kommun.

Gestaltningsförslag

Dressinen

Historiskt sett gick det gamla järnvägsspåret söder om Stenborgskanalen hela vägen ut till Gävle varv. Vi återskapar den del som togs bort i samband med saneringen av Stenborgskanalen för att framhäva järnvägen och hur viktig den var för platsens verksamheter och identitet. Järnvägsspåret är gestaltat som en cykeldressinsträcka. Målpunkten för denna sträcka är den gamla båtslipen och ångslipsspelhuset där Gävle varvs historiska förening håller till. Dressinen ska vara vändbar.

Båtuthyrningen

I den sydvästra delen av Södra hamnpiren skapas en ny byggnad för båtuthyrning och dressinförvaring. Här kan besökare hyra roddbåt, kanot eller kajak för att ta sig ut på en tur uppströms i Gavleån eller en fisketur i Inre fjärden. Uthyrningen är tänkt att framhäva och gynna även den privata sjöfarten som finns idag och som funnits här historiskt sett (se figur 14 och 16). Intill båtuthyrningen finns cykelställ och några få parkeringsplatser för bilar. I anslutning till båtuthyrningen finns ett mindre torg med rött marktegel. Markteglet är tänkt att föra tankarna till många av de omkringsliggande områdenas byggnadsfasader, specifikt gasklockorna och därmed också deras kulturhistoria. Markmaterialet återfinns på flera platser i förslaget, till exempel ute vid havspoolen.

Detaljer

Här nedan beskrivs några av förslagets viktigare detaljer mer utförligt.

Detalj: Belysning

Belysningsstolpar: Den kulturhistoriska kopplingen återfinns starkast på platsen genom olika typer av detaljer och element. Längs gångstråken och utspritt på olika ställen på platsen finns detaljer som exempelvis belysningsarmatur i gammal stil. Armaturen ser ut som dem man använde under den tiden (se figur 68), men givetvis är de utrustade med dagens teknik.

Pollare: De pollare som finns på platsen har ett modernt utseende (se belysning i figur 62 och 64) och bör ha samma formspråk som de som återfinns på gångsstråket längs Gavleån.

Detalj Sittmöbler x3

För att förstärka pirens starka hamn- och havskoppling och för att koppla an till formspråk som finns längs Gavleån är de flesta sittmöbler i samma stil som i figur 41. De har en ankardetalj som är både karaktärsgivande och som kopplar an till den historiska sjöfarten.

Figur 66. Dressincyckling på Smalspåret i Småland. Foto: Studio Rosenfors.

Figur 67. M/S Kung Carl Gustaf med den karaktäristiska ljusslingan. Foto: Sara Timmerholm.

Kopiorna av förtöjningsstenarna är uppvärmda och kan därför användas som sittmöbler även vintertid.

På platsen finns också moderna picknickbord som är anpassade för rullstolsburna och som har en stenplatta för grillning med engångsgrillar.

Detalj: Skeppsmasterna

För att platsen ska få en starkare platsidentitet finns tydliga entréer in till den. Entréerna anspelar på ett starkt historiskt inslag, nämligen skepp och dess master. Entréerna är utformade som replikor av skeppsmaster med en ljusslinga emellan. Ljusslingan hittas idag ofta på större båtar eller skepp, till exempel båten M/S Kung Carl Gustav (se figur 67).

Detalj: Informationsskyltar

På platsen finns informationsskyltar med text och historiska foton som beskriver platsens historia och ger ekologisk information. De är riktade mot den vy eller plats de beskriver, till exempel gasklockorna eller fågelholkar i skogsdungen. Till varje informationsskylt finns en QR-kod som gör det möjligt att ta till sig informationen genom uppläsning och på andra språk. Informationsskyltarna kan användas som ett komplement för till exempel stadsvandringar på platsen och dess omgivande miljö.

Detalj: Faunadepåer, insektshotell och fågelholkar

På platsen finns element som hjälper till att gynna den biologiska mångfalden, till exempel faunadepåer, insektshotell och fågelholkar.

Figur 68. Gaslykta från 1930-talet. Grand Hotell, fotograf okänd. Källa: Gävle kommunarkiv.

Sammanfattning gestaltungsforstag

I detta kapitel sammanfattas gestaltungsforslaget utifrån vårt koncept, vår teorigrund trivalent design och vårt program.

Tur & Retur

För att skapa känslan av Tur & Retur speglar både elementen och rumsligheterna både dåtid (tur) och nutid (retur), gammalt och nytt. De historiska inslagen är dåtiden och de mer moderna inslagen är nutiden. Genom denna mix skapar vi en resa fram och tillbaka i tiden. Kontrasten dem emellan gör de historiska inslagen tydligare. Vi förtydligar de historiska inslagen med skyltar.

Entrémasterna är ett tydligt exempel på hur vårt koncept influerat vår gestaltning. De framhäver vårt koncept för att de i sitt formspråk blandar gammalt och nytt med sina historiska master och modernare ljusslinga samt tydligt kopplar an till sjöfart.

Socio-kulturella värden

Här nedan sammanfattas förslagets socio-kulturella värden.

Individuell prägel

Platsens individuella prägel skapas främst genom den kulturhistoriska återspeglingsen genom gestaltningens form, material och färg. Den kulturhistoriska formen återkommer i flera av platsens element och detaljer, bland annat i den återskapade rälsen, där det nya användningsområdet nu är en cykeldressin. Både form, material och färg återkommer i detaljer. Detaljerna har ett formspråk som speglar historien och är tänkt att koppla an till betydelsefulla platser i Södra hamnpirens omgivning för att framhäva kulturhistorien. Två exempel på detaljer är belysningsarmaturen, som med sitt formspråk skapar associationer till gasverket, samt det röda markteglet som, genom att vara i liknande tegel som gasklockorna och flera andra byggnader, associerar till de kulturhistoriska områdena kring Södra hamnpiren. Pollare på platsen ger ett modernare intryck.

Våra sittmöblers utformning bidrar med karaktär och skapar en symbolisk koppling till platsen och dess omgivande miljö. Det finns tre olika typer av sittmöbler med varierande uttryck. Den första skapar med sina ankardetaljer stark association till sjöfarten, som varit mycket viktig för Gävles utveckling. Den andra skapar också association till sjöfarten, genom att utnyttja förtöjningsstenar som sittmöbler. Den tredje typen av sittmöbel är mer funktionell och modern och bidrar med ett mer modernt intryck.

Temalekplatsen är utformad för att skapa associationer till platsens historia och syftar främst på att synliggöra varvsverksamheten som präglat Gävles utveckling. Dess utformning är en varvsmiljö i miniatyr och inspireras av de gamla fotona över den varvsverksamhet som funnits i Gävle. Det finns också modernare och tillgängliga inslag för att skapa den kontrast som vi genom vårt koncept eftersträvar.

I gestaltningen syns det tydligt att platsen är en mänskligt präglad miljö som är anpassad för olika människors behov. Framför allt genom att det finns många byggda element som havspoolen, bastun och caféet, samt aktivitetsytor. Markmaterial och ytor är till stor del tillgängliga för rullstolar och barnvagnar.

Platsidentitet

Platsen är utformad för att skapa rumsligheter och en fattbar avgränsning. Växtlighet i form av trädrader och trädgrupper är ett verktyg för detta. Även entrémasterna på platsen skapar tydliga avgränsningar och visar när något nytt börjar. De skapar stark karaktär och association till sjöfart i utformning och val av material. Entrémasterna tillför platsen både en identitet och individuell prägel genom sin utformning och de anspelar på den betydelsefulla kulturhistoria som hela området har.

Topografi och klimat är något som präglar Södra hamnpiren. Platsen är flack och läget i direkt anslutning till havet gör att området är vindutsatt. För att motverka en alltför blåsig och ogästvänlig plats placeras vindskydd i form av bland annat växtlighet och sittmöbler i flera plan ut vid strategiska platser. Även den nya bebyggelsen i väster har anpassad våningshöjd för att motverka risken för ökad vind vid fasaderna.

Trygghet

Platsens läge i utkanten av stadskärnan och dess utformning med vatten runt omkring innebär att den har få flyktvägar. Detta gör det extra viktigt att ta hänsyn till trygghet i gestaltningen. Vi skapar detta genom att göra platsen överblickbar med få gömställen. För att åstadkomma detta använder vi bland annat glest och lågt växtmaterial för häckar och buskage. Träd på platsen är antingen uppstammade eller står relativt glest placerade för att inte förhindra sikt och därmed öka tryggheten. Platsens öppna karaktär och många gångstråk ger möjlighet för flykt i en utsatt situation. Även om platsen upplevs som öppen och ger god översikt finns det variation i

öppen- och slutenhet, med tanken att det ska finnas platser som passar både gamla och unga personer. Här spelar växtmaterialet en stor roll och träd och buskar hjälper till att skapa rumskänsla. Även de olika programmerade ytor skapar rumskänsla och känsla av slutenhet genom sin funktion.

Sittmöbler är placerade så att de ger god översikt eller utsikt. Belysningen på platsen är viktig ur ett trygghetsperspektiv och den är placerad längs de större gångstråken och aktivitetsytor som kräver belysning för att kunna användas även under mörkare årstider. Vi väljer att inte belysa alla platser eftersom djur och insekter kan påverkas negativt av belysning då den kan störa deras naturliga beteenden. Det är därför inte upplyst på de platser där vi försökt skapa och gynna biologisk mångfald, till exempel den större skogsdungen i väster.

Tillgänglighet

Jämn markbeläggning och tillgängliga material gör platsen möjlig att nyttja även om man har funktionsvariationer. De lättlästa skyltarna på platsen beskriver platsen och dess omgivning ur kulturhistoriska och ekologiska perspektiv både genom foton och text och ska vara tillgängligt för både barn och vuxna att ta till sig. Med hjälp av QR-koder som ger information på flera språk kan även de som inte talar svenska ta till sig informationen. De programmerade ytor som till exempel poolen och temalekplatsen är till viss del tillgänglighetsanpassade. Genom att vi undviker stora höjdskillnader vid dessa platser möjliggör det för till exempel rullstolsburna att ta del av bad och lek.

Barnens behov

Runt temalekparken finns en spännande lekmiljö med skogsparti och lekbuskage som uppmuntrar barn till självständig lek och upptäckande. Temalekplatsen skapar i sin tur en platsidentitet för hela området och underlättar för barn att ta del av platsens historia och kontext.

Social interaktion

Parken på Södra hamnpiren är en meningsfull plats där man kan knyta sociala kontakter eller vara för sig själv. Platsen är till för alla oavsett behov. De programmerade ytor är gjorda för att uppmuntra till aktivitet och kan vara upphov till olika evenemang, till exempel en volleybollturnering eller en bouletävling. På den öppna gräsyten kan det uppstå spontana aktiviteter, som bollspel och olika typer av evenemang, kanske en tillfällig scen för en festival eller dylikt.

Sammanfattning gestaltungsforslag

Ekologiska värden

Här nedan sammanfattas förslagets ekologiska värden.

Psykologiskt andrum

På Södra hamnpiren finns flera olika platser att vistas på och slå sig ner för att koppla av. Olika människor har olika behov och platsen har något för alla. Det finns olika rum på platsen, rum med parkkaraktär, skogskaraktär och vattenkontakt. Det finns möjlighet att använda flera olika sinnen; synen för vyerna ut mot havet eller gasklockorna, hörseln för fågelkvitter eller vågornas skvalpande och känseln för havsbrisen mot kinden eller solens varma strålar i ansiktet.

Social status

Det finns en tydlig balans och kontrast mellan de olika delområdena på platsen, några är mer strikta i sin skötsel och sitt formspråk medan andra har en mer vild karaktär, som kan vara mer värdefullt ur ett ekologiskt perspektiv. Det finns till exempel ytor på platsen som medvetet inte är välklippta eller beskurna, till exempel runt trädgrupperna där gräset och ängsblommorna tillåts växa fritt och slås någon gång under året. Det finns ordnade och regelbundet skötta perennplanteringar men också en del planteringar som ser mer vilda ut än andra. Det finns en blandning av vilda och ordnade växttyper för att tilltala både människor, djur och insekter.

Biologisk mångfald och förståelse för ekologi

Den stora öppna ytan i mitten av området fungerar som ett fördröjningsmagasin, då den har en lågpunkt i mitten så att vattnet infiltrerar ned i gräsytan. All växtlighet på platsen tar hand om dagvatten och hjälper till att sänka den lokala temperaturen, vilket är bra för att minska negativa climateffekter.

Vissa växter är speciellt bra för att stärka den biologiska mångfalden och främja bin och pollinerare. Sälg är en sådan växt och kan med fördel planteras på platsen. Den biologiska mångfalden främjas även av friväxande ytor. Den ekologiska förståelsen är viktig för att främja den biologiska mångfalden och förståelsen stärks genom att göra människor uppmärksamma och införstådda på olika ekologiska faktorer och processer som just vattenhantering och klimatpåverkan. Detta skapas genom att det

finns informationsskyltar i området som berättar om det. På platsen finns faunadepåer, insektshotell och fågelholkar och i anslutning till dessa bör skyltar placeras som förklarar hur fågelholkar fungerar och vad de bidrar med. Gävle kommun har redan påbörjat ett arbete kring detta i Hemlingby friluftsområde och inspiration kan tas därifrån för utformning av dessa informationsskyltar.

Södra hamnpiren blir ett grönt inslag som genom de kopplingar i form av gröna stråk som vi föreslår stärker de ekologiska sambanden i Gävle. Södra hamnpiren skapar bland annat en stark grön koppling, ett ekologiskt samband, till T-uddens naturreservat.

Estetiska värden

Här nedan sammanfattas förslagets estetiska värden.

Intryck, geometri och symmetri

Det estetiska intrycket är något som hjälper till att förstärka de sociokulturella och det ekologiska värdena. Genom att vi utformar ytor, element och detaljer så att de är vackra att titta på gör det att platsen uppskattas och är trivsamt. Platsens utformning framhäver både sinnesintryck, skala, rumslighet, geometri och symmetri. Vyer och utsikter framhävs genom att inte placera höga eller skrymmande objekt framför. Havet och gasklockorna är utsikter från platsen som kan ge upphov till känslor av vördnad och storslagenhet. Geometri och symmetri återfinns i trädrader och i mönster och storlek på bland annat markmaterialet. Skala och rumslighet skapar vi bland annat med hjälp av de småskaliga byggnaderna på platsen, samt växtmaterialet, som skapar mindre rum.

Läsbarhet och orienterbarhet

Området är lättorienterat och överblickbart och det finns en tydlighet i olika funktioner och användningsområden. Tydliga gångstråk, entréer och kontrast mellan olika material förtydligar platsens avgränsning mot omgivande miljöer och gör det lätt att förstå var man ska röra sig och vad som finns och görs på platsen.

Utsikt och skydd

Det finns möjlighet att njuta av utsikt över havet och horisonten då sittmöbler är riktade mot dessa utsikter. Vissa av sittmöblerna ger också skydd i ryggen genom buskage bakom dem.

Områdets stora öppna ytor ger bra överblick, utsikt och bidrar därmed till en starkare trygghetskänsla.

Diskussion

I diskussionsavsnittet kommer vi att reflektera över huruvida vi har uppnått vårt syfte och svarat på våra frågeställningar. Här kommer även våra metoder att diskuteras. Slutligen presenteras en reflektion över hur man kan arbeta vidare med kulturhistoria och gestaltning av utemiljöer i framtiden.

Platsidentitet och skapande av karaktär

Vår gestaltning framhäver framför allt sjöfarten, som är en stor del av Gävles identitet som hamn- och havsstad. Genom att använda historiska formspråk och element som belysningsarmaturen men också symboler som till exempel sittmöblernas ankare och entréernas skeppsmaster har vi skapat en tydlig koppling både till Gasklockorna och sjöfarten. Alltså går det, med relativt små inslag och element att ge en plats identitet och karaktär. Vi ville inte att hela vår gestaltning skulle vara alltför bokstavlig och det var svårt att skapa en gestaltning där kulturhistorien syns men som inte bara handlar om kulturhistoria. Genom att istället tänka att Södra hamnpiren skulle få inslag av kulturhistoria tillsammans med mer moderna inslag blev det betydligt lättare att gestalta.

Vi anser att lekplatser är ett enkelt sätt att skapa karaktär och identitet. Ytor som skapas för barn kan med fördel ha ett mycket tydligt och utpräglat tema. Det gör det enklare för barn att förstå och stimulerar deras fantasi. Det är troligen också lättare för vuxna att acceptera och uppskatta en mer bokstavlig gestaltning i en lekmiljö än i en annan offentlig miljö.

Vi väljer att använda vissa historiska inslag som starkt kopplar an till Södra hamnpiren och dess omgivande kulturhistoria, men vi blandar upp dem med mer moderna inslag, som till exempel en beachvolleybollplan och en havspool. Vårt koncept Tur & Retur har hjälpt oss mycket i balansgången mellan att enbart återskapa en kulturhistorisk miljö, och att skapa något karaktärsgivande i en modern miljö. Genom att ha både moderna och kulturhistoriska inslag skapar vi en plats som passar in i nutiden men som på ett tilltalande sätt framhäver kulturhistorien och därmed återskapar och ger platsen en identitet.

Precis som Christian Norberg-Schulz beskriver (se teorikapitlet, *socio-kulturella värden*) bör en plats ha en fattbar avgränsning och rumsligheter för att skapa platsidentitet och karaktär. Genom våra entrémaster får Södra hamnpiren en tydlig början och slut, en tydlig avgränsning. Genom trädgrupper och buskage skapas olika rum på platsen som ytterligare förstärker platsens identitet.

Socio-kulturella värden

I korta drag handlar främjandet av sociala värden om att skapa platser som tilltalar och tillåter många olika människor att delta. De kulturella värdena främjas främst av de kulturhistoriska inslag som kopplar an till platsens och omgivningens historia, men också av skyltning. De sociala värdena förstärker de kulturella värdena och vice versa, då till exempel den kulturhistoriskt inspirerade lekplatsen drar till sig många människor, som kan diskutera historien men också mötas för att barnen vill leka i miljön. Socio-kulturella värden ger dessutom Södra hamnpiren en identitet eftersom platsen på grund av sina element blir lätt att identifiera och beskriva.

Förutom att inspireras av och framhäva kulturhistorien skapar vårt gestaltungsförslag många möjligheter till sociala möten. Att det finns möjligheter till social interaktion är viktigt både för människans hälsa men också för att göra en plats meningsfull (se Johansson & Küller i *Introduktion*). Det leder i sin tur till att platsen får en starkare identitet och blir mer omtyckt.

Vi anser att de socio-kulturella värdena är viktigast att skapa på en plats för att göra den omtyckt och välanvänd. Därför har vi lagt mycket tid på att åstadkomma dessa värden. Den är kanske också den lättaste värdekategorin att uppfylla, vilket också kan vara en förklaring till varför den tagit mest utrymme i vår gestaltning. En bidragande faktor är också att ett av Sveriges nationella mål handlar om att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer samt att kulturhistoria bidrar med uppskattade upplevelser (se Länsstyrelsen Gävleborg i *Introduktion*). Vi vill också försöka bidra till att samma misstag som skedde under stadssaneringen inte upprepas igen (se Gunnar Lidfeldt i *Introduktion*).

Ekologiska värden

De kopplingar som vi beskriver i vårt gestaltungsförslag har möjlighet att skapa större ekologiska samband längs havet, vilket saknas idag i Gävle. Spången och gångstråket gör det lättare att motivera att det längs med dem ska finnas grön- och blåstruktur, vilket då skapar spridningskorridorer mellan de grönområden som ansluter till dessa stråk. Dessutom skapas då ett längre gångstråk med rekreativa kvaliteter som främjar människors fysiska och psykiska hälsa (se Johansson & Küller samt Naturvårdsverket

i *Introduktion*). Genom att skapa en park på Södra hamnpiren och dessa ekologiska kopplingar ökar vi grönstrukturen i Gävle, vilket motverkar den trend som finns idag att grönytor måste ge vika för nya byggnader (se Hållbar stad).

Det är viktigt att biologisk mångfald stärks när parker skapas och i vårt förslag har vi försökt att förbättra den mångfald som finns på platsen. Vi är medvetna om att vi valt att ta bort stora delar av den befintliga växtligheten, vilket är märkligt när vi talar om att främja ekologiska värden. Vi valde att hellre återskapa ett kulturhistoriskt element med den nya kajen än att spara vegetation. Vi anser dock att vi skapar mer biologisk mångfald genom att ersätta den befintliga växtligheten med den nya skogsdungen.

De informationsskyltar som platsen har i vårt förslag kommer förmodligen innebära att de människor som använder Södra hamnpiren får en större förståelse för hur naturen fungerar och hur viktigt det är att bevara den biologiska mångfalden. Detta i sin tur kan leda till att människor blir mer försiktiga med vad de gör mot naturen även på andra platser och kan alltså främja den biologiska mångfalden i stort och inte bara på Södra hamnpiren.

Det är lite svårare att skapa en plats som både fungerar för människor och som främjar biologisk mångfald. Hade vi valt att ha mindre aktivitetsytor och istället skapat mer friväxande miljöer hade vi främjat den biologiska mångfalden än mer. Men vårt huvudfokus handlar inte om att främja ekologiska värden, utan att främja socio-kulturella värden. Det är svårt att skapa en plats som främjar alla tre värden inom trivalent design lika mycket. Huvudsaken är att alla värden främjas, sedan varierar det från projekt till projekt vilket värde som tillåts ta mest plats, vilket också Thompson uttrycker (se kapitlet *Teori*).

De ekologiska värdena var de värden som var svårast att skapa på platsen. De hamnade i skymundan mot de andra värdena. Det var speciellt svårt att skapa psykologiskt andrum och social status. Psykologiskt andrum är en känsla och det var svårt att kombinera den med värden som till exempel barnens behov och social interaktion. Social status var både svårt att identifiera och skapa. Vi hamnade hela tiden i fällan att tänka på hur ovårdad platsen var istället för att enbart hålla oss till rent ekologiska värden.

Diskussion

Estetiska värden

Främjandet av estetiska värden skapas främst genom att skapa sinnesintryck. Vi fokuserade på att framhäva vyer och utsikt från Södra hamnpiren, då dessa är storslagna och tilltalande. Vi har jobbat med att skapa flera olika rum och funktioner, som bidrar till att olika platser upplevs olika. Det är främst synintryck som vi skapat, bland annat genom färg och form, till exempel blommande växter och byggnader som ser ut som fiskarbodar. Att försöka stimulera andra sinnen har vi inte gjort, men många sinnesintryck, som solens värme, finns på nästan alla platser och är egentligen inget som man gestaltar, mer än att lämna öppna ytor. Det vi försökt att ta hänsyn till är att placera sittmöbler vända mot solen i söder och att vi har flyttbara picknickbord.

Kontrasten mellan gamla och nya formspråk framhäver dem båda och gör platsen avläsbar och lättorienterad. Även de karaktärsgivande entréerna och tydliga gångstråken ökar läsbarheten och orienterbarheten, vilket också de rumsligheter och aktivitetsytor som vi skapat gör. Läsbarhet och orienterbarhet verkar dock inte bara vara kopplat till översikt. I vår inventering framgick det att Södra hamnpiren är en öppen och översiktlig plats, men att den ändå uppfattas som svår att läsa av. Det innebär att det är viktigt att en gestaltning inte innehåller för många element och att dess utformning är sammanhängande och logisk. Det är en hårfin skillnad mellan en lagom komplex plats och en alltför komplex plats.

Det är lätt att som landskapsarkitekt fastna vid att göra estetiskt tilltalande miljöer. Det är därför viktigt att fundera på om det man skapar faktiskt ger mer värden än just estetiska. Estetiska värden bör användas både för att skapa estetiska inslag men också för att framhäva de andra två värdena inom trivalent design.

Metoddiskussion

Arbetet har underlättats genom att vi har varit två och det har varit lättare att fatta beslut eftersom vi har behövt diskutera och motivera våra tankar och idéer för varandra. Att ha arbetat två har också gjort att vi fått flera synsätt och fått nya kunskaper av varandra. Vi har både tolkat information enskilt och tillsammans samt diskuterat våra tolkningar tillsammans med varandra och utomstående personer, vilket har lett oss i en riktning som vi, om vi arbetat själva, kanske inte hade gått.

Vår teorigrund trivalent design

Vår teorigrund baserad på trivalent design har varit vårt viktigaste verktyg, då vi har kunnat använda den i många delar av vårt examensarbete. Den har varit till stor hjälp, bland annat genom att den gett oss en tydlig bild av vad vi ville åstadkomma med arbetet. Genom att omforma och utveckla Ian Thompsons trivalent design med hjälp av miljöpsykologi, bland annat *Svensk miljöpsykologi*, och flera av Boverkets texter, skapade vi ett underlag för både analys och gestaltning som vi upplevde var lätt att följa och applicera. Dock skulle teorigrunden kunna bli bättre om den kompletteras med mer litteratur, främst kanske miljöpsykologi. Vissa delar, som till exempel psykologiskt andrum och social status var svåra att identifiera och skapa. De skulle behöva förtydligas eller göras om för att göra teorigrunden lättare att applicera. Vårt att nämna här är att Ian Thompson har skrivit en ny bok, där han diskuterar sin tidigare bok och utvecklar sin teori. För att gå vidare med formuleringen av de värden som vi gjort i vårt arbete skulle denna bok kunnat ha använts.

Trots att teorin till en början var något svår att använda har vi kommit till insikten att teorin är högst relevant för landskapsarkitekter och det bästa med den är hur den tydliggör kopplingen mellan de tre värdena och hur dessa samspelar och framhäver varandra. Det är något förvånande att vi inte använt denna teori mer på landskapsarkitektutbildningen, då den fångar upp mycket av vad vi som landskapsarkitekter ofta strävar efter att skapa. En förklaring till dess begränsade spridning kan vara just att den är lite svårläst och därför kanske inte fungerar så bra som kurslitteratur.

Det kan vara svårt att skapa en sammanhängande gestaltning som tar hänsyn till de många värden som man brukar tala om i översiktsplaner och dylikt. Vi ser att vår teorigrund, om den utvecklas, skulle kunna användas i denna skala och bland annat öka förståelsen för vad som faktiskt skapar en omtyckt och välanvänd plats eller område i stort. Viktigt att betona är att denna teorigrund är skapad för att passa vårt syfte och våra frågeställningar samt vår plats. Thompson diskuterar till exempel fler värden i sin bok än vad vi valt att ta med i vår teorigrund, vilka i andra projekt skulle kunna vara viktiga att ha med.

Program och koncept

Programmet hjälpte oss att skapa tydliga ramar för vidare gestaltungsarbete och tillsammans med vårt tydliga koncept kom vi snabbt igång med gestaltningen. Konceptet är baserat på den starkaste identitet som vi identifierat utifrån Södra hamnpiren och dess omgivnings historia, nämligen sjöfarten och hjälpte oss mycket i gestaltungsprocessen för att skapa platsidentitet.

Programmet i sig har kanske inte spelat så stor roll för utformningen av Södra hamnpiren. Det som har spelat stor roll för utformningen, samt hela arbetet, har varit den historiska bakgrunden och den nutida orienteringen samt analysen av dessa.

Historisk bakgrund och nutida orientering samt analys

Den historiska bakgrunden och den nutida orienteringen har varit en viktig del i att förstå vad kulturhistoria handlar om och vi anser att det är den delen som också gav oss ett nytt synsätt i gestaltungsprocessen. Det var detta synsätt som gav oss möjligheten att skapa vårt karaktärsgivande gestaltungsförslag.

Den historiska bakgrunden och den nutida orienteringen samt analysen av dessa två gav oss en bred förståelse om kulturhistorien på platsen och dess omgivning. Vi anser detta underlag som en tillräckligt god grund för att skapa en gestaltning som framhäver platsens kulturhistoria. De böcker vi valde att använda har gett en gedigen beskrivning av Gävles historia och hjälpte oss att välja vilka element ur kulturhistorien som vi ville använda och inspireras av i vårt gestaltungsförslag. Självklart finns det information som vi har missat men det skulle behövas mycket mer tid för att skapa en mer djupgående kunskap än vad som funnits till för detta examensarbete.

Våra samtal med kunniga tjänstemän inom kommunen eller före detta tjänstemän har också gett oss information och förståelse för platsen och dess kontext som vi inte hade kunnat läsa oss till.

Diskussion

Inventering och analys av platsen

Inventeringen och analysen av platsen gav oss en tydlig uppfattning om platsens fysiska egenskaper och dess kopplingar till sin omgivning. Genom att göra platsbesöken vid flera olika tillfällen, vid olika väder och temperaturer, fick vi en bredare och mer korrekt bild av platsen. Växtlighet och vegetation hade kunnat inventerats ännu mer noggrant om platsbesöken inte hade gjorts under vårvintern. Snön gjorde det svårt att uppfatta markmaterial men också avstånd och höjdskillnader. Analyserna utifrån trivalent design hjälpte oss att tydligt se vad som fanns och vad som saknades på platsen för att främja trivalent design.

Den SWOT-analys vi gjorde gav en snabb översikt av Södra hamnpirens styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Den gjordes samtidigt som inventeringen och var den första analys som gjordes. Den gav en indikation av platsen, men eftersom vi sedan gjorde analyser utifrån trivalent design som utvecklade det vi identifierat i SWOT-analysen har vi inte aktivt använt den i gestaltningsförslaget. Vi ser ändå att den har ett värde eftersom den på ett kortfattat sätt sammanfattar platsens egenskaper.

Gestaltningsförslaget

Vi har i vårt förslag influerats av platsens och omgivningens befintliga kvaliteter samt försökt att bevara och omforma platsen på ett sätt som förbättrar platsen, i enlighet med vad Thompson uttrycker (se *Introduktion*). Vi har tagit bort värden som fanns på platsen, det tydligaste exemplet är den vegetation som finns längs den norra kajen. Det är inte att bevara, men vi anser att det i vissa fall är nödvändigt att ta bort befintliga kvaliteter för att skapa andra, viktigare kvaliteter. Men vi har försökt att återskapa de värden vi tagit bort genom att flytta dem till andra platser i förslaget, som är fallet med vegetationen. Den skogsdunge vi skapar anser vi dessutom skapar större värden än vad den befintliga vegetationen skulle ha haft om den bevarats. Vi har också försökt att anamma landskapsarkitekturens sammanbindande uppgift, som Thompson uttrycker är en viktig uppgift (se *Introduktion*), genom våra förslag på kopplingar till andra grönstrukturer och stråk.

Vår utformning av platsen är givetvis inte det enda sättet man kan gestalta den på. Det finns oändligt många sätt och infallsvinklar att utgå ifrån när man ska gestalta en plats. Med olika metoder och teorier kan man komma fram till olika slutsatser och gestaltningar. Vi valde vår metod och teori främst utifrån att vi tyckte det var intressant och spännande att basera ett gestaltningsförslag utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv och utifrån trivalent design eftersom vi inte har använt oss utav den teorin tidigare. Vi gjorde det också för att vi tycker att kulturhistoriska värden är något som ofta förbises i gestaltning av platser.

Programmerade ytor är bra för dem som vill utföra en speciell aktivitet som kräver en viss typ av underlag samt att de bidrar med rumslighet på platsen. Dessa programmerade ytor tillsammans med den öppna gräsytan som är oprogrammerad, bidrar till att platsen blir händelserik och mångsidig. Det finns en rädsla hos många landskapsarkitekter att låta stora, öppna ytor bara vara öppna. Det finns tendenser att alla ytor måste fyllas med tydliga funktioner och estetiska inslag för att platsen annars skulle bli öde och trist. Men den stora, öppna ytan har en viktig plats i våra utemiljöer. Dess största kvalitet är att den är oprogrammerad och stor. På den kan många olika aktiviteter äga rum, det är bara människans fantasi som sätter gränser. Vi vill uppmåna planerare och landskapsarkitekter i synnerhet att inte vara rädda för att skapa stora, öppna ytor i sina projekt, då vi anser att de tillför viktiga värden och uppskattning för en plats.

Vi har tidigare i arbetet nämnt att Gävle kommun planerar att bygga bostäder på en stor del av Södra hamnpiren. Eftersom andelen grönyta minskar i städerna och att därmed många av grönytornas fördelar går förlorade är det viktigt att det verkligen blir en park här. Det är också viktigt att den bebyggelse som byggs smälter in mot den befintliga byggnadsarkitekturen i omgivningen och stadsplaneringen i stort. Vi tycker också att kommunen bör utföra noggranna vind- och solstudier för att bebyggelsen inte ska utgöra en negativ effekt för parkområdet och andra närliggande utemiljöer. Eftersom kommunen vill att kust och hav ska tillgängliggöras är det viktigt att området utformas för att möjliggöra kontakt till både ån och havet och att alla ska känna sig välkomna, inte bara de som kommer att bo på Södra hamnpiren.

Komplettering och framtida studier

Om det hade funnit mer tid till förfogande hade det varit intressant att gå ännu djupare i historien om Gävles sjöfart och gå igenom register på de verksamheter som funnits i Gävle. Då hade vi kanske kunna hitta någon verksamhet som legat på Södra hamnpiren och gjort en mer platsspecifik kulturhistorisk gestaltning. Då kanske vi hade uppfattat platsen på ett annat sätt och gestaltat den annorlunda.

För att ytterligare förtydliga trivalent design hade vi kunnat läsa Ian Thompsons nyare bok, som kanske är lättare att förstå. Det finns även mycket inom miljöpsykologi som hade varit intressant att komplettera teorigrunden med.

För framtiden vore det intressant att göra en kartläggning över hur landskapsarkitekter arbetar idag i kulturhistoriska miljöer. Finns det ett vedertaget arbetssätt, en metod? I många projekt, som till exempel Gävle strand, verkar kulturhistoria förbises och det är märkligt varför detta händer. Beror det på planerare eller är det beställare som är anledningen till att det sker? Om det är beställare, hur kan vi i så fall skapa en större förståelse hos dem hur viktigt det är att bevara vårt kulturarv? Det skulle också vara intressant att se trivalent design användas i större sammanhang, till exempel vid översiktsplanering. Något i stil med vårt teorikapitel, fast mycket mer omfattande, skulle då behövas författas, kanske av Boverket och Riksantikvarieämbetet.

Slutord

Vi är båda överens om att detta arbete har utvecklat oss mycket som landskapsarkitekter. Vi har lärt oss ett nytt och värdefullt synsätt där kulturhistorien och de sociala värdena på en plats hamnar i centrum och där socio-kulturella, ekologiska och estetiska värden samspelar för att förhoppningsvis skapa en omtyckt och välanvänd plats. Vi hoppas att vårt arbete bidrar till att kulturhistoria får ta större plats i våra gröna utemiljöer och att det kan ge inspiration och verktyg till planerare som vill involvera mer kulturhistoria i sina projekt.

Källförteckning

Tryckta källor

Appleton, J.. (1996). *The experience of Landscape - Revised Edition*. Chichester: John Wiley & Sons.

Carlestam, G..(1996). *...och staden reser sig ur havet - Kartornas Gävle - En berättelse om Gävles 550-åriga historia genom dess kartor*. Stockholm: Carlsson bokförlag.

Dellbeck, J..(1998). *Atlasområdet i Gävle - Byggnadshistorisk beskrivning och riktlinjer för bevarande*. Gävle: Länsmuseet Gävleborg.

Henricson, I.. (2002). *Äventyrens Alderholmen*. Gävle: Gävle kommun.

Humbla, P.. (red) (1946). *Ur Gävle Stads Historia - utgiven till femhundraårs jubileet*. Gävle: Lantmännens Tryckeri Westlund & C:o.

Johansson, M. & Küller, M.. (red) (2005). *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Kaplan, R. & Kaplan, S.. (1989). *The experience of nature: a psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norberg-Schulz, C.. (1992). Genius Loci. Om platskvalitet. *Arkitektur*, nr. 2, ss. 34-37.

Robinson, N.. (2016). *The planting design handbook*. 3 uppl. Oxfordshire: Routledge.

Thompson, I.. (2000). *Ecology, Community and Delight: Sources of values in landscape architecture*. New Fetter Lane, London: E & FN Spon.

Elektroniska källor

Arbetsblad. (2016). *Tio år med Gävle strand - så såg det ut i början*. Tillgänglig: <https://www.arbetsblad.se/artikel/gavle/tio-ar-med-gavle-strand-sa-sag-det-ut-i-borjan> [2019-02-15].

Boverket. (2005). *Enklare utan hinder*. 1:2 uppl. Tillgänglig: https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2005/enklare_utan_hinder.pdf [2019-02-21].

Boverket. (2010). *Plats för trygghet - Inspiration för stadsutveckling*. 1 uppl. Tillgänglig: https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/plats_for_trygghet.pdf [2019-04-01].

Boverket. (2018). *SWOT-analys*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/medborgardialog1/metoder-och-kanaler/swot-analys/> [2019-02-12].

Boverket, Riksantikvarieämbetet & Socialstyrelsen. (2013). *Tillståndet i den byggda miljön*. 1:1 uppl. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/tillstandet-i-den-byggda-miljon.pdf> [2019-02-19].

Carlestam, G. (2011). *Stadsarkitekten som ritade många hus*. Tillgänglig: http://www.gavledraget.se/Gosta_Carlestam_Recension_%20E_A_Hedin.htm [2019-06-04].

Clapham, C. & Nicholson, J.. (2014). Tri. I: *The Concise Oxford Dictionary of Mathematics*. 5 uppl. s. 156. DOI: 10.1093/acref/9780199679591.001.0001. Tillgänglig: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199679591.001.0001/acref-9780199679591-e-2863?rskey=Q1opVV&result=1> [2019-02-08].

Deverson, T. & Kennedy, G.. (red) (2005). Trivalent. I: *The New Zealand Oxford Dictionary*. s. 2813. DOI: 10.1093/acref/9780195584516.001.0001 Tillgänglig: http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195584516.001.0001/m-en_nz-msdict-00001-0056258?rskey=qO3maH&result=1 [2019-02-08].

Fischer, B. S. & Nasar, J. L.. (1992). Fear of Crime in Relation to Three Exterior Site Features: Prospect, Refuge, and Escape. *Environment and Behavior*, vol. 24(1), ss. 35-65. DOI: 10.1177/0013916592241002.

Gasklockorna. (u.å.). *Gasklockornas historia*. Tillgänglig: <http://www.gasklockornagavle.se/gasklockornas-historia/> [2019-01-30].

Gefle Dagblad. (2016). *Följ med på en 3D-animeradflygtur över Gävle Strand*. Tillgänglig: <https://www.gd.se/artikel/gavle/folj-med-pa-en-3d-animerad-flygtur-over-gavle-strand> [2019-03-22].

Green Cities for a sustainable Europe. (2018). *The positive effect of European green cities*. Tillgänglig: <https://www.thegreencity.eu/> [2019-02-19].

Gävle kommun (2019a). *Det här är Gävle kommunarkiv*. Tillgänglig: <https://www.gavle.se/service-och-information/om-gavle-kommun/gavle-kommunarkiv/det-har-ar-gavle-kommunarkiv/> [2019-05-17].

Gävle kommun. (2019b). *Djur, naturstigar och lekområden i Hemlingby friluftsområde*. Tillgänglig: <https://www.gavle.se/service-och-information/kultur-och-fritid/natur-och-friluftsliv/hemlingby-friluftsomrade/djur-naturstigar-och-lekomraden-i-hemlingby-friluftsomrade/?step=1501765629320> [2019-04-25].

Gävle kommun. (2019c) *Fördjupad översiktsplan för Norra Brynäs - samrådshandling*. Tillgänglig: http://old.gavle.se/Global/Bygga%20bo%20och%20milj%C3%B6/18KS360_Samr%C3%A5dshandling_webb.pdf [2019-04-30].

Gävle kommun. (2019d) *Södra Hamnpiren*. Tillgänglig: <https://www.gavle.se/service-och-information/bygga-bo-och-miljo/planer-och-pagaende-byggprojekt-i-gavle/pagaende-byggprojekt-i-gavle/sodra-hamnpiren/> [2019-04-30].

Gävle kommun. (2017). *Översiktsplan Gävle kommun år 2030 - med utblick mot år 2050*. Tillgänglig: http://old.gavle.se/PageFiles/255178/Antagandehandlingar/%C3%96P%20G%C3%A4vle%20kommun_bok_2018_WEB.pdf [2019-02-19].

Gävle kommun. (2009). *Översiktsplan Gävle stad 2025*. Tillgänglig: <http://old.gavle.se/PageFiles/23057/%C3%96P%20G%C3%A4vle%20stad.pdf> [2019-04-30].

Gävledraget. (2011). *Gösta Carlestam - Känd och kär Gävleprofil*. Tillgänglig: http://www.gavledraget.se/Gosta_Carlestam.htm [2019-03-11].

Hållbar Stad. (2015). *Äter vi upp stadens grönytor?* Tillgänglig: <https://hallbarstad.se/stadens-utmaningar/ater-vi-upp-stadens-gronytor/> [2019-02-19].

Länsstyrelsen Gävleborg. (u.å). *Bidrag till kulturhistoriska miljöer*. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/forening/samhalle-och-kultur/kulturmiljo/bidrag-till-kulturhistoriska-miljoer.html> [2019-05-13].

Naturvårdsverket. (2017). *Argument för mer ekosystemtjänster*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Rapport 6736). Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/2071489-rapport-argument.pdf?pid=19706> [2019-02-22].

Källförteckning

Naturvårdsverket. (2018). *Biologisk mångfald*. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Biologisk-mangfald/> [2019-02-15].

Naturvårdsverket. (2019). *Vad är ekosystemtjänster?* Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Ekosystemtjanster/Vad-ar-ekosystemtjanster/> [2019-02-15].

Newcastle University (2019). *Dr. Ian Thompson*. Tillgänglig: <https://www.ncl.ac.uk/apl/staff/profile/ihthompson.html#background> [2019-05-20].

Park, C. & Allaby, M.. (2017). *Valence. I: A Dictionary of Environment and Conservation*. 3 uppl. s. 483. DOI: 10.1093/acref/9780191826320.001.0001. Tillgänglig: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191826320.001.0001/acref-9780191826320-e-8631?rskey=b8uVgo&result=9> [2019-02-08].

Riksarkivet (u.å). *K Philibert Humbla*. Tillgänglig: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=13887> [2019-05-16].

Figurförteckning

1. Illustration framtagen av författarna.
2. Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet, bearbetat av författarna.
3. Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet, bearbetat av författarna.
4. Illustration från *Fördjupad översiktsplan för Norra Brynäs - samrådshandling*, se källförteckning.
5. Illustration framtagen av författarna.
6. Roe, K. (2007). *Padstow 12-10-2007* [fotografi]. Tillgänglig: https://www.flickr.com/photos/karen_roe/6816839545/ [2019-04-09].
7. Webber, A. (2010). *Butterfly* [fotografi]. Tillgänglig: <https://www.flickr.com/photos/136563543@N04/24048069021/in/album-72157691781314235/> [2019-04-09].
8. Kaufmann, B. (2008). *Autumn in Dresden* [fotografi]. Tillgänglig: <https://www.flickr.com/photos/22746515@N02/2946746624/in/album-72157608172699553/> [2019-04-09].
9. Fastighetskartan © Lantmäteriet. Bearbetad av Gävle kommun.

10. Foto taget av författarna på karta från Gävle kommunarkiv.
11. Foto taget av författarna på karta från Gävle kommunarkiv.
12. Ytterholm, S. (1976). *Södra hamnpiren* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f8112&pos=4> [2019-04-12].
13. Ytterholm, S. (1977). *Stenborgskanalen* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f582&pos=2> [2019-04-12].
14. Bladh, O. (1936). *Flygfoto över Brynäs* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f8028&pos=157> [2019-04-12].
15. Reimers, G. (1910-1920). *Gefle Gasverk* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f7034&pos=6> [2019-04-10].
16. Aero Materiel AB, (u.å.). *Flygfoto över Gasklockorna samt Gävle Varv* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f12421&pos=24> [2019-04-12].
17. Reimers, G. (1918). *Landtmännens Redskaps AB, Atlas* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f8043&pos=5> [2019-04-11].
18. Fotograf okänd (1915). *Reparation av S/S Dcido på Erik Brodins varv* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f9716&pos=1> [2019-04-10].
19. Larsson, C. (1927-1931). *Vy över inre hamnen* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f10783&pos=12> [2019-04-11].
20. Larsson, C. (1937-1939). *Gavleån* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f10181&pos=7> [2019-04-11].
- 21-22. Foto taget av författarna på karta från Gävle kommunarkiv.
23. Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet, bearbetat av författarna.
- 24-38. Foton tagna av Louise Säfström.

39. Ortofoto Terratec, Eniro/© Lantmäteriet, bearbetat av författarna.
- 40-43. Foton tagna av Louise Säfström.
- 44-46. CAD-underlag från kommunen, bearbetade av författarna.
- 47-49. Foton tagna av Louise Säfström.
50. Larsson, C. (1942). *Ingeborg* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f14029&pos=18> [2019-04-30].
51. Fotograf okänd. (1937). *Briggen Gerda* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f14030&pos=19> [2019-04-30].
52. CAD-underlag från kommunen, bearbetat av författarna.
- 53-55. Kollage framtaget av författarna. Skapat med png-filer från Google-sökningar och <https://skalgubbar.se>.
56. Foto taget av Louise Säfström.
57. Säfsten, A. (u.å). *Spången i Vårdsätra strandpromenad* [fotografi]. Källa: Uppsala kommun. [2019-05-10].
58. CAD-underlag från kommunen, bearbetat av författarna.
- 59-60. Foton tagna av Louise Säfström.
61. CAD-underlag från kommunen, bearbetat av författarna.
62. Kollage bearbetat av författarna. Skapat med foton tagna av Louise Säfström samt png-filer från <https://skalgubbar.se/> och <http://www.escalalatina.com/todos/>. Sketchup-fil från Gävle kommun som underlag.
63. CAD-underlag från kommunen, bearbetat av författarna.
64. Kollage bearbetat av författarna. Skapat med foton tagna av Louise Säfström samt png-filer från <https://skalgubbar.se/> och <http://www.escalalatina.com/todos/>. Sketchup-fil från Gävle kommun som underlag.
65. CAD-underlag från kommunen, bearbetat av författarna.
66. Studio Rosenfors (u.å). *Cykeldressin på Smalspåret i Småland* [fotografi]. Källa: Föreningen Smalspåret Växjö-Västervik, <http://smalsparet.com/>. [2019-05-13].
67. Foto taget av Sara Timmerholm.
68. Fotograf okänd (1930-tal). *Grand hotell* [fotografi]. Källa: Gävle kommunarkiv. Tillgänglig: <http://arkivsok.gavle.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=FO%2f10224&pos=10> [2019-05-10].

Bilaga

Checklista inventering:

Datum:

Inventerare:

Naturtyp		Beskrivning				Kommentar			
Mark	Skog	Äng/hagmark	Parkmark	Industrimark	Grönyta				
Vatten	Bäck	Å	Sjö	Hav					
Grönska									
Visas årstidsväxling	Vår	Sommar	Höst	Vinter					
Träd	Olikåldrig	Allé/trädrad	Solitär/vårdträd	Riskträd					
Växtlighet	Olikåldrig	Mångfald	Perenner/lök	Buskar	Träd				
Ekologi	Bärande buskar/perenner/träd	Dagvattenhantering	Insektsgynnande växter	Mkt hårdgjorda ytor					
Patrik Grahns åtta parkkvaliteter									
Rofyllighet	Upplevs fridfull	Tystnad (<50 dB)	Rent/välskött	Ljud från vind/vatten/fåglar	Inga störande verksamheter				
Vildhet	Upplevs opäverkad	Inget buller/folkliv	Inga anlagda vägar	Naturliga stigar	Mystik				
Artrikedom/ variation	Varierad natur/vegetation	Kuperad terräng	Bär/svampmark	Pollinerande insekter	Fiskevatten				
Rymd	Ser inte vägar/byggnader	Möjlighet till längre promenader	Möjlighet till avskildhet	Utsikt/utblickar					
Grön mötesplats	Idrottsplaner	Öppen oprogrammerad yta	Lekplats	Plats för mindre evenemang					
Hemhörighet	Upplevd egen plats	Kunna använda flera sinnen	Odling						
Det sociala	Servering	Plats för firande av högtider	Öppen och central plats						
Det kulturella	Formminnen/historiska platser	Planteringar	Konst	Fontän					
Tillgänglighet									
Angöring till området	Gång- och cykelvägar	Kollektivtrafik	Skyltar till området	Cykel-p	Parkering	Handikapp-p			
Framkomlighet inom område	Stigar/vägar	Framkomlighet barnvagn	Framkomlighet rullator/rullstol	Ramper	Ledstråk	Gång- och cykelväg > 2 m			
Information inom området	Skyltning	Information om aktiviteter	Information på andra språk	Anpassad för synskadade					
Trygghet									
Överblickbarhet/tillgänglighet	Belysning	Belysning anpassad till användning	Ingen tät vegetation mot stig/sittplats						
Belysning	Stolpar	Pollare	Jämnt placerade						
Stigar, vägar	Väl underhållet året runt	Asfalt som underlag	Grus som underlag	Naturlikt underlag	Ingen svår lutning på stigar				
Anordningar									
Bänkar	Soffor med armstöd	Sittplatser i sol och skugga	Placerade med jämnt intervall	Anpassade för funktionsvarierade	Picknickbord	Placering med utsikt			
Rastplats	Grillmöjlighet	Vindskydd	Sittmöjlighet i sol och skugga						
Idrott/aktiviteter	Bollplan	Jämn yta för spontanidrott	Uppmuntras till rörelse	Vattenaktiviteter och fiske	Utegy				
Badplats/ badbassäng	Strand	Öppen yta i sol och skugga	Brygga/barnbrygga	Anpassad för funktionsvarierade	Anpassad för barnvagn	Anpassad för rullator/rullstol	Omklädningsrum/toalett		
Vinteraktiviteter	Snöröjning/ sandning	Vinterfestival	Möjlighet till vinterfiske/isvak	Vinterlek					
Anordning för lek	Anordnad lekpark	Lek för olika åldrar	Lek i sol och skugga	Anpassat för funktionsvarierade	Stockar och stenar	Klätterlek/lekbuskage			
Sopkärl	Utplacerade på lämpliga ställen	Möjlighet till källsortering	Kärl för cigaretter/engångsgrillar	Hundlatrin					
SWOT-analys									
Styrkor									
Svagheter									
Möjligheter									
Hot									

Som grund för framtagandet av vår checklista ligger den checklista som Johanna Eriksson, SWECO, utvecklat för inventering av parker. Vi har dessutom använt våra definierade värdekategorier socio-kulturella, ekologiska och estetiska värden för att anpassa checklistan till vårt syfte och våra frågeställningar. Den första checklistan i denna bilaga är Johannas checklista, den andra är vår, som dessutom innehåller våra anteckningar från det andra inventeringstillfället.

Checklista inventering: S. Hamnpiren

Datum: 20 feb 2019

Inventerare: L. Säfström & S. Timmerholm

Naturtyp		Beskrivning				Kommentar			
Mark	Skog	Äng/hagmark	X	Parkmark	Industrimark	X	Grönyta	X	Uppkörd öppen gräsyt
Vatten	Bäck	Å	X	Sjö	Hav	X			Å möter havet.
Grönska									
Visas årstidsväxling	Vår	X		Sommar	X		Höst	X	Vinter
Träd	Olikåldrig	X		Allé/trädrad	X		Solitär/vårdträd		Riskträd
Växtlighet	Olikåldrig	X		Mångfald			Perenner/lök		Buskar
Ekologi	Bärande buskar/perenner/träd	X		Dagvattenhantering			Insektsgynnande växter	X	Mkt hårdgjorda ytor
Tillgänglighet									
Angöring till området	Gång- och cykelvägar	Kollektivtrafik	Skyltar till området	Cykel-p	Parkering	X	Handikapp-p		
Framkomlighet inom område	Stigar/vägar	X		Framkomlighet barnvagn			Framkomlighet rullator/rullstol		
Information inom området	Skyltning	Information om aktiviteter	Information på andra språk	Anpassad för synskadade					
Trygghet									
Överblickbarhet/tillgänglighet	Belysning	Belysning anpassad till användning	Ingen tät vegetation mot stig/sittplats						
Belysning	Stolpar	Pollare	Jämnt placerade						
Stigar, vägar	Väl underhållet året runt	Asfalt som underlag	Grus som underlag	Naturlikt underlag	Ingen svår lutning på stigar	X			
Anordningar									
Bänkar	Soffor med armstöd	Sittplatser i sol och skugga	Placerade med jämnt intervall	Anpassade för funktionsvarierade	Picknickbord	Placering med utsikt			
Rastplats	Grillmöjlighet	X	Vindskydd	Sittmöjlighet i sol och skugga					
Idrott/aktiviteter	Bollplan	Jämn yta för spontanidrott	X	Uppmuntras till rörelse	Vattenaktiviteter och fiske	Utegy			
Badplats/ badbassäng	Strand	Öppen yta i sol och skugga	X	Brygga/barnbrygga	Anpassad för funktionsvarierade	Anpassad för barnvagn	Anpassad för rullator/rullstol		
Vinteraktiviteter	Snöröjning/ sandning	Vinterfestival	Möjlighet till vinterfiske/isvak	Vinterlek					
Anordning för lek	Anordnad lekpark	Lek för olika åldrar	Lek i sol och skugga	Anpassat för funktionsvarierade	Stockar och stenar	Klätterlek/lekbuskage			
Sopkärl	Utplacerade på lämpliga ställen	Möjlighet till källsortering	Kärl för cigaretter/engångsgrillar	Hundlatrin					
SWOT-analys									
Styrkor	Utsikt emna, vårdträd (stor äldre sälg), öppen stor yta, bef vegetation i norr, sol!								
Svagheter	Instängslat båtområde, mycket skrot, blåsig								
Möjligheter	Utveckla grillplatsen, öppna upp båtkajen								
Hot	Båtklubben tar över, ex ploaterar bostäder, dumpning, röjiga båtar, föroreningar								